MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KRIMINALISTIKOS KATEDRA

RENATA MAKŪNIENE

Neakivaizdinio skyriaus Teisės ir valdymo studijų programos studentės

ĮVYKIO VIETOS TYRIMO KONCEPCIJOS REALIZAVIMAS TIRIANT SUNKIUS NUSIKALTIMUS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
Prof. **Hendrik MALEVSKI**

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS. 3
1. TEORINIAI ĮVYKIO VIETOS TYRIMO KONCEPCIJOS PAGRINDAI IR RAIDA 7
2. ĮVYKIO VIETOS TYRIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR JO RAIDA.....29
3. ĮVYKIO VIETOS APŽIŪROS IR ĮVYKIO VIETOS TYRIMO PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI SUNKIŲ NUSIKALTIMŲ TYRIME 45
4. ĮVYKIO VIETOS TYRIMO KONCEPCIJOS REALIZAVIMO PAGAL SUNKIUS NUSIKALTIMUS TOBULINIMO TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS.....61

PABAIGA 74

LITERATŪROS SĄRAŠAS 76

SANTRAUKA 80

SUMMARY 81

PRIEDAI 83

ĮVADAS

Nusikaltimų tyrimo metu dažniausiai pirmas ir vienas svarbiausių veiksmų yra įvykio vietos apžiūra. Įsigaliojus naujam Baudžiamojo proceso kodeksui, šis tyrimo veiksmas reglamentuojamas naujai ir daug plačiau. Atsirado galimybė apžiūros metu atlikti objektų tyrimus. Naujos Baudžiamojo proceso kodekso normos iš esmės keičia iki tol buvusią įstatymiškai įtvirtintą įvykio vietos apžiūros koncepciją. Šiam momentui mes galime kalbėti apie trijų lygių veiksmus įvykio vietoje: įvykio vietos apžiūrą, kvalifikuotą įvykio vietos apžiūrą ir įvykio vietos tyrimą.

Temos aktualumas

Įdomu, kaip nauja įvykio vietos tyrimo koncepcija pritaikoma praktikoje. Suprantama, kad įvykio vietos tyrimas atliekamas retai, sunkių ar labai sunkių nusikaltimų atvejais, kurie dažnai dar šalia to būna ir rezonansiniai, keliantys (sukėlę) didelį pavojų visuomenei. Tai įpareigoja ikiteisminio tyrimo institucijas žvelgti į tokius atvejus daug atsakingiau. Dėl pėdsakų susidarymo ypatumų, duomenų surinkimas tokių nusikaltimų tyrime, baudžiamojo proceso skelbiamų tikslų realizavimas galimas kartais tik per naujai įtvirtintą tyrimo veiksmą – įvykio vietos tyrimą..

Taigi, su kokiom problemom susiduria praktikai, realizuodami baudžiamojo proceso naujoves, kaip tai veikia baudžiamųjų bylų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų atvejais tyrimą. Ar teisingai suprantama nauja įvykio vietos tyrimo koncepcija, tai ir pabandysime išsiaiškinti magistro baigiamajame darbe - įvykio vietos tyrimo koncepcijos realizavimas tiriant sunkius nusikaltimus.

Įvykio vietos apžiūros aktualijomis yra rašę daugelis mokslininkų. Paminėsime tik kai kuriuos iš jų: R. Belkinas, V. Kolmakovas, I. Jakimovas, B. Komarinecas, V. Popovas, M. Saltevskij, E. Rossinskaja, O. Firsovas. Apie tam tikrus tyrimo aspektus įvykio vietoje buvo užsimenama R. Acerman, E. Kube, G. Shulze, B. Sholz, A. Matzler, H. Burger, J. Magyar, J. Osterburg, P.L. Kirk, R.E. Gaensslen, H.C. Lee, R. Saferstein, B.A. Fisher, P.B. Weston, K.M. Wells, V.J. Deberth, T. Hanausek, W. Gutekunst, M. Kulicki, S. Czerw, R. Zelvianski, M. Goc, J. Mielnik darbuose. Lietuvoje šią temą gvildeno: K. Budrevičius, J. Blieka, P. Danisevičius, S. Kuklianskis, E. Palskys, P. Pošiūnas, tačiau dažniausiai buvo tyrinėjami klausimai, susiję su tam tikromis įvykio vietos apžiūros taktinėmis problemomis. Šio tardymo veiksmo visuma analizuojama nebuvo. Išskirti reikėtų 1962 metais buvo išleistą J. Bliekos ir P. Danisevičiaus mokymo priemonę „Įvykio vietos apžiūra“. 1997 metais, atlikus visapusiškus tyrimus šioje srityje, buvo parašyta H. Malevski daktaro disertacija „Įvykio vietos apžiūra

ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis“, bei suformuota nauja įvykio vietos apžiūros ir tyrimo koncepcija, kuri buvo tobulinama sekančiuose autoriaus darbuose ir galiausiai įtvirtinta naujame Baudžiamojo proceso kodekse. Tai yra esminis darbas šioje srityje, nulėmęs tolesnį koncepcijos vystymąsi. Todėl minėto autoriaus darbais ir nuomone rašant baigiamąjį darbą teks ne kartą remtis.

Svarbiausias aspektas, apibūdinant temos aktualumą, yra naujame Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinta naujoji įvykio vietos tyrimo koncepcija bei praktikos poreikis ir galimybės šį veiksmą taikyti tiriant sunkius nusikaltimus.

Per tam tikrą laiką jau turėjo susiformuoti tam tikra įvykio vietos tyrimo praktika. Kadangi įvykio vietos tyrimas (su objektų tyrimu vietoje ir kt.) yra atliekamas dažniausiai sunkiuose, rezonansiniuose nusikaltimuose, tai, pasirinkto darbo tema – „įvykio vietos tyrimo koncepcijos realizavimas tiriant sunkius nusikaltimus“ yra neabejotinai aktuali nepaliaujamai besivystančiam kriminalistikos mokslui bei nusikaltimų tyrimo ir atskleidimo praktikai.

Tyrimo objektas ir dalykas.

Tyrimo objektas – visuomeninio pobūdžio santykiai bei patirtis atsiradę atliekant įvykio vietos tyrimą sunkių nusikaltimų bylose. Tai santykiai tarp pareigūnų, dalyvaujančių įvykio vietos tyrime ir santykiai, atsiradę įstatymo nustatyta tvarka, panaudojant kriminalistinę techniką bei kriminalistines taktikos rekomendacijas, siekiant tinkamai ištirti įvykio vietą sunkių nusikaltimų bylose.

Tyrimo dalykas – tai nusikaltimų tyrimo praktika, susijusi su įvykio vietos apžiūra; kriminalistinė, procesinė ir kitokia literatūra apie įvykio vietos apžiūrą ir jos tyrimą; baudžiamojo proceso įstatymai, reglamentuojantys įvykio vietos apžiūrą, tyrimą.

Darbo tikslas ir uždaviniai.

Pagrindinis darbo tikslas – įvertinti dabartinę įvykio vietos tyrimo koncepciją bei praktiką sunkių nusikaltimų bylose.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

- išanalizuoti įvykio vietos tyrimo teorinius koncepcijos pagrindus;
- apsvarstyti procesinį įvykio vietos tyrimo reglamentavimą ir jo raidą;
- ištirti įvykio vietos tyrimo praktiką Lietuvoje;
- įvertinti susiklosčiusią įvykio vietos tyrimo praktiką sunkių nusikaltimų tyrimo metu bei nustatyti jos problemas;

Pagrindinė darbo hipotezė.

Per tam tikrą laiką turėjo susiformuoti tam tikra teigiama patirtis atliekant įvykio vietos tyrimą sunkių nusikaltimų bylose. Būtina nustatyti atsirandančius trūkumus bei numatyti kelius kaip juos pašalinti.

Tyrimo šaltiniai ir metodai.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo pagrindas: Lietuvos teisės aktai, teisinės patirties ir minties šaltiniai, kriminalistikos, baudžiamojo proceso ir kitų mokslo šakų literatūra. Baudžiamųjų bylų anketavimas bei pareigūnų apklausa. Rašant darbą buvo apklausta 100 vidaus reikalų sistemos pareigūnų (ikiteisminio tyrimo – 68, ekspertinės veiklos – 10, viešosios policijos – 22) bei anketuota 80 baudžiamųjų bylų, kurios iškeltos dėl sunkių nusikaltimų (nužudymai, iššaginimai, sunkūs kūno sužalojimai).

Magistro baigiamajame darbe remtasi bendraisiais teoriniais tyrimo metodais: analize, lyginamuoju teisiniu, loginiu, istoriniu ir kt., ir empiriniais tyrimo metodais: sisteminės analizės, apklausos, anketavimo.

Darbo struktūra.

Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, literatūros sąrašas, ir priedai.

Pirmajame skyriuje „teoriniai įvykio vietos tyrimo koncepcijos pagrindai ir raida“ atskleidžiame įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo raidą Lietuvoje. Aptarėme šia tema publikuotą literatūrą. Apsvarstėme pagrindines idėjas, lėmusias įvykio vietos tyrimo koncepcijos formavimąsi.

Antrajame skyriuje „įvykio vietos tyrimo teisinis reglamentavimas ir jo raida“ aptarėme procesinį įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo reglamentavimą Lietuvoje, analizavome teisės aktų trūkumus.

Trečiajame skyriuje „įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo panašumai ir skirtumai sunkių nusikaltimų tyrime“ analizavome susiklosčiusią įvykio vietos tyrimo praktiką, remiantis VRM sistemos pareigūnų apklausos rezultatais ir atliktu baudžiamųjų bylų anketavimu.

Ketvirtajame skyriuje „įvykio vietos tyrimo koncepcijos realizavimo pagal sunkius nusikaltimus tobulinimo tendencijos ir perspektyvos“ bus bandoma įvertinti atsiradusią praktiką

realizuojant įvykio vietos tyrimo koncepciją sunkių nusikaltimų bylose. Nurodysime trūkumus bei galimus jų šalinimo būdus.

Apibendrinant baigiamąjį magistro darbą pateikiamos išvados dėl įvykio vietos tyrimo tobulinimo ir tyrimo efektyvumo tiriant nusikaltimus.

1. TEORINIAI ĮVYKIO VIETOS TYRIMO KONCEPCIJOS PAGRINDAI IR RAIDA

Kovojant su nusikalstamumu, svarbų vaidmenį atlieka kriminalistika, mokslas, padedantis tirti konkrečius nusikaltimus, rengiantis mokslinius nusikaltimų atskleidimo pagrindus ir priemones, užkertančias jiems kelią.

Kriminalistikos, kaip savarankiškos teisės mokslo srities, istorija palyginti nėra sena. Jos ištakos - austrų profesoriaus Hanso Grosso veikalas „Teismo tardytojų vadovas“ (1893 m.), kuriame autorius pirmasis moksliškai apibendrino naudotus nusikaltimų atskleidimo ir tyrimo metodus, nušvietė kitų mokslų pasitelkimo kovoti su nusikaltimais galimybes. Visa tai jis pavadino kriminalistikos mokslu.[1]

H.Grossui pradėjus dirbti tardytoju 1869 m., pažintis su kriminalinės policijos veikla jam sukėlė siaubą. Jei aplamai buvo dirbamas koks nors darbas tiriant nusikaltimus, tai tiktai tardytojų. Pats H.Grossas, nors ir buvo studijavęs įstatymus universitete, apie kriminalistiką nieko nesužinojo. Užtat jis skirtingai nuo kitų ano meto tardytojų turėjo gerą vaizduotę. H.Grossas jautė, kad būtinai reikia sukurti kriminalistikai naują moralinį ir visų pirma mokslinį techninį pagrindą. Būdamas teisininkas, jis neturėjo specialių žinių, kaip pritaikyti grynuosius gamtos mokslus. Tačiau entuziastingai studijuodamas visus jam prieinamus žurnalus ir knygas, jis padarė išvadą, kad kažin ar esama tokių technikos ar gamtos mokslų pasiekimų, kurie nepadėtų atskleisti nusikaltimų. Mūsų nuomone, ši jo išvada yra aktuali iki mūsų dienų, kadangi kriminalistika, tiriant nusikaltimus naudoja visas šiuolaikines mokslines – technines priemones ir būdus.

H.Grossas studijavo chemijos, fizikos, fotografijos, mikroskopijos, botanikos ir zoologijos pagrindus ir po 20 metų įtempto darbo parašė knygą, tapusią pirmuoju mokslinės kriminalistikos vadovėliu.[2]

Reikia pasakyti, kad dar neiškilus H.Grossui, Europa jau turėjo įžymybes: Alfonsą Bertiljoną, Viljamą Heršelį, Henrį Fuldsą. Bet H.Grossas buvo pirmasis, kuris pasiūlė nusikaltimų tyrimui mokslinių metodų sistemą, todėl su jo vardu siejamas kriminalistikos mokslo atsiradimas.[3]

---

[1] Danisevičius P., Pošiūnas P. Kriminalistikos istorijos Lietuvoje pagrindiniai bruožai ir raidos perspektyvos.// Teisė, Nr. 26, 1992 m. P. 132.
[2] Torvaldas J. Kriminalistikos keliai ir klystkeliai. Vilnius, 1981 m. P. 48.
[3] Белкин Р.С. Не переступи черту! Очерки о криминалистике. Москва. 1979 г. С. 6-14.

Tačiau, pavyzdžiui, Rusijos kriminalistikos tėvu vadinamas R.S.Belkinas sako, kad „Grossas nebuvo pirmasis, kuris atkreipė dėmesį į būtinybę sukurti mokslinius nusikaltimų tyrimo metodus. L.Jagermanas pirmasis, kuris atkreipė dėmesį į būtinybę sukurti mokslinius nusikaltimų tyrimo metodus („Teismo tardymo meno vadovas“ 1938 m.).[4] Minėtas autorius taip pat mini, kad Rusijoje buvo pasirodę daugiau darbų, kuriuose nagrinėjamos kriminalistikos problemos, pvz. J.Baryševo 1841 m. „Baudžiamosios teisenos pagrindai“ ir kt.[5]

Tačiau, vis gi autorius (R.S.Belkinas, o taip pat ir kiti), nesiginčydami pripažįsta, kad „kriminalistikos žinių vystymuisi Rusijoje daug lėmė užsienio kriminalistų darbai (vertimai): H.Grosso „Teismo tardytojų vadovas“, R.A.Reiso „Žodinis portretas“ ir „Mokslinė nusikaltimų tyrimo technika“, A.Veingardo „Baudžiamoji taktika. Nusikaltimų tyrimo vadovas“.[6]

Mūsų manymu, be abejo, daug ką lėmė ir istorinis laikotarpis, kurio metu buvo minimi bei aprašyti užsienio kriminalistikos kūrinių autoriai.

Anų laikų kriminalistika, kaip manė H.Grossas, E.Lokardas, turėjo būti „nebylių liudytojų“ pateikimo šaltiniu teismui.[7]

Daug dėmesio buvo skiriama kriminalistikos technikos problemoms, nes tuo metu imta taikyti mokslo laimėjimus praktinėje veikloje. Bet ne tik moksliniam techniniam kriminalistikos aspektui buvo skiriamas dėmesys. Aukščiau paminėti kriminalistikos mokslininkai nemažai dėmesio skirdavo ir taktikos klausimams, o taip pat pėdsakų paieškai ir fiksavimui įvykio vietoje.

Pats H.Grossas mini apie Indijoje egzistuojančią ypatingą žmonių – pėdsekių kastą, kurie užsiiminėja nusikaltėlio sekimu pėdsakais. Čia jis mini keletą pavyzdžių, kur nurodo ypatingas senųjų Indijos pėdsekių savybes. H.Grossas pasakoja apie nepaprastą atidumą ir pastabumą sekant nusikaltėlių pėdsakais, apie atkaklumą, ieškant ir randant pėdsakus. Jo manymu šiomis savybėmis turi pasižymėti pėdsekys.[8]

---

[4] Белкин Р.С. Не переступи черту! Очерки о криминалистике. Москва. 1979 г. С. 6-14.
[5] Ten pat. P. 6-14.
[6] Криминалистика: учебник /под ред. Герасимова И.Ф., Дапкина Л.Я. - Москва. 2001 г. С. 19-24.
[7] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 14.
[8] Крылов И.Ф., Криминалистическое учение о следах. Ленинград, 1976 г. P. 3-12.
ka: учебник /под ред. Проф. Крылова И. и Бастрыкина А.- Москва. 2001.

Taigi, galima sakyti, kad H.Grossas savo darbais apibendrino iki jo buvusias mokslininkų mintis, sugebėjo apjungti mokslinį kapitalą ir vadove teismo tardytojams jau pateikė pagrindines įvykio vietos apžiūros taisykles, kurios tapo vėliau atsiradusių mokslinių koncepcijų teoriniu pagrindu.

Kriminalistikos mokslo atsiradimą ir vystymąsi sąlyginai galima skirstyti (chronologiškai) į keletą etapų:

1. Kriminalistinių žinių konsolidacijos etapas (kaip pačią pradžią galima paminėti 1570 metais Paryžiuje įkurtą prisiekusiųjų rašto specialistų Korporaciją tiriant raštą bei parašus);

2. Kriminalistikos, kaip atskiros mokslo žinių srities formavimosi etapas (1897 m. H.Grosso straipsnis apie baudžiamosios teisės realijas, kurias jis pasiūlė vadinti kriminalistika);

3. Rusijos kriminalistai pažymi trečią etapą, kaip tarybinių kriminalistinių teorijų formavimąsi bei jų realizavimą kovoje su nusikalstamumu (etapo pradžia laikoma 1944 m. Centrinės kriminalistikos laboratorijos įkūrimas).[9]

Suprantama, kad įvykio vietos apžiūros, pirminio tyrimo veiksmo problemas tyrinėjo daugelis žinomų kriminalistų. Vienas iš anksčiausiai nagrinėjusių ir pateikusių tam tikras įvykio vietos apžiūros taisykles buvo austrų mokslininkas Hansas Grossas. Tos taisyklės kiek pakitusios išliko ir mūsų laikais. Anot H. Grosso, aprašinėjant įvykio vietą, praktiškai visada reikia nusakyti:

1. pačią nusikaltimo vietą;

2. kelią, kuriuo nusikaltėlis atėjo į nusikaltimo vietą;

3. kelią, kuriuo jis išėjo;

4. vietą, iš kurios liudytojai matė, ar galėjo matyti nusikaltimą;

5. visas vietas, kuriose buvo rasti pėdsakai, ar galėjo būti rasti, bet dėl kokių nors priežasčių nerasti.[10] Hansas Grossas yra pateikęs ir daugiau įvykio vietos apžiūros taisyklių.

Edmundas Lokardas savo veikale „Nusikalstamieji darbai ir nusikaltėliai“ sako, kad jei nuo nusikaltimo padarymo praėjo nedaug laiko ir niekas nebuvo judinta: „tuo atveju galima tikėtis surasti pirštų antspaudų… Tačiau, jeigu nukentėjusysis darė bute tvarką, tai aišku, visada atsiras jo pirštų antspaudų. Todėl dar kartą kartoju: nereikia patiems liesti tų daiktų, kurie yra nusikaltimo vietoje.

[9] Белкин Р.С. Криминалистика. Краткая энциклопедия. Москва. 1993 г. Р. 108-111.
[10] Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики.-Москва. 2002. С. 162.

Jeigu yra būtinas reikalas ką nors paliesti, tai galima padaryti taip, kad nepanaikintum pėdsakų. Tokius nurodymus verta populiarinti“.[11]

Esant nusikaltimo vietoje sužeistajam minėtas autorius siūlo suteikti iš pradžių pagalbą, o paskui jau galvoti apie pėdsakus. Bet pataria, kad nepakenktų pastatyti į šalį tokius daiktus, kurie galima manyti turi pėdsakų: pvz. buteliai, stiklinės. Toliau duoda rekomendacijas, kaip išsaugoti pėdsakus ant šių objektų nuo sunaikinimo, kaip pašalinti iš įvykio vietos. „Principas visuomet pasilieka tas pats: liesti daiktų paviršių tik toj vietoj, kur matyt, nelietė nusikaltėlis“.[12]

E.Lokardas mini, kad gali būti randami ne tik rankų, bet ir kojų bei kiti pėdsakai, kuriuos taip pat reikia apsaugoti. „…nusikaltėliai, būna, tiki ir prietarais, todėl kartais nusikaltimo vietoje jie apkarpo nagus arba plaukus ir labai dažnai palieka tai, ką Reiss’as pavadino kvepiančia vizitine kortele“.[13]

Ir baigdamas priduria, kad reikia stengtis apsaugoti tokius daiktus, ant kurių gali būti pėdsakų: langų stiklus, stiklines, butelius, bet pernešdami juos į kitą vietą reikia stengtis neužtrinti tų pėdsakų.[14]

Prieškario Lietuvos kriminalistika buvo integralus, visuminis mokslas. Jame dar nebuvo aiškiai susiformavusios ir atsiskyrusios trys tradicinės sudėtinės kriminalistikos dalys - kriminalistinė technika, kriminalistinė taktika ir konkrečių rūšių nusikaltimų tyrimo metodika. Kriminalistika buvo traktuojama apskritai kaip mokslas apie nusikaltimus ir jų išaiškinimo metodus.[15] Tačiau kriminalistikos mokymas buvo dėstomas jau tam tikroje sistemoje.

Tarpukario Lietuvoje, trečiajame dešimtmetyje kriminalistikai buvo skiriama nemažai dėmesio. Policijos mokyklose buvo dėstomos atskiros kriminalistikos mokslo šakos arba kriminalistikos klausimai įtraukiami į dėstomą kriminalinį procesą.

Lietuvoje taip pat buvo tiriamos įvykio vietos apžiūros problemos. Tarpukario Lietuvoje daug dėmesio buvo skiriama įvykio vietos apžiūros atlikimo praktiniams, organizaciniams klausimams. Apžiūrai buvo teikiama išskirtinė reikšmė: „galima drąsiai tvirtinti, kad tinkamas nusikaltimo vietos apžiūrėjimas ir paėmimas daiktų, susijusių su nusikaltimu, yra svarbiausias kvotos veiksmas, nuo kurio

[11] Edmund’as Locard’as. Nusikalstamieji darbai ir nusikaltėliai. //Policija, Kaunas, 1930 m. P. 177-178.
[12] Ten pat. P. 179.
[13] Edmund’as Locard’as. Nusikalstamieji darbai ir nusikaltėliai. //Policija, Kaunas, 1930 m. P. 179-180.
[14] Ten pat. P. 179-180.
[15] Palskys E. Nusikaltimų tyrimo metodikos plėtojimas prieškario Lietuvoje.// LPA mokslo darbai, tomas Nr. 2, 1994 m. Vilnius. P. 17.

priklauso visi nusikaltimo aiškinimo rezultatai.“[16] O kaip mini K.Budrevičius: „nei viena iš priemonių, leistų naudotis policijai aiškinti nusikaltimams, nėra tokia svarbi, kaip apžiūrėjimas, jei jis atliktas sąmoningai ir prityrusio šiame darbe asmens. Todėl į apžiūrėjimą itin reikia kreipti dėmesys.“[17]

To meto Lietuvos kriminalistinėje literatūroje apžiūrėjimas (apžiūra) apibrėžiamas kaip „nuodugni nusikaltimo vietos apžvalga ir įrašymas į protokolą šiuo iškeltų pėdsakų, nusikaltėlio paliktų įrankių, jo sugadintų daiktų ir apskritai visa, kas gali turėti reikšmės nustatant patį nusikaltimo faktą, taip pat nurodyti nusikaltėlį arba jį įkaltinti.“[18]

Taigi, apžiūros buvo atliekamos dėl to, „kad iš vienos padėties ar nusikaltimo daiktų stovio galima būtų spręsti, kokiose apystovose nusikaltimas padarytas ir tuo keliu nusikaltėlį susekti.“[19]

Įstatyme duodama taip pat taktinė (praktinė) apžiūros pusė: „Tardytojas, darydamas apžiūrėjimus ***ir ištyrimus***, domisi ne tik matomomis nusikalstamojo darbo žymėmis, bet taip pat vieta ir daiktais, kurie yra aplinkui nusikaltimo pėdsakus.“[20]

Iškilus klausimui, ar kiekvieną nusikaltimo vietą reikia apžiūrėti, buvo duodamas patarimas. „Kiekvieną nusikaltimo vietą reikia ***studijuoti*** individualiai. Kiekvienu atveju tenka logiškai pagalvoti, ar nusikaltimo vietos apžiūrėjimas tikrai gali duoti tų materialinių įrodymų – pėdsakų, kurie sudarytų nusikaltimo vaizdą ir nurodytų nusikaltėlį.“[21]

Iš viso to išplaukia ir įvykio vietos apžiūros tikslai kurie literatūroje nurodomi kaip:

„1. ištyrimas įvykio aplinkybių;

2. piktadario nustatymas;

3. daiktinių įrodymų ieškojimas, rinkimas ir apsaugojimas.“[22]

V.Šebedevas (apžiūros) nusikaltimo vietos apžiūrėjimo tikslą supranta kaip jos ištyrimą, išaiškinimą koks nusikaltimas padarytas, kaip jis įvyko, kad pažinti auką ir surasti nusikaltėlį.[23]

---

[16] Paragys V. Pastabumas ir orijentacija-tikras kelias nusikaltimui išaiškinti // Kriminalistikos žinynas.-Nr.29-30.- 1939. P. 227.
[17] Budrevičius K. Apžiūrėjimas // Policija.- Nr. 11.-1927. P. 21.
[18] Nusikaltimams kelti ir tirti vadovėlis. Kaunas, 1925 m. P. 28.
[19] Palskys E. Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos 1918-1940 m. Vilnius, 1995 m. P. 205. Baudžiamojo proceso vadovėlis.// Vadovėlis policijai. Kaunas, 1926 m. P. 24.
[20] Krikščiukaitis A. Baudžiamojo proceso įstatymas. Kaunas, 1926 m. P. 24.
[21] Alfa. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas. // Policija, 1931 m. Nr. 6, P. 108.
[22] Budrevičius K. Apžiūrėjimas // Policija.- Nr. 11.-1927. P. 21.
[23] Šebedevas V. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas. // Mokslinė policija, 1926 m. P. 167.

Tuo tikslu policijos valdininkas privalo ***metodiškai ištirti*** nusikaltimo vietą, nepraleidžiant smulkmenų, nustatyti vietos ir jos dalių topografiją, iškelti aikštėn ir apsaugoti nusikaltimo pėdsakus, sustatyti tikslų objektyvišką, pilną ir sistematišką protokolą, surinkti žinias, padaryti apklausimą ir jei reikalinga, tai nustačius savo sumetimus dėl nusikaltimo pradėti sekimo darbą.“[24]

A.Survila buvo minėjęs, kad „aiškinant nusikaltimą reikia pirmiausia užfiksuoti:

1. tikra nusikaltimo vieta;
2. iš kur kaltininkas atėjo;
3. kur jis nuėjo;
4. vieta, iš kurios liudininkai tą nusikaltimą matė arba galėjo matyti;
5. kiekviena vietelė, kurioje nusikaltimo pėdsakai rasti, arba galėjo būti rasti, bet vis dėlto jų nerasta...
6. kur nusikaltimas įvyko ir kt.[25]

Be abejo, šios objektyvios aplinkybės turi būti užfiksuotos kiekvienoje apžiūroje. „...kiekvienas policijos valdininkas, norėdamas tinkamai ištirti nusikaltimo vietą, turi turėti galvoj šiuos klausimus:

1. koks nusikaltimas buvo padarytas;
2. kas jį galėjo padaryti;
3. kada;
4. kame;
5. kokiam tikslui;
6. kokiom priemonėm ar ginklais;
7. kokiose aplinkybėse.“[26]

Literatūroje buvo skiriami keli apžiūrų skirstymai: pagal apžiūros objektą arba tikslą (K.Budrevičius) ir priklausomai nuo svarbos, kai reikalingas specialisto dalyvavimas.

„*Apžiūrėjimas gali būti įvairus, žiūrint, kas apžiūrima*. Dažniausiai apžiūrėjimas atliekamas

1. užmušimo vietos;
2. lavono
3. daiktų, piktavalio paliktų nusikaltimo metu;

[24] Ten pat. P. 167.
[25] Survila A. Nusikaltimų tyrimas. // Policija, Nr. 4, 1930 m. P. 73.
[26] Alfa. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas. // Policija, 1931 m. Nr. 6, P. 109.

4. kraujo pėdsakų, esančių nusikaltimo vietoj arba šalia jos, arba paaiškinančių įvykio aplinkybes, arba nurodančių, kad piktadarys buvo sužeistas;
5. vagystės vietos su tikslu išaiškinti, kaip pavogta, išlaužta, arba kame buvo laikomas pavogtas turtas;
6. įvairių perdirbimų, netikrų dokumentų, padegimo vietų ir kt.“[27]

„Toks apžiūrėjimas, kuris yra ekspertų vedamas, vadinamas ***kvalifikuotas apžiūrėjimas***, o toks apžiūrėjimas, kuris yra vedamas be jų, ***paprastas apžiūrėjimas***.“[28]

Taigi, matome, kad skiriamas paprastas ir kvalifikuotas apžiūrėjimas, priklausomai nuo aplinkybių ir apžiūros sudėtingumo. Tai labai svarbus atskyrimas.

Kada atliekama kvalifikuota apžiūra, galima suprasti iš pėdsakų sampratos įvykio vietoje.

Štai A.Klemas rašo: atvykus į nusikaltimo vietą, kriminalinės policijos valdininkas privalo pasirūpinti uždaryti nusikaltimo vietą. Tai daroma su tikslu apsaugoti visus pėdsakus, kurie turi ryšį su įvykusiu nusikaltimu, neprileisti prie tos vietos pašalinius asmenis, kurie galėtų pėdsakus sugadinti ar išnaikinti. Įvykio vietos uždarymas turi tikslą surasti įtarimus, kurie objektyviai padėtų surasti tikrąjį nusikalstamą darbą padariusį asmenį. Tam padeda „nebylieji liudininkai“, - pėdsakai. Pėdsakai gali būti aiškūs ir neaiškūs. Aiškūs pėdsakai buvo suprantami kaip žymūs nusikaltėlio (tyčia ar netyčia) palikti daiktai, žymės. Neaiškūs – surandami ieškant, dažnai padedant specialistui.[29]

To meto literatūroje ir įstatyme taip pat buvo pateikiamos procesinės ir taktinės rekomendacijos. Štai, pavyzdžiui, A.Klemas rašo: „aprašant įvykio vietą, visų pirma tenka turėti galvoje didžiojo kriminalisto ir baudžiamosios teisės mokytojo Dr. Gross nuostatus: „Nieko nepakeisti, nepašalinti, nieko nepaliesti, kol viskas neaprašyta protokole, nepažymėta įvykio vietos brėžinyje, ir jei galima, nufotografuota.“[30]

Taigi, kaip matome, šis tardymo veiksmas buvo vertinamas kaip vienas iš svarbiausių. Tolimesniam nusikaltimų aiškinimui jis turėjo kuriamą reikšmę, nors menkas neapsižiūrėjimas vertinant įvykio vietoje rastus daiktus, gali nepataisomai sugadinti visą darbą. Jau Tarpukario Lietuvos kriminalistikoje matomi įvykio vietos vystymosi teigiami poslinkiai išskiriant įvykio vietos paprastą ir

[27] Budrevičius K. Apžiūrėjimas // Policija.- Nr. 11.-1927. P. 21-22.
[28] Alfa. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas. // Policija, 1931 m. Nr. 6, P. 109.
[29] Klemas A. Įrodomieji daiktai. 1936 m. Nr. 24. taip pat S. Kai kurie nusikaltimui aiškinti darbai. // Policija, 1929 m. Nr. 22. P. 412.
[30] Klemas A. Įvykio vietos aprašymas. // Policija, 1937 m. Nr. 1. P. 5.

kvalifikuotą apžiūras, o galiojantis Baudžiamojo proceso įstatymas gan išsamiai reglamentavo įvykio vietos „apžiūrėjimą ir ištyrimą“.

Kalbant apie Tarybinį laikotarpį, reikia pasakyti, kad pagrindinės kriminalistikos mokslo koncepcijos, jos struktūra ir turinys susiformavo praėjusio šimtmečio 7 – 8- ame dešimtmečiuose. Šioje srityje, be abejonės, didžiausias nuopelnas yra priskiriamas rusų profesoriui R.S.Belkinui, kuris kriminalistikos mokslo sistemą ir jos metodologinius pagrindus aprašė savo darbe, pavadintame „Tarybinės kriminalistikos kursas“.[31]

Minėto autoriaus nuomone, atskiros kriminalistinės teorijos yra metodologinis pagrindas nagrinėjant nusikaltimų tyrimo ir užkardinimo priemones, būdus ir metodus, bei savo visuma sudaro kriminalistikos dalyko dalį. Šios priemonės būdai bei metodai grupuojami į skirtingas sistemas ir sudaro kriminalistikos dalis ar šakas: kriminalistikos techniką, kriminalistinę taktiką ir kriminalistinę metodiką (atskirų nusikaltimų tyrimo ir prevencijos metodiką).[32]

Kriminalistikos taktikoje nemažas dėmesys yra skiriamas įvykio vietos apžiūrai, kuri tiek praktiniu, tiek moksliniu požiūriu parodo ir praktinį kovos su nusikalstamumu, ir kriminalistikos raidos lygį.

Suprantama, kad įvykio vietos apžiūros problemos buvo ne paskutinėje vietoje.

Tarybiniu laikotarpiu atskirais klausimais, susijusiais su įvykio vietos apžiūros problemomis rašė S.Kuklianskis, P. Danisevičius, E. Palskys, P. Pošiūnas ir kiti Lietuvos kriminalistai. 1962 m. buvo išleista J.Bliekos ir P.Danisevičiaus mokymo priemonė „Įvykio vietos apžiūra“.

Tuometinėje Tarybų Sąjungoje įvykio vietos apžiūros problemas aktyviai tyrinėjo ir aprašė šie mokslininkai: I. Jakimovas, B. Ševčenko, V. Kolmakovas, V.Popovas, A. Vinbergas, R. Belkinas ir kiti.

Bendrai įvykio vietos apžiūros mokymą galime suskirstyti į etapus.

Pirmasis etapas – tai empirinės medžiagos rinkimas, jos nagrinėjimas, praktinių metodinių rekomendacijų ruošimas įvykio vietos apžiūrai, atsižvelgiant į tam tikrą technikos išsivystymo lygį. Pirmajame etape formuojasi įvykio vietos apžiūros mokslinės koncepcijos pagrindai. Galima teigti,

[31] Averjanova T.V. Actual problems of criminalistics.// Jurisprudencija. LTU mokslo darbai, tomas Nr. 43. Vilnius, 2003 m. P. 7.
[32] Белкин Р.С. Курс криминалистики. Москва, 2001 г. С. 35.

kad pirmasis etapas tęsėsi iki ketvirtojo dešimtmečio pabaigos. Sąlyginai galime nurodyti 1946 metus, kada buvo parengta I. Jakimovo disertacija „Tardymo apžiūra“.

Antrasis etapas tęsėsi iki septintojo dešimtmečio, kada buvo vystoma bendroji įvykio vietos apžiūros teorija ir buvo atliekami atskirų įvykio vietos apžiūros krypčių ir aspektų tyrimai.

Šis etapas pasižymėjo tuo, kad buvo atlikta daug mokslinių tyrimų įvykio vietos apžiūros klausimais, kurie visapusiškai ar tam tikru aspektu nagrinėjo įvykio vietos apžiūros problemas. Minėtas etapas taip pat pasižymi tuo, kad niekas iš kriminalistikos teoretikų nepasakė, kad egzistuoja atskira įvykio vietos apžiūros teorija ar mokymas, nors kriminalistinėje literatūroje įvykio vietos apžiūros problematika yra plačiai, visokeriopai ir skirtingais aspektais išnagrinėta kriminalistinėje literatūroje.

Trečiasis įvykio vietos apžiūros mokymo vystymosi **etapas** yra susijęs su savotiška kriminalistikos mokslo krize. Sparčiai augantis nusikalstamumas ir žemas teisėsaugos institucijų veiklos efektyvumas vertė iš naujo pažvelgti į susiklosčiusią kovos su nusikalstamumu padėtį. Tam buvo būtina pajungti kriminalistikos mokslą. Kaip rašo prof. H.Malevski: čia susiklostė paradoksali situacija. Nors buvo atliekama daug mokslinių tyrimų, tarp jų ir įvykio vietos apžiūros klausimais, tačiau praktikai beveik nesidomėjo šiomis problemomis. Trečiąjį įvykio vietos apžiūros mokymo etapą galima sieti su šia problematika, kadangi atliekant vis daugiau ir vis siauresnio pobūdžio šia tematika darbų, iš esmės neliko tyrimo dalyko. Atliekami tyrimai netenkino praktikos poreikių ir neskatino mokslo vystymosi.[33]

Tam tikrame laikotarpyje, susiklosčiusi įvykio vietos apžiūros rekomendacijų sistema bei jos teisinis reglamentavimas galėjo atlikti savo vaidmenį, bet pasikeitusioje situacijoje pradėjo trukdyti vystyti mokslą, ir jau neatitiko praktikos poreikių. Todėl turime pritarti H.Malevski minčiai, kad iš esmės įvykio vietos apžiūros taktikos sistema ir jos elementai mažai pasikeitė nuo H.Grosso laikų. H.Malevski atlikęs tyrimą nustatė, kad dauguma tuometinių kriminalistikos autorių (P.Tarasovas-Radionovas, S.Tichenko, A.Vinbergas ir B.Šaveras ar kiti) nagrinėdami įvykio vietos apžiūros klausimus reikšmingų, esminių idėjų nepateikė.

Suprantama, kad minėtieji autoriai daug dėmesio skiria pasirengimo apžiūrai taip pat organizaciniams, taktiniams įvykio vietos apžiūros klausimams. Atskirai nagrinėjami įvykio vietos

[33] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 17-19.

fiksavimo, protokolų surašymo momentai. Tačiau aiškiai pastebimas mokslo ir praktikos atotrūkis šioje srityje.

Iš minėtų autorių pateiksime A.Vinberg įvykio vietos apžiūros sampratą, kurioje visapusiškai apibūdinami įvykio vietos apžiūros tikslai. Įvykio vietos apžiūra – tai tardymo veiksmas, skirtas įvykio mechanizmo ir aplinkybių išnagrinėjimui, nusikaltimo situacijos užfiksavimui, nusikalstamos veiklos pėdsakų, bei įvairių objektų, daiktų, dokumentų ir kitų, turinčių byloje daiktinių įrodymų reikšmę, suradimui, išsaugojimui ir tolimesniam tyrimui.

1950-1960 metais pasirodė publikacijų, gana skirtingai traktuojančių įvykio vietos, apžiūrą. Pavyzdžiui, V.Popov įvykio vietos apžiūrą laikė „tardymo ir paieškos priemonių kompleksu“, į kurį įeina ir nusikaltėlio paieška „karštomis pėdomis“.[34] V.Cipkovskij vadina įvykio vietos apžiūrą „tardymo-operatyviniu veiksmu“. I.Maksutov apibūdina įvykio vietos apžiūrą, kaip pirminį, nepakeičiamą ir nepakartojamą veiksmą.[35] Su tokiu įvykio vietos apžiūros apibūdinimu nesutinka V.Kolmakov. Jis pagrįstai kritikuoja V.Cipkovskio ir V.Popovo nuomones, nurodydamas, kad jos prieštarauja procesiniams šito veiksmo pagrindams. V.Kolmakov siūlo savo apžiūros tikslų sistemą:

- tiesioginis tardytojo susipažinimas su įvykio vietos situacija,turint tikslą nustatyti tiriamojo įvykio charakterį ir aplinkybes;
- pėdsakų ir kitų daiktinių įrodymų suradimas, rinkimas, užfiksavimas, preliminarus tyrimas ir įvertinimas;
- informacijos versijoms iškelti ir patikrinti gavimas;
- duomenų gavimas, visuomenės pagalbos išnaudojimas turint tikslą organizuoti operatyvinės paieškos priemones, nusikaltėlio persekiojimą „karštomis pėdomis“ ir pan.;
- tiriamojo įvykio priežasčių ir aplinkybių nustatymas.[36]

Smulkiau nenagrinėsime tuometinių įvykio vietos apžiūros sampratų įvairovės. Tačiau tarp tuo metu pasirodžiusių mokslininkų idėjų buvo ir tokių, kurios tiesiogiai liečia nagrinėjamos temos dalyką.

[34] Cituojama iš Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 20.
[35] Ten pat. P. 20.
[36] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 20.

V.Kolmakov tardymo apžiūrą apibūdino kaip procesinį veiksmą, kurio metu tardymo organų darbuotojai tiesiogiai suvokia, ištiria ir užfiksuoja materialių daiktų, susijusių su nusikaltimu, būklę ir savybes. Vėliau patikslindamas tardymo apžiūros sąvoką minėtas autorius rašė, kad tardymo apžiūrą būtina suprasti kaip procesinį tardytojo veiksmą, kuriame tardytojas, dalyvaujant įstatyme nurodytiems asmenims, tiesiogiai suvokia, tiria, vertina ir fiksuoja materialių objektų, susijusių su tiriamuoju įvykiu, būkle, savybes ir požymius, siekdamas nustatyti faktinius duomenis (įrodymus) ir išaiškinti aplinkybes, turinčias reikšmės tiesos nustatymui byloje.[37]

Taigi, pastebėtina, kad šiame apibrėžime bandoma nustatyti ribą tarp apžiūros ir kitų artimų tardymo veiksmų bei ekspertizės.

Šalia reikia pastebėti, kad B. Komarinec siūlė tam tikrais atvejais daryti kriminalistines ekspertizes praktiškai lygiagrečiai su įvykio vietos apžiūra. Šio autoriaus nuomone, įvykio vietoje gali būti atliktas ekspertinis tyrimas ir šio tyrimo objektas yra įvykio vieta su ten esančiais objektais. Taigi įvykio vietos tyrimas sudaro sąlygas išsamiau ištirti pėdsakų susidarymo mechanizmą, nustatyti atskirų objektų savybes ir požymius bei nustatyti ryšius tarp pėdsakų ir kitų objektų įvykio vietoje. Šioje B. Komarineco įvykio vietos tyrimo koncepcijoje skiriamas didelis dėmesys specialistui kriminalistui, kuris turėdamas specialių žinių, kurių reikalauja įvykio vietos tyrimas, turi atlikti minėtą tyrimą. Šiuo atveju tardytojui nepakaks žinių įvykio vietos tyrimui atlikti, ypač jei tyrimas yra susijęs su šiuolaikinių techninių priemonių panaudojimu. Specialistas kriminalistas šioje srityje turi kur kas didesnę kompetenciją nei tardytojas. Bet pasiūlyta naujovė nesulaukė tolesnio tyrinėjimo. 1977 metais G.Granovskij pasiūlė daryti vadinamąsias „situacines ekspertizes“.[38]

Daugelis kriminalistų 1960 - 1970 metais siūlė leisti atlikti ekspertizes iki baudžiamosios bylos iškėlimo, vadinasi, ir įvykio vietoje. Tarp kitų šį klausimą kėlė ir R.Belkin, kuris buvo vadinamosios „lauko kriminalistikos“ koncepcijos pradininkas. Jis pagrįstai teigė, kad būtina tirti pėdsakus jau įvykio vietoje. Bet šios pozicijos nepalaikė didelė dalis baudžiamojo proceso ir kriminalistikos mokslininkų (V. Savickij, V. Arsenjev, V. Šikanov ir kt.), kurie teigė, kad ekspertizės atlikimas iki baudžiamosios bylos iškėlimo taps pavojingu precedentu. Tai suteiks galimybę ir kitų tardymo veiksmų atlikimo įteisinimą iki baudžiamosios bylos iškėlimo, taip pažeidžiant įstatymus, žmogaus teises.

[37] Ten pat. P. 21.
[38] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 22.

Taigi, matome, kad atsirado problema, kuri reikalavo sprendimo. Praktikai kartais susidurdavo su situacijomis, kada bylos iškėlimui reikėjo tam tikrų faktų, kuriuos galima buvo gauti, tik atlikus tam tikrus tyrimus. Taip atsirado idėjos apie tam tikrus preliminarinius tyrimus iki baudžiamosios bylos iškėlimo, tarp jų ir įvykio vietos apžiūros metu. Buvo pradėta kalbėti apie tam tikrų objektų „ekspres“ tyrimo metodus jau įvykio vietoje.[39]

Pavyzdžiui E. Palskio, M. Kazlausko ir P. Danisevičiaus parengtame kriminalistikos vadovėlyje yra pateikta tokia įvykio vietos apžiūros sąvoka: „įvykio vietos apžiūra toks tardymo veiksmas, kurio metu betarpiškai akivaizdžiai ištiriama ir užfiksuojama įvykio vieta, jos aplinka, surandami, įtvirtinami ir paimami nusikaltimui ištirti reikalingi objektai.“[40]

„Čia tyrimo sąvoka suprantama ne tik kaip išsami, nuosekli ir aktyvi organoleptinė veikla, bet ir kaip kriminalistinių objektų apžiūrėjimas bei jų savybių išnagrinėjimas, panaudojant technines kriminalistines priemones, tikslu juos užfiksuoti ir panaudoti tolimesniame tyrime. Tačiau tai, nors ir aukštesnės pakopos, bet visgi klasikinė įvykio vietos ir esančių ten objektų apžiūra.“[41] Bet vis dėl to kriminalistinėje literatūroje pamažu keitėsi požiūris į įvykio vietos apžiūros turinį ir uždavinius.

Taigi, matome, kad tam tikros anų laikų procesinės normos pradėjo rimtai trukdyti operatyviajam nusikaltimų aiškinimui ir tyrimui.

Kalbant apie įvykio vietos apžiūrą ir siekiant ją atskirti nuo kitų procesinių tyrimo veiksmų, būtina pastebėti, kad apžiūros metodas sudaro pagrindą ir yra pagrindiniu šio tyrimo veiksmo elementu, nors apžiūros metodas gan plačiai naudojamas atliekant ir kitus procesinius tyrimo veiksmus.

Todėl svarbu skirti apžiūros, kaip pažinimo metodo ir apžiūros, kaip tyrimo veiksmo sąvokas. Pavyzdžiui, H.Malevski pagrįstai kritikuoja V.Kolmakov, kuris teigia, kad būna atvejų, kai supainiojama apžiūra ir ekspertizė. Pastarasis autorius rašo, kad būna atvejų, kai įvykio vietoje rasti objektai su pėdsakais apžiūrimi ne įvykio vietoje, o siunčiami į ekspertinę įstaigą, siekiant juos aptikti ir užfiksuoti, nors apžiūros funkcija nėra charakteringa ekspertizei. Tačiau reikia pripažinti, kad

[39] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 22-23.
[40] Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika.-Vilnius, 1985. P. 189.
[41] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija. -Vilnius, 1997. P. 92

praktiškai kiekvienos ekspertizės (specialisto tyrimo) metu būna apžiūrimi objektai ir nustatomi jų požymiai.

Todėl reikia konstatuoti, kad kriminalistiniu ir procesiniu požiūriu apžiūra nėra vienareikšmis veiksmas, turintis konkrečiai fiksuotas ribas, atskiriančias jį nuo kitų tyrimo veiksmų.[42]

Apžiūros metodo elementai įeina į kitų pažinimo metodų struktūras, taip pat ir į kitų tyrimo veiksmų turinį, todėl būtina skirti apžiūrą kaip tam tikrą procesinę įrodymų rinkimo priemonę (tyrimo veiksmą), ir apžiūrą, kaip pažinimo metodą, kuris gali būti naudojamas, kaip kito tyrimo veiksmo ar kitos procesinės ar neprocesinės veiklos būtinas ar fakultatyvinis elementas.

Apžiūra, kaip savarankiškas tyrimo metodas charakterizuojamas:

- tiesioginiu suvokimu;
- organoleptiniu ir instrumentiniu tyrimu;
- analitine veikla.

Kriminalistiniu aspektu apžiūra turi būti suprantama ne kaip procesinės veiklos forma faktinių duomenų surinkimui, o kaip **informacinė-pažintinė veikla**, skirta tam tikrų objektų ištyrimui, jų požymių nustatymui ir užfiksavimui, tikslu juos vėliau ištirti ir nustatyti svarbias bylai aplinkybes. Atskiru laikotarpiu mokslininkai pabrėždavo vis kitus apžiūros aspektus.

Pavyzdžiui I. Foinickio, M. Čelcovo nuomone, įvykio vietos apžiūra - tai išorės pasaulio daiktų teisminis, arba tardyminis stebėjimas. Kiti Baudžiamojo proceso atstovai, pavyzdžiui, N.Terzijevas, V. Arsenjevas, pabrėždavo tiriamąjį apžiūros aspektą.

„M.Strogovič nurodo, kad apžiūra, vadinamas procesinis veiksmas, atliekamas tam, kad būtų surasti ir užfiksuoti įvairiausių daiktų požymiai, svarbūs nustatant aplinkybes, turinčias reikšmės bylai.

I.Jakimov tardymo apžiūrą apibūdino, kaip tardymo veiksmą, reikalingą materialių duomenų, turinčių reikšmės, siekiant atskleisti nusikaltimą ir nustatyti kaltininką, surinkimui.“[43]

Lietuviškajame kriminalistikos technikos vadovėlyje sakoma, kad įvykio vietos apžiūra - tai „tardymo veiksmas, kurio metu betarpiškai akivaizdžiai ištiriama ir užfiksuojama įvykio vieta, jos aplinka, surandami, įtvirtinami ir paimami nusikaltimui ištirti reikalingi objektai.“[44]

---

[42] Apžiūrėjimo metodas būdingas ir kitiems tyrimo veiksmams – kratai, poėmiui, parodymų patikrinimui vietoje ir kt.
[43] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 21.
[44] Kurapka E., Malevski H., Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. – Vilnius, 1998. P. 269.

S. Belkino sudarytame kriminalistikos vadovėlyje yra pateikiamas toks įvykio vietos apibrėžimas: tai neatidėliotinas tardymo veiksmas, nukreiptas į įvykio vietą ir kitus faktinius duomenis, kurie kartu su kitais įrodymais leidžia padaryti išvadą apie įvykio mechanizmą ir kitas tiriamo įvykio aplinkybes, fiksavimą ir ištyrimą.[45]

Šiek tiek kitaip tą patį dalyką apibrėžia rusų kriminalistas V. Kolmakovas. Jo nuomone, įvykio vietos apžiūra – tai procesinis tardymo veiksmas, kurio metu jis kartu su įstatymo reglamentuojamais asmenimis suranda, betarpiškai suvokia, tiria, vertina ir fiksuoja materialinių objektų, susijusių su tiriamu įvykiu, būklę, požymius ir savybes, siekdami išsiaiškinti faktinius duomenis ir aplinkybes, turinčias reikšmės tiesai byloje nustatyti.

Rusų kriminalisto O. Firsovo nuomone, V. Kolmakovo pateiktame apibrėžime trūksta kryptingų kriminalistinių veiksmų su objektais, kurie yra paimti kaip daiktiniai įrodymai. Jis rašo, kad įvykio vietos apžiūra – tai procesinis veiksmas, atliekamas tam tikroje situacijoje su asmenimis, reglamentuojamais įstatymo; naudojant mokslinius metodus, technines priemones ir taktinius būdus, rekomenduojamus kriminalistikos, siekiant surasti, ištirti, įvertinti ir užfiksuoti materialių objektų savybes ir požymius, taip pat tam tikrą aplinką, susijusią su tiriamu įvykiu, nustatyti faktinius duomenis, tiriant ir siekiant mažinti nusikaltimų skaičių.[46]

R.Belkin ir V.Koldin teisingai yra pastebėję, kad „informaciniai-pažintiniai“ tardymo veiksmų aspektai kriminalistikoje yra menkai išnagrinėti. Teisinėje literatūroje tardymo veiksmo struktūra nagrinėjama dažniausiai iš organizacinių tardytojo veiksmų pozicijos. O tardymo veiksmo esmę sudaro informacinė-pažintinė tardytojo veikla.[47]

Kalbant apie įvykio vietos apžiūros praktinės veiklos metodus, matome, kad daugumoje yra akcentuojami metodai, nereikalaujantys informacijos „perdirbimo“, tai yra – tiesioginis stebėjimas, nesudėtingi, visiems akivaizdūs matavimo būdai, aprašymas.

Iki septintojo dešimtmečio įvykio vietos apžiūroje praktiškai viešpatavo „**pasyvūs**“ metodai. Kriminalistikos teorijoje, baudžiamajame procese ir įstatyme akcentuojamas šio tardymo veiksmo įtvirtinamasis, užfiksuojantysis aspektas. Savaime aišku, kad tai kyla ir iš „apžiūros“ esmės.

[45] Криминалистика: учебник /под ред. Проф. Белкина Р.С.- Москва. 2000. С. 554.
[46] Фирсов О. Процессуальные аспекты следственого осмотра и предварительного исследования фотоматериалов // Следователь. Федеральное издание.-Nr.-7. Москва, 2000. С. 44.
[47] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 19.

Pasigilinkime į semantinę šio žodžio reikšmę, žodyne randame, kad žodis „apžiūra“ reiškia apžiūrėjimą, patikrinimą. Savo ruožtu žodis „apžiūrėti“ turi keletą reikšmių – 1. dėmesingai apžvelgti, 2. patikrinti.[48] Žodis „patikrinti“ – pažiūrėti tikrumo, teisingumo, pakontroliuoti.[49]

Apžiūrą reikia prieš pastatyti tyrimui, kuris reikalauja aktyvių pažinimo metodų pritaikymo, naudoja sudėtingus informacijos perdirbimo, perkodavimo būdus su gan sudėtinga technika. Be to tyrimas tokiu atveju reikalauja specialių žinių. Lietuvių kalbos žodyne žodis „tirti“ reiškia keletą prasmių: 1. stengtis suprasti, suvokti, sužinoti, 2. moksliškai nagrinėti, 3. nagrinėti, aiškinti.[50]

Kaip matėme iš aukščiau pateiktų įvykio vietos apžiūros apibrėžimų, juose yra kalbama apie įvykio vietoje rastų pėdsakų ir kitų objektų radimą, įtvirtinimą ir paėmimą, bei, atskirais atvejais paminint apie jų tyrimą. Tai, aišku, dar nėra išsami, nuosekli, **aktyvi** organoleptinė veikla, tačiau apie tyrimus, atliekamus efektyviai naudojant kriminalistinę techniką, kalbėti galima.

Nusikalstamumo būklė, nusikaltimų aiškinimas ir tyrimas, parodė, kad būtina pakeisti įvykio vietos apžiūros koncepciją bei iš esmės pagerinti jos atlikimą, o tai padės geriau tirti nusikaltimus, ateityje turės įtakos nusikaltimų prevencijai.

„Įvykio vietos problemų nagrinėjimas parodė, kad jos atlikimo praktikai didelės įtakos turi daugelis veiksnių, kurie sudaro tam tikrą sistemą. Ši problema turi būti nagrinėjama ir įgyvendinama kompleksiškai, nes pašalinus atskirą neigiamą veiksnį, įvykio vietos apžiūros praktika iš esmės nepasikeis. Iš neigiamai veikiančių įvykio vietos apžiūros praktiką veiksnių galima paminėti teisinius, techninius, organizacinius taktinius, psichologinius ir kitus.“[51]

Šių problemų sprendimui buvo siūloma aprūpinti bei maksimaliai panaudoti mokslines technines priemones bei kriminalistines laboratorijas. Tačiau tai nėra išeitis. Reikia keisti požiūrį į pačią įvykio vietą. Turi būti atliekama ne įvykio vietos apžiūra, o įvykio vietos tyrimas, kuris būtų efektyvesnis tiriant baudžiamąsias bylas.

Anot H. Malevski, tuometinė įvykio vietos apžiūros koncepcija nenagrinėjo šio veiksmo informacinių-pažintinių aspektų. „Tardytojas nėra aktyvus, euristiškai nusiteikęs šio procesinio

[48] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993 m. P. 38.
[49] Ten pat. P. 525.
[50] Ten pat. P. 848.
[51] Malevski H. Įvykio vietos apžiūros praktinės problemos ir jų sprendimo tendencijos (pagal jaunųjų VRM pareigūnų apklausos rezultatus) // LPA mokslo darbai. Kriminalinė justicija.-T. 4.-Vilnius, 1995. P. 163.

veiksmo organizatorius, o tik pasyvus dalyvis, kurio pagrindinis tikslas – aprašyti įvykio vietos apžiūros protokole įvykio vietoje aptiktą situaciją, išvardinti paimtus objektus.“[52]

Įvykio vietos apžiūra tarnavo įrodyminės bazės sukaupimui, kad ją paskui galima būtų panaudoti kaltinimui pateikti. H.Malevski pasiūlė į šį veiksmą pažvelgti kaip į tam tikrus tiriamuosius darbus įvykio vietoje.

Pradėjus reformuoti Teisinę sistemą, įvykio vietos apžiūros praktikos problema buvo pradėta nagrinėti dar plačiau, giliau. Apie įvykio vietos tyrimą savo disertacijoje rašė H. Malevski. Jis šį veiksmą išnagrinėjo plačiai ir visapusiškai. Dar 1997 metais H. Malevski rašė, kad Baudžiamojo proceso ir kriminalistikos teorija įvykio vietos apžiūrą supranta kaip tardymo veiksmą, toks apibūdinimas mūsų sąlygomis neatitinka tikrovės, nes keičiasi parengtinio tyrimo sistema. Naujame Baudžiamojo proceso kodekse panaikinta parengtinio tyrimo sistema ir jo formos ir įtvirtintas ikiteisminis tyrimas, kurį atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai.

H. Malevski rašė: „tyrimas - tai pažinimo metodas, kuris transformuoja dažniausiai informaciją iš vienos būsenos į kitą. Kriminalistikoje tyrimas beveik tapatinamas su ekspertizės atlikimu. Į šio metodo struktūrą įeina atskirų elementų apžiūra kaip pažinimo metodas. Apžiūra yra būtinas laiptelis, pakopa realizuojant tam tikro objekto tyrimą.“[53] Tuo pačiu jis pažymėjo, kad įvykio vietos tyrimas gali būti atliekamas tik tiriant pačius sunkiausius, sudėtingiausius nusikaltimus. H. Malevski išskiria „trijų lygių veiksmus įvykio vietoje:

1. Paprasta įvykio vietos apžiūra – atliekama tiriant akivaizdžius ir nesunkius nusikaltimus. Dažniausiai joje nedalyvauja specialistas kriminalistas.

2. Kvalifikuota įvykio vietos apžiūra – savarankiškai atlieka specialistas kriminalistas ir jos metu yra atliekami įstatymo numatyti veiksmai, panaudojant šiuolaikinius metodus ir priemones. Ši apžiūra nuo paprastos skiriasi atliekamų veiksmų apimtimi, sudėtingumu, naudojama technika, dalyvių skaičiumi ir t.t.

[52] Malevski H. Aktualios prioritetinės įvykio vietos apžiūros problemos // Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė. – T.26.- V., 1993. P. 175.
[53] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 98.

3. Įvykio vietos tyrimas – dažniausiai atliekamas esant visai kriminalistinei grupei, į kurią įeina tam tikrų sričių specialistai ir technikai kriminalistai.“[54] Tyrimą atlieka specialistai. Tokie tyrimai atliekami labai retai, rezonansiniuose nusikaltimuose.

Kalbant apie įvykio vietos tyrimą, pasakytina, jog tai aukščiausia apžiūros stadija, reikalaujanti kelių sričių specialistų kriminalistų specialių žinių, įgūdžių bei sudėtingos kriminalistinės technikos, nes tiriama arba visa įvykio vietos situacija, arba atskiri objektai. Šis tyrimas numato platų mokslinių techninių metodų ir priemonių panaudojimą įvykio vietoje.

Taip 1997 metais savo disertacijoje rašė H. Malevski. Dabar mes jau turime naują priimtą Baudžiamojo proceso kodeksą. Įvykdžius Teisinės sistemos reformą nebeliko parengtinio tyrimo, tačiau atsirado ikiteisminis tyrimas ir ikiteisminio tyrimo pareigūno (tyrėjo)[55] sąvoka į kurią įeina kriminalinės policijos pareigūnai, kvotėjai ir tardytojai. Taigi visi šie pareigūnai sulyginti, jiems pavestos vienodos funkcijos.

Naujame Baudžiamojo proceso kodekse yra kalbama ne apie įvykio vietos apžiūrą, o apie tyrimą. Taigi, galima kalbėti ne tik apie duomenų rinkimą, bet ir apie jų nagrinėjimą, tyrimą ir analizę.

Žvelgiant į šiuo metu galiojančio Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 205 straipsnio 1 dalį (objektų tyrimo tvarka), galima išskirti šiuos *tyrimo* tikslus:

1. surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui;

2. nustatyti įvykio situaciją;

3. nustatyti kitas reikšmingas bylai aplinkybes.[56]

Tačiau labai svarbi norma yra įtvirtinta BPK 205 str. 2 d., kurioje sakoma, kad „daiktai, dokumentai ir kitokie objektai tiriami jų radimo vietoje. Daiktai, dokumentai ar kitokie objektai, kuriems ištirti reikia daug laiko arba kuriuos būtina tirti techninėmis priemonėmis, gali būti tiriami laboratorijoje arba kitoje vietoje, kur yra tam reikalingos sąlygos.“

Šiame darbe svarbu taip pat kalbėti ir apie įvykio vietos apžiūros ir tyrimo tikslus.

Lietuvos kriminalistinėje literatūroje nurodyti tokie įvykio vietos apžiūros tikslai:

---

[54] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 98-99.

[55] Darbe dažniausiai naudosime būtent šią sąvoką – „tyrėjas“, kalbėdami apie buvusius tardytojus, kvotėjus, kriminalinės policijos pareigūnus, apylinkės inspektorius.

[56] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785, Vilnius.

„1. nustatyti ir užfiksuoti nusikaltimo pėdsakus, rasti nusikaltimo įrankius, kitus daiktinius įrodymus;

2. nustatyti nusikaltimo padarymo mechanizmą, nusikaltimo būdą, įvykio situaciją ir kitas labai reikšmingas bylai spręsti aplinkybes;

3. surinkti pirminę orientacinę informaciją, leidžiančią iškelti tardymo versijas, pradėti nusikaltėlio paiešką ir daryti kitus neatidėliotinus tardymo veiksmus.“[57]

Žinoma, atitinkamos užduotys yra susijusios su tam tikrais tikslais. Jos yra skirtingai traktuojamos atskirų kriminalistų. Taip pat skiriasi uždavinių aiškinimasis, juos aptariant procesiniu ir kriminalistiniu aspektu. Procesiniu aspektu užduotis sudaro: įrodymų rinkimas ir jų tyrimas, versijos apie įvykį, jame dalyvavusius asmenis, nusikaltėlio buvimo vietą, pagrobto turto ir kitų objektų, turinčių įrodomąją galią, buvimą.[58]

Vertinant kriminalistiniu aspektu, anot H. Malevskio, uždaviniai apibūdinami kaip tam tikros informacijos apie nusikaltimą rinkimas įvykio vietoje:

1. žiūrima, ar konkrečiu atveju buvo nusikalsta;
2. ar nusikaltimo vieta sutampa su apžiūrimąja įvykio vieta, ar ne;
3. kaip į įvykio vietą pateko įvykio dalyviai, kaip jie išvyko iš įvykio vietos;
4. asmenų, buvusių įvykio vietoje skaičius, jų požymiai;
5. kokie įvykio dalyvių veiksmų motyvai;
6. kaip ilgai įvykio dalyviai užtruko nusikaltimo vietoje;
7. kada įvyko pažeidimas ar nusikaltimas;
8. kuri apžiūrimos teritorijos ar patalpos dalis yra įvykio vieta;
9. kokius kitus veiksmus įvykio vietoje atliko nusikaltimo dalyviai;
10. kokie daiktai liko pamiršti nusikaltėlio įvykio vietoje;
11. pėdsakai, galėję likti ant piktadario kūno, jo drabužių, nusikaltimo įrankių;
12. kas ir kur galėjo stebėti, ar girdėti veiksmus, vykusius įvykio vietoje;
13. kas palengvino nusikalsti.[59]

[57] Kurapka E., Malevski H., Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. – Vilnius, 1998. P. 270.
[58] Криминалистика. Подред. Белкина Р.С. Москва, 2000 г. С. 550.
[59] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra. Vilnius, 1999 m. P. 16-17.

Kalbant apie Vokietijoje vykdomą įvykio vietos apžiūrą, pasakytina, kad ,,Vokietijos Baudžiamojo proceso įstatymas numato siaurą apžiūros panaudojimo sferą“.[60] Vokietijoje nusikaltimai yra skiriami į dvi grupes: tai 1) nusikaltimai, kuriems įvykio vietos tyrimas reikalingas (vagystės su įsibrovimu, autoįvykiai, gaisrai, nužudymai, sprogimai, iššaginimai ir kt.) ir 2) nusikaltimai, kuriems įvykio vietos tyrimas nėra būtinas (sukčiavimas, nusikaltimai tarnybai, įžeidimas, eksbicionizmas ir kt.). Tačiau tai nereiškia, kad antruoju atveju įvykio vietos tyrimas yra visiškai nereikalingas, nenaudingas. Anot Vokietijos kriminalistų, atliekant įvykio vietos tyrimą, ypač tada, kai toks tyrimas yra būtinas, galima gauti duomenų apie:

- tai, kas paskatino nusikalsti;
- nusikaltėlių asmenybes;
- nusikaltimo motyvą;
- įvykio mechanizmą;
- būtini duomenys pirminiam tyrimui, nusikaltėlių paieškai.[61]

Įdomu ir nauja yra tai, kad vokiečių kriminalistas R. Acermannas įvykio vietas skirsto į stacionariąsias ir mobiliąsias. Prie mobiliųjų įvykio vietų priskiriami nusikaltimai, padaryti automobiliuose, lėktuvuose, atrakintose ir užrakintose transporto priemonėse, stovinčiose gatvėse. Savaime aišku, kad apžiūra tokiose įvykio vietose turi tam tikrų ypatumų. Kalbant apie visuomeninį transportą, būtina kuo greičiau apžiūrėti įvykio vietą, nes dažnai pėdsakai ir kiti objektai, galintys būti daiktinais įrodymais, yra sunaikinami. Tokiame transporte apžiūrą apsunkina pėdsakų paieška ant langų, durų ir jų rėmų, praėjimuose ir išėjimuose. Dar sunkiau yra tada, kai pagrobti daiktai ir kiti objektai išmetami iš važiuojančios transporto priemonės.[62]

Vokietijos kriminalistai (Kube, Storzer, Timm) išskiria šiuos pagrindinius uždavinius, iškylančius tiriant įvykio vietą, ieškant pėdsakų, daiktinių įrodymų:

1. nusikaltėlių pasiruošimo nusikaltimui vieta;
2. artimiausi nusikaltėlių keliai iki nusikaltimo objekto;
3. nusikaltimo objekto aplinka;

---

[60] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 22.
[61] Kube, Storzer, Timm. Kriminalistik (Hrsg.): Handbuch fur Praxis und Wissenschaft. – Booberg, 1994. Bd. 1. P. 643-644.
[62] Acerman R. Mobile oder rollende Tatore. // Kriminalistik. Unabhangige Zeitschrift fur die kriminalistische Wissenchaft und Praxis. – 2001. Nr. 6. P. 414.

4. tiesioginė nusikaltimo vieta;

5. aukų radimo vieta;

6. nusikaltėlių pasitraukimo keliai;

7. automobilis, kuriuo pasišalino nusikaltėliai;

8. pagrobtųjų daiktų slėpimo vieta;

9. įtariamųjų gyvenamoji vieta;

10. nusikaltimo įrankių slėpimo vieta.[63]

Tiriant įvykio vietą būtinai turi dalyvauti ekspertas. Pasak vokiečių kriminalistų, nusikaltimų tyrimas turi būti vykdomas, laikantis šių taisyklių:

1. iš saugančiojo įvykio vietą pareigūno gaunama pirminė informacija;

2. apžvalginė įvykio vietos apžiūros stadija: įvykio mechanizmo nustatymas, versijų kėlimas ir patikrinimas; nustatymas, ar sutampa objekto radimo vieta ir nusikaltimo vieta;

3. kelio nustatymas iki nusikaltimo aukos, pėdsakų suradimas;

4. įvykio vietos fotografavimas;

5. Vieni pareigūnai sprendžia, *kokius* pėdsakus apsaugoti, o kiti - *kaip* apsaugoti. Tokiu būdu pareigūnai bendradarbiauja;

6. statinė įvykio vietos apžiūra;

7. dinaminė įvykio vietos apžiūra. Pėdsakai ieškomi pagal tam tikrą planą, dideli įvykių vietų plotai suskirstomi į sektorius, tada sektoriai apžiūrimi spiraliniu ar kryžminiu būdu;

8. nusikaltimo vietoje rastų pėdsakų palyginimas su liudytojų parodymais;

9. ieškoma pėdsakų ir tuo pačiu metu aprašoma įvykio vieta;

10. tyrimas atliekamas dieną, nes naktį, esant dirbtiniam apšvietimui, galima nepastebėti kai kurių pėdsakų;

11. moderniosios kriminalistinės technikos naudojimas: pirštų atspaudų paieška naudojant lazerį, videotechnika, ruletės „MR-3 Technik“, skirtos nusikaltimo vietai išmatuoti.[64]

Paminėtina, kad atskirų nusikaltimų rūšių įvykio vietos apžiūra dar turi nemažai specifinių užduočių.

[63] Kube, Storzer, Timm. Kriminalistik (Hrsg.): Handbuch fur Praxis und Wissenchaft. – Booberg, 1994. Bd. 1. P. 645.
[64] Ten pat. P. 645-646.

Gaisro atveju yra svarbu nustatyti ugnies židinį. Jeigu daiktai, buvę ugnies židinyje, visiškai sudegė ir iškyla reikalas ištirti, iš kokios medžiagos jie buvo padaryti, tai pelenai yra paimami ir sudedami į stiklainius.

Muštynių atveju būtina surasti įrankius, kurie buvo naudojami, nes ant jų gali būti įvairių pėdsakų (kraujo, plaukų, kūno dalelių).

Nužudymo atveju dar būtina išspręsti tokius klausimus:

„1. nustatyti nukentėjusiojo asmenybę, nukentėjusiojo apibūdinimas;

2. kokiu būdu ir kokiais įrankiais padarytas nusikaltimas;

3. kaip ir kokiu būdu į įvykio vietą pateko auka, ką ji ten veikė.“[65]

Nusikaltimo vietoje, kurioje buvo panaudoti sprogmenys, reikia: „nustatyti nukentėjusiuosius, nustatyti sprogstamojo užtaiso dalių skriejimo trajektorijas, ieškant skeveldrų, apieškoti aplinkinius pastatus, transporto priemones, medžius, išmatuoti atstumą nuo sprogimo epicentro ir toliausiai esančių skeveldrų, išmatuoti sprogimo duobės dydį ir formą.“[66]

Rusų literatūroje L.Isajeva nurodo, kad pirmiausia būtina apžiūrėti įvykio vietą, įsitikinti, ar joje nėra kito sprogstamojo užtaiso. Tik ištyrus naikinamuosius sprogimo faktorius galima spręsti apie sprogstamojo užtaiso tipą ir jo konstrukcines ypatybes, todėl yra itin svarbu nustatyti sprogimo, jo bangos ir terminį sprogimo poveikį aplinkai. Tokiu atveju, kai nėra sprogmens liekanų, skeveldrų, pagrindinis informacijos šaltininis - sprogimo pėdsakai ant biologinių objektų, buvusių sprogimo vietoje.[67]

Remiantis Ukrainos mokslininku M. Saltevskij, prie jau nurodytų bendrų įvykio vietos apžiūros uždavinių, galima pridurti ir šiuos specialiuosius uždavinius:

- tardytojas tiesiogiai tiria įvykio vietos aplinką, išsiaiškina nusikaltimo pobūdį ir aplinkybes;
- materialių šaltinių atspindžių suradimas, ištyrimas, užfiksavimas ir išėmimas;
- materialių šaltinių analizė ir kriminalistinės informacijos gavimas versijų iškėlimui apie įvykio mechanizmą, jo dalyvius ir nusikaltėlio asmenybę;

[65] Kurapka E., Malevski H., Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. – Vilnius, 1998. P. 275.
[66] Federalinis tyrimų biuras. Nusikaltimo vieta, kurioje buvo panaudoti sprogmenys. Nusikaltimo vietos, kurioje buvo panaudoti sprogmenys, tyrimo mokykla, Quantico,-Virginia, P. 2,5,9,10.
[67] Исаева Л. Осмотр места взрыва и его роль в дальнейшем расследовании. // Следователь. Федеральное издание.– Nr.8.-Москва. 2000. С. 45.

- informacijos, reikalingos organizuojant nusikaltėlio paiešką *karštomis pėdomis*, rinkimas;
- informacijos apie tam tikras aplinkybes, kurios sudarė sąlygas nusikaltimui, gavimas.[68]

Apibendrinant šią dalį, manome, kad į įvykio vietos tyrimo koncepcijos vystymąsi reikia pažvelgti per kriminalistikos mokslo vystymosi prizmę. Kriminalistikos mokslas nagrinėjamas neišeinant už nubrėžtų jos sudėtinių dalių - teorijos, technikos, taktikos ir metodikos ribų. Anot prof. E.Kurapkos, „laikas ir mokslų raida parodė, jog už tų ribų liko kai kurios kriminalistikos dalys, o struktūroje atsirado baltų dėmių: tai mokslas apie versijas, tyrimo planavimą ir organizavimą, t.y. svarbiausias intelektualias įvykio tyrimo prielaidas.“[69] Paminėtinos ir kitos kriminalistikos sritys, kurios nepelnytai užmirštos, ar laiku nepradėtos vystyti ir neprilygintos deramai vietai kriminalistikos mokslo sistemoje. Peršasi skaudi išvada, kad kriminalistinė taktika yra nepakankamai vystoma, lyginant su sparčiais mokslo, technikos pasiekimais.

E.Kurapkos ir H.Malevski nuomone, „didelis darbas mokslininkų laukia įvardijant kriminalistikos prioritetus Lietuvoje. Tai taptų ir kriminalistikos raidos koncepcijos pagrindu arba bent jos metmenimis.“ Tarp tokių prioritetų minima, kad „vadovaujantis naujais kriterijais, reikia išnagrinėti atskirus kriminalistikos taktikos klausimus (pvz. įvykio vietos tyrimą, kriminalistinės taktikos pokyčius, jos psichologizaciją, naujovę, suteikiant gynėjui plačias teises nusikaltimų tyrimo procese ir pan.[70]

Taigi, apibendrinant galima pasakyti, kad įvykio vietos tyrimo koncepcija formavosi gana ilgą laiką. Dažnai jai vystytis trukdė sustabarėjusios baudžiamojo proceso normos arba šio mokslo nuostatai. Iš kitos pusės, reikia pasakyti, kad ir pats kriminalistikos mokslas ne visada pateisino praktikos lūkesčių, nesugebėdamas įveikti atotrūkio, esančio tarp šių labai svarbių viena kitai dimensijų. Įvykio vietos tyrimą būtina skirti nuo įvykio vietos apžiūros (šiai analizei skirsime atskirą dalį) ir suprasti semantiniu, kriminalistiniu bei teisiniu aspektais (teisinio reglamentavimo raidai taip pat skirsime atskirą darbo dalį).

[68] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra. Vilnius, 1999 m. P. 18.
[69] Kurapka E. Kriminalistikos raidos Lietuvoje tendencijos: mokslas ir praktika.// Jurisprudencija, LTU mokslo darbai, tomas Nr. 15. Vilnius, 2000 m. P. 122.
[70] Kurapka E., Malevski H. Kriminalistikos mokslas vykdant teisės reformą Lietuvoje.// Jurisprudencija. LTA mokslo darbai, tomas Nr. 18. P. 8-9.

2. ĮVYKIO VIETOS TYRIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR JO RAIDA

Kriminalistiniu ir procesiniu požiūriu, įvykio vietos tyrimas nėra vienareikšmis veiksmas.

Įvykio vietos tyrimas procesiniu aspektu - tai veiksmas, atliekamas tik pradėjus ikiteisminį tyrimą ar teisminį nagrinėjimą. Dažniausiai jis pirminis, neatidėliotinas tyrimo veiksmas. Jis privalo atitikti įstatymu reglamentuotą ir įtvirtintą pažintinės veiklos formą.

Procesinė įvykio vietos tyrimo forma skirta surinkti duomenims (daiktams, dokumentams), galintiems patvirtinti arba paneigti bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai (BPK 20 str.).

Kalbant apie procesinį įvykio tyrimo reglamentavimą, pirmiausia reikėtų apžvelgti, kaip buvo reglamentuojama įvykio vietos apžiūra, o jau atkūrus Nepriklausomybę ir įvykio vietos tyrimas. Pradėsime nuo įvykio vietos apžiūros reglamentavimo Tarpukario Lietuvos Baudžiamojo proceso įstatyme.

Įstatymas gana smulkiai detalizavo bendrą apžiūros tvarką, jos dalyvių teises ir pareigas ir funkcijas; nustatė pagrindines daiktinių įrodymų rinkimo, saugojimo, protokolų surašymo taisykles. Įstatyme nurodoma, kad apžiūras daro teismo tardytojas prie kviestinių, pats vienas, arba su ekspertais. „Kviestinių turėjo būti ne mažiau kaip du, jais galėjo būti namų, krautuvių, pramonės bei prekybos įmonių savininkai, ūkininkai, valsčių bei kaimų valdininkai, taip pat kiti visuomenės pasitikėjimą įgyję asmenys.“[71] Apžiūra turėjo būti atliekama dieną, išskyrus tuos atvejus, kai jos atidėti negalima. Nemažai apžiūros taisyklių buvo surašyta 1930 metų instrukcijoje „Administracijos organams ir policijai nusikalstamiems darbams tirti ir byloms kelti“, taip pat šioje instrukcijoje buvo detalizuojamos Baudžiamojo proceso nuostatos.

Pastebėtina, kad jau Tarpukario Lietuvos Baudžiamajame procese yra paminėtas ekspertas - tardytojo padėjėjas, apžiūrint įvykio vietą. Pasak E. Palskio, apžiūra, kurią atlikdavę ekspertai, buvo vadinama kvalifikuotąja, o atliekama be jų – paprastąja apžiūra.[72] Be to, Baudžiamojo proceso įstatymo 37 straipsnyje buvo numatyta eksperto veiklos rezultatus laikyti įrodymais.

[71] Palskys E. Apžiūra Tarpukario Lietuvos Baudžiamajame procese ir kriminalistikoje// Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai.-T.6.-Vilnius, 1997. P. 48-49.
[72] Ten pat. P. 48-49.

Anot J. Juškevičiūtės, gilinantis į teisinę Tarpukario Lietuvos literatūrą, skirtą specialių žinių panaudojimo klausimams tiriant nusikaltimus, visada minima tik procesinė eksperto figūra. ,,Lietuviškoje enciklopedijoje" (išleistoje 1939 metais) nurodyta, kad *ekspertas* – tai kurio nors dalyko žinovas, šaukiamas į teismą, ar kitur pareikšti savo nuomonės tam tikru klausimu.[73] Paminėtina ir tai, kad Tarpukario Lietuvoje galiojęs Baudžiamojo proceso įstatymas numatė tik vieną specialias žinias teikiančią figūrą-ekspertą, kurio veiklą sudarė: dalyvavimas tardymo veiksmuose ir ekspertizės darymas.

Jau minėjome, kad Sovietiniu laikotarpiu baudžiamojo proceso, kriminalistikos mokslų tyrinėtojai, skirtingai apibrėždavo įvykio vietos apžiūrą. Vieni pripažino, kad tai yra procesinis veiksmas, kiti nurodydavo, kad tai yra tardymo veiksmas. Tačiau, vienaip ar kitaip, įvykio vietos apžiūra - procesinis veiksmas.

Reikia pažymėti, kad įvykio vietos apžiūros (atitinkamai ir įvykio vietos tyrimo) koncepcijos vystymuisi didelę įtaką padarė specialisto instituto raida.

Kalbant apie procesinį specialisto veiklos reglamentavimą, pažymėtina, kad tarybiniuose baudžiamojo proceso įstatymuose, anot E. Palskio, iki 1961 metų buvo minima vienintelė specialių žinių panaudojimo forma - ekspertizė. Specialistas - procesinė figūra - minimas nebuvo, nors praktiškai buvo gana plačiai naudojamasi įvairių specialistų pagalba ir faktiškai tai nėra nieko naujo.[74] Tik vėliau Sąjunginių respublikų Baudžiamojo proceso kodeksuose specialisto institutas buvo įtvirtintas, tačiau nebuvo numatytos specialisto teisės ir pareigos, apibrėžta jo kompetencija, šaukimo tvarka, atsakomybė ir pan.

Lietuvos TSR BPK, anot E. Palskio, buvo reikšmingai pakeistas ir papildytas Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1967 m. spalio 27 d. įsaku „Dėl Lietuvos TSR Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimų ir papildymų". Šiuo įsaku buvo apibrėžtos pagrindinės specialisto pareigos ir teisės, kai jis dalyvauja parengtiniame tardyme ir teisme. Suformuluota bendroji specialisto sąvoka, padaugėjo tardymo veiksmų, kuriuose buvo leidžiama dalyvauti specialistui.

[73] Juškevičiūtė J. Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos.- Daktaro disertacija-. V., 1998. P. 34-35.
[74] Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Socialistinė teisė-Nr. 3. V., 1968. P. 21.

Specialistu laikomas asmuo, įgijęs specialių žinių bei įgūdžių, kviečiamas dalyvauti svarstant bylą; kuris padėtų surasti, įtvirtinti bei paimti įrodymus BPK nustatyta tvarka ir paaiškintų specialiais klausimais, kurie iškyla, atliekant tardymo veiksmą arba teisminį tardymą.[75]

,,Dalyvauti tardymo veiksmuose gali būti kviečiami įvairiausių mokslo, technikos ir kitų sričių atstovai: teismo medikai, kitokie gydytojai, chemikai, fizikai, inžinieriai, agronomai, zootechnikai, prekių žinovai, autotechnikai, pedagogai, farmakologai, juvelyrai, buhalteriai ir kt. Tačiau praktika rodo, kad darant tardymo veiksmus, dažniausiai prireikia kviesti trasologus, teismo balistikos specialistus, autotechnikus ir kitus specialistus“[76]

Taigi nuo 1967 m. spalio 27 d. Lietuvos TSR Baudžiamojo proceso įstatyme yra numatytos dvi specialių žinių panaudojimo formos: specialistas ir ekspertas. Nors šie abu asmenys ir turi tam tikros srities specialių žinių, tačiau jų sutapatinti negalima. „Kiekvienas ekspertas yra specialistas bendra gyvenimiška prasme, ekspertas gali būti specialistas ir BPK 25 str. 7 „a“ p. prasme, bet ne kiekvienu atveju prireikia specialistą kviesti dalyvauti byloje ekspertu.“[77] Specialistas tardytojui galėjo suteikti tik pagalbą (techninę, konsultacinę ir kt.). Specialisto veiklos rezultatai ir nuomonė įrodomosios galios neturėjo. E. Palskys pabrėžė, kad ekspertas nuo specialisto skiriasi savo veikla bei įrodomąja savo veiklos rezultatų reikšme, o ne specialiomis žiniomis ar jų pritaikymo būdais.

Galiojusiame baudžiamojo proceso įstatyme buvo pasakyta, kad įvykio vietos apžiūrą daro tardytojas. Jis gali pasitelkti specialistus. Nors būdamas atsakingas už įvykio vietos apžiūrą, tardytojas jos pats neįtvirtina, netiria pėdsakų ir daiktinių įrodymų. Tai daro specialistas kriminalistas, tiek savo iniciatyva, tiek tardytojo paprašytas. Tokiu atveju jis pateikia savo išvadą, kuri gali būti įrašyta į įvykio vietos apžiūros protokolą, arba pateikta atskirai. Kaip matyti, specialistas kriminalistas vienu atveju yra savarankiškas proceso subjektas, kitu atveju - tardytojo techninis padėjėjas, kurio viena iš pagrindinių funkcijų įvykio vietoje yra surasti, įtvirtinti ir paimti pėdsakus bei daiktinius įrodymus.

Tuometiniame BPK buvo numatyti tiek specialisto, tiek eksperto institutai. „Iki 1991 metų specialistų funkcijos įstatyme iš esmės nebuvo pakeistos. Tik Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. įstatyme Nr. I-2078 pirmą kartą nurodyta specialisto teisė tirti įvykio vietą ir kitus objektus, kai tam reikia specialių žinių (BPK 84 str.). Tai buvo labai reikšmingas

[75] Ten pat. P. 22-23.
[76] Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Socialistinė teisė-Nr. 3. Vilnius, 1968. P. 23.
[77] Ten pat. P. 24.

žingsnis, kuriuo specialisto išvada buvo pripažinta savarankišku įrodymu.“[78] 1993 m. birželio 10 d. įstatymu Nr. I-180 buvo įtvirtinta specialisto galimybė pateikti išvadą teisėjo, tardytojo, ar kvotos organo raštišku pavedimu; ne tik atliekant tardymo veiksmus, bet ir kitais atvejais, kai nusikaltimo aplinkybėms nustatyti reikia specialių žinių. Taigi, svarbus vaidmuo, apžiūrint įvykio vietą, tekdavo specialistui. Taip pat buvo reikšmingas jo bendradarbiavimas su tardytoju.

Atlikdamas apžiūrą specialistas privalo panaudoti savo sugebėjimus, žinias ir patirtį, panaudoti šiuolaikines technines priemones sėkmingam šio veiksmo atlikimui.[79]

Specialisto veiksmų įvykio vietos apžiūroje reglamentavimą galima sutikti ir tam tikruose žinybiniuose aktuose. Pavyzdžiui Vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių ekspertizių departamento nuostatuose buvo nustatyta, kad specialistas, atvykęs į įvykio vietą „išsiaiškina nusikaltimo aplinkybes, vizualiai ištyrinėja aplinką, patikslina įvykio vietos ribas, pasirenka apžiūros būdą ir, suderinęs savo planą su tardytoju ar kriminalinės policijos pareigūnu pradeda darbą.“[80]

Svarbu pažymėti tai, kad šiuo metu Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro Kriminalistinių tyrimų valdyba „dalyvauja tiriant sunkių ir labai sunkių nusikaltimų padarymo vietas ir atliekant kitus ikiteisminio tyrimo veiksmus, pagal kompetenciją dalyvauja operatyvinės veiklos subjektams atliekant operatyvines priemones“ (9.5.2).[81]

Objektų tyrimų ir Ekspertizių atlikimo Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre bei teritorinių policijos įstaigų kriminalistinių tyrimų padaliniuose nuostatuose yra įtvirtinta, kad tarp Centre ir kriminalistinių tyrimų padaliniuose atliekamų tyrimų, taip pat atliekamas tyrimas įvykio vietos – įvykio situacija ir kitos ikiteisminiam tyrimui reikšmingos aplinkybės, ištiriama ir užfiksuojama įvykio vieta, jos aplinka, surandami, BPK nustatyta tvarka įforminami ir paimami nusikalstamos veikos pėdsakai, daiktai, dokumentai, kitokie objektai, turintys reikšmės nusikalstamai

[78] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 69.
[79] Ивашков В. А. Из опыта взаимодействия специалиста со следователем и оперативным работником при осмотре места происшествия. // Вопросы уголовного процесса и криминалистики. Москва, 1988 г. МВД СССР ВНИИ. С. 3-4.
[80] Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos kriminalistinių ekspertizių departamento nuostatai. 1994 m.
[81] Lietuvos policijos generalinis komisaras įsakymas „Dėl Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro nuostatų ir struktūros schemos patvirtinimo**.“** 2005 m. spalio 25 d. Nr. 5-V-690, Vilnius.

veikai tirti ir nagrinėti (3.11 p.). Taip pat numatoma, kad tyrimai atliekami Centro, kriminalistinių tyrimo padalinių laboratorijose ir, kai objektus nebūtina tirti laboratorijoje, įvykio vietose (6 p.).[82]

Aišku, kad specialistas įvykio vietoje vykdo tardytojo pavedimus, bet tuo pačiu jis turi iniciatyvos teisę ieškant ir *tiriant* įvairias aplinkybes ir pėdsakus. Savo žinių dėka jis turi atkreipti dėmesį į aplinkybes, kurių tardytojas nepastebėjo. Vis dėlto visus savo veiksmus jis privalo derinti su tardytoju.[83]

Suprantama, kad įvykio vietos apžiūroje dažnai naudojamas terminas „tyrimas“. Tačiau mes aukščiau analizavome ir matėme, kad sąvokos „apžiūra“ ir „tyrimas“ yra ne tapačios. Vadinasi, galime daryti išvadą, kad čia skirtingai interpretuojami tie patys terminai. Apžiūra – tai ir metodas ir baudžiamojo proceso veiksmas. Tyrimas reikalauja aktyvių pažinimo metodų pritaikymo, naudoja sudėtingus informacijos perdirbimo, perkodavimo būdus su gan sudėtinga technika. Be to tyrimas tokiu atveju *reikalauja* specialių žinių.

Šiuose nuostatuose mes galime pastebėti tam tikras rekomendacijas, nurodymus dėl specialisto veiksmų įvykio vietoje, tačiau tai tikrai dar nėra įvykio vietos tyrimas.

Į įvykio vietos apžiūrą galėjo būti įtraukiami bendradarbiauti ne tik specialistas, operatyvinis darbuotojas, kinologas. Čia galėjo būti pakviestas dalyvauti ir nukentėjusysis, kaltinamasis, įtariamasis, liudytojai, apylinkės inspektorius ar kt.[84]

Suprantama, kad apžiūros metu, jos dalyviai keičiasi informacija, pasidalinama patirtimi iš savo profesinės patirties pusės (apie nusikaltimo padarymo motyvus, būdą, galimą nusikaltėlio elgesį,, panaudotas technines priemones ir kt.). Tokios apžiūros metu gauti duomenys buvo tardymo ir operatyvinių paieškos priemonių plano pagrindas.

Rusų autoriaus S.Puščino nuomone, yra keletas priežasčių, sąlygojančių specialistų-kriminalistų dalyvavimą tardymo veiksmuose: šios srities specialistų padaugėjo, jų kvalifikacija dabar yra aukštesnio lygio, taip pat patobulėjo techninės priemonės, padedančios surasti, įtvirtinti ir tirti daiktinius įrodymus. Daugelio turimų priemonių naudojimas yra pakankamai sudėtingas, reikalaujantis

[82] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl objektų tyrimų ir ekspertizių atlikimo Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre bei teritorinių policijos įstaigų kriminalistinių tyrimų padaliniuose nuostatų patvirtinimo.“ 2004 m. liepos 7 d. Nr.V-326 Vilnius.
[83] Порошин Г.Н. Исследование места происшествия следователем и экспертом-криминалистом органов внутренних дел. Волгоград, 1979 г. С. 13-16.
[84] Порошин Г.Н. Исследование места происшествия следователем и экспертом-криминалистом органов внутренних дел. Волгоград, 1979 г. С. 15-16.

specialaus pasiruošimo, kai kurias iš jų turi tik specialistai. Ypač dažnai specialistai kriminalistai dalyvauja įvykio vietos apžiūroje, nes šis veiksmas reikalauja specialių žinių ieškant, įtvirtinant ir paimant daiktinių įrodymų.[85]

Anksčiau galiojusiame BPK 25 straipsnyje buvo parašyta, kad specialistas - asmuo, turintis specialių žinių ir įgūdžių, pakviestas dalyvauti byloje; kad šio kodekso nustatyta tvarka padėtų surasti, įtvirtinti bei paimti įrodymų ir pateiktų paaiškinimų arba išvadų specialiais klausimais. Tardytojo pakviestas dalyvauti kriminalistiniame įvykio vietos tyrime, jis tampa ir procesiniu asmeniu, galinčiu duoti išvadą, o ne tik turinčiu „specialių žinių“. Jo teisės ir pareigos įtvirtinamos BPK.

Specialistas vykdo tardytojo pavedimus, tačiau tuo pat metu turi ir iniciatyvos teisę ieškodamas tam tikrų aplinkybių bei pėdsakų ir juos tirdamas. Savo specialių žinių dėka jis atkreipia dėmesį į tas aplinkybes, kurių tardytojas nepastebėjo. Tačiau savo veiksmus jis turi derinti su tardytoju.[86]

Vykstant teisinės sistemos reformai, vis dažniau buvo kalbama apie tai, kad įvykio vietą apžiūrėti ir ją ištirti turėtų specialistas. Kaip tuomet rašė naujojo baudžiamojo proceso kodekso rengėjai: „Nors taktinėse ir metodinėse kriminalistikos rekomendacijose nuolat pabrėžiamas paieškomasis - tiriamasis įvykio vietos apžiūros pobūdis, dažniausiai jokie tyrimai apžiūros metu neatliekami, ji yra tapusi formaliu konstatuojamuoju veiksmu. Naujame BPK numatytas įvykio vietos tyrimas, kurį atlieka ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai, turintys reikiamų specialių žinių ir įgūdžių.“[87]

Kuriant naująjį Baudžiamojo proceso kodeksą, jo rengėjai (M.Kazlauskas ir P.Kuconis rašė), kad naujame BPK nenumatomas proceso veiksmas „apžiūra“. Šis veiksmas keičiamas įvykio vietos, patalpų, daiktų ir dokumentų tyrimu.[88] Suprantama, kad tai nebuvo tik formalus veiksmo pavadinimo pakeitimas. Iki to buvo nuosekliai einama. Projekte jau buvo numatoma, kad tokį veiksmą atliks ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai, turintys reikiamų specialių žinių ir įgūdžių (dabartinis atitikmuo

[85] Пущчин С. Участие специалиста – криминалиста в выявлении даных, относящихся к способу совершения преступления, при производстве отделъных следственных деиствий // Следователь. Федеральное издание.- Nr. 7.- Москва. 1999. С. 26.
[86] Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 2003 balandžio mėn. 30 d.
[87] Kazlauskas M.,Kuconis P. Nauja įrodymų samprata Baudžiamojo proceso kodekso projekte // Justitia.-T. 5.- Vilnius,1998. P. 9.
[88] Kazlauskas M., Kuconis P. Nauja įrodymų samprata Baudžiamojo proceso kodekso projekte // Justitia.-T. 5.- Vilnius,1998. P. 9.

– specialistai), tiriamųjų objektų buvimo vietoje, o prireikus – laboratorijoje ir jo rezultatai pagal turinį atitinka apžiūrą, specialisto atliekamą tyrimą, reviziją ir kai kurias mažiau sudėtingas ekspertizes.

Ilgą laiką galiojusioje įvykio vietos apžiūros koncepcijoje daugiausia dėmesio buvo skiriama šio veiksmo procesiniams ir taktiniams įtvirtinimo (fiksavimo) aspektams ir ji buvo orientuota į pėdsakų ir kitų kriminalistiniu požiūriu svarbių objektų suradimą, fiksavimą bei paėmimą ir su šiais veiksmais susijusius organizacinius klausimus.[89]

Taigi, išskyrus specialisto statuso pasikeitimus, kurie, tačiau, buvo labai svarbūs, įvykio vietos apžiūros koncepcija iš esmės nesikeitė iki 1997 m. ir įsigaliojus naujajam baudžiamojo proceso įstatymui, kuriame ji buvo realizuota. Tik įsigaliojus naujam BPK padėtis iš esmės pradėjo keistis.

Tradicinė įvykio vietos apžiūros koncepcija nebepasiteisino šiuolaikinėje praktikoje, ir vykstanti reforma paskatino naujų idėjų įvykio vietos apžiūros klausimais atsiradimą.

Prof. H.Malevski ir kitų mokslininkų atlikti tyrimai dar kartą konstatavo įvykio vietos apžiūros svarbą bei išryškino šio tyrimo veiksmo trūkumus. Didelis dėmesys atkreipiamas į šio tyrimo veiksmo turinį, jo pažintinius informacinius aspektus. Ypač išryškėjo įvykio vietos tyrimo reikšmė, nes atliekant šį tyrimo veiksmą yra greitai ir efektyviai išnaudojamos šiuolaikinės kriminalistikos galimybės. Mokslo laimėjimai čia tiesiogiai taikomi tiriant nusikaltimą (ir neprarandant laiko, ir nusikaltimo vietoje). Taip pat padaryta išvada, kad įvykio vietos apžiūros negalima pakeisti įvykio vietos tyrimu. Išryškėja, kad tai yra skirtingo lygio veiksmai ir atliekami skirtingomis sąlygomis.[90]

2003 m. gegužės mėn. 1 d. įsigaliojus naujam Baudžiamojo proceso kodeksui, įstatymiškai buvo įtvirtintas naujas procesinis veiksmas – įvykio vietos tyrimas.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso 207 straipsnis reglamentuota ikiteisminio tyrimo veiksmą – apžiūrą. BPK 205 straipsnyje yra nustatyta objektų tyrimo tvarka.

Dabar galiojančiame LR BPK 205 straipsnyje (objektų tyrimo tvarka) sakoma: „Siekiant surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, nustatyti įvykio situaciją ir kitas reikšmingas bylai aplinkybes, atliekamas įvykio vietos, žmogaus kūno, lavono, vietovės, patalpų, dokumentų ir kitokių objektų tyrimas.

---

[89] Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. // Jurisprudencija, 2006. Nr. 79. P. 66.

[90] Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. // Jurisprudencija, 2006. Nr. 79. P. 67.

Daiktai, dokumentai ir kitokie objektai tiriami jų radimo vietoje. Daiktai, dokumentai ar kitokie objektai, kuriems ištirti reikia daug laiko arba kuriuos būtina tirti techninėmis priemonėmis, gali būti tiriami laboratorijoje arba kitoje vietoje, kur yra tam reikalingos sąlygos.

Objektų tyrimą atlieka specialistai. Specialistui, kuris nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, užduotis atlikti objektų tyrimą duodama raštu.“[91]

Iki naujojo BPK įvykio vietos apžiūra buvo suprantama, kaip ji buvo suformuluota 1985 m. parengtame kriminalistikos vadovėlyje. Čia rašoma - „įvykio vietos apžiūra toks tardymo veiksmas, kurio metu betarpiškai akivaizdžiai ištiriama ir užfiksuojama įvykio vieta, jos aplinka, surandami, įtvirtinami ir paimami nusikaltimui ištirti reikalingi objektai.“[92]

Kaip rašo prof. H.Malevski, „čia tyrimo sąvoka suprantama ne tik kaip išsami, nuosekli ir aktyvi organoleptinė veikla, bet ir kaip kriminalistinių objektų apžiūrėjimas bei jų savybių išnagrinėjimas, panaudojant technines kriminalistines priemones, tikslu juos užfiksuoti ir panaudoti tolimesniame tyrime. Tačiau tai, nors ir aukštesnės pakopos, bet visgi klasikinė įvykio vietos ir esančių ten objektų apžiūra.“[93] Bet vis dėl to kriminalistinėje literatūroje pamažu keitėsi požiūris į įvykio vietos apžiūros turinį ir uždavinius. Tačiau šį veiksmą vystyti trukdė egzistuojantys procesiniai rėmai.

1997 metais H. Malevski rašė, kad baudžiamojo proceso ir kriminalistikos teorija įvykio vietos apžiūrą supranta kaip tardymo veiksmą, toks apibūdinimas mūsų sąlygomis neatitinka tikrovės, nes keičiasi parengtinio tyrimo sistema. Naujame Baudžiamojo proceso kodekse panaikinta parengtinio tyrimo sistema ir jo formos. Įtvirtintas ikiteisminis tyrimas, kurį atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai.

Kalbant apie įvykio vietos tyrimą, pasakytina, jog tai aukščiausia apžiūros stadija, reikalaujanti kelių sričių specialistų kriminalistų specialių žinių, įgūdžių bei sudėtingos kriminalistinės technikos, nes tiriama arba visa įvykio vietos situacija, arba atskiri objektai. Šis tyrimas numato platų mokslinių techninių metodų ir priemonių panaudojimą įvykio vietoje.

Paanalizuokime LR BPK 205 str. (objektų tyrimo tvarka). Ši norma kalba apie įvairias tyrimo rūšis, tarp kurių yra paminėtas įvykio vietos tyrimas.

---

[91] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785, Vilnius.
[92] Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika.-Vilnius, 1985. P. 189.
[93] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija. -Vilnius, 1997. P. 92

Antroje šio straipsnio dalyje yra nurodyta, kad objektai tiriami jų radimo vietoje. Čia yra kalbama apie įvykio vietos tyrimą. Trečioje straipsnio dalyje nurodoma, kad tyrimą atlieka specialistai. Šios normos leidžia esant sudėtingiausiems atvejams atlikti tyrimus įvykio vietoje.[94]

Įvykio vietos tyrime ypatingas vaidmuo skiriamas specialistui, kuris atsako už daiktų, dokumentų ir kitų objektų tyrimą. Specialistas tampa savarankišku procesiniu subjektu.

Įvykio vietos tyrimą reikia apibrėžti tiek baudžiamojo proceso, tiek kriminalistiniu požiūriu.

Baudžiamojo proceso požiūriu įvykio vietos tyrimas – „tai procesinis veiksmas (veiksmų kompleksas) įvykio vietoje, kurio tikslas yra informacijos apie nusikaltimo mechanizmą, nusikaltėlį ir kitas reikšmingas bylos aplinkybes surinkimas, įtvirtinimas ir ištyrimas, pritaikius šiuolaikinius ekspertinius metodus ir priemones, siekiant gauti būtinų įrodymų bei orientacinių duomenų operatyviam nusikaltimo išaiškinimui ir nusikaltėlio nustatymui.

Kriminalistiniu požiūriu įvykio vietos tyrimas – tai kriminalistinių techninių ir kriminalistinių taktinių bei metodinių veiksmų sistema, realizuojama procesiniam tikslui pasiekti.“[95]

Taigi specialistas, atlikdamas įvykio vietos tyrimą, tampa savarankiška procesine figūra, su iš to išplaukiančiomis teisėmis ir pareigomis. Už visus savo sprendimus, susijusius su apžiūros taktika, pėdsakų paieška, fiksavimu, paėmimu, tyrimu atsakingas specialistas. Tuomet iškyla klausimas, kas šiuo atveju turi surašyti įvykio vietos tyrimo protokolą, nes čia visiškai nekalbama apie ikiteisminio tyrimo pareigūną. Baudžiamojo proceso kodekso 207 straipsnio antroje dalyje nurodyta: „dėl apžiūros surašomas protokolas. Apžiūros protokole smulkiai aprašomi apžiūrėti objektai, nurodomi jų požymiai, turintys reikšmės nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti. Apžiūrimi daiktai kiek galima nufotografuojami arba nufilmuojami.“

Dėl apžiūros surašomas protokolas, o kaip yra įtvirtinamas tyrimas?

Nesant oficialaus išaiškinimo, galima daryti prielaidą, kad specialistas turėtų surašyti specialisto išvadą, o ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras paraleliai surašys įvykio vietos tyrimo protokolą. Tačiau suprantama, kad galiojančiame BPK šiuo klausimu aiškiai nėra pasisakoma. Ar specialisto išvada turėtų būti surašoma atskirai, ar įvykio vietos tyrimo protokole. Kas formuluoja

[94] Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius, 2005 m. P. 208.
[95] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P. 104-105.

klausimus specialistui. Jei specialistas vadovauja įvykio vietos tyrimui, kas formuluoja klausimus kitiems specialistams. Taigi, yra daug klausimų, kurie reikalauja įstatyminio reglamentavimo.

Atliekant paprastą ir kvalifikuotą įvykio vietos apžiūrą, protokolą surašys pats ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras.

Svarbu pažymėti, tinkamam įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo koncepcijos įgyvendinimui praktikoje yra teigiami poslinkiai. Be minėtų Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymų taip pat norėčiau paanalizuoti dar keletą žinybinių aktų, skirtų taikymui tiesiogiai praktikoje.

Vienas iš jų – 2006 m. liepos 24 d. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-454 „Dėl Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“ patvirtinta Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcija.[96] Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcija parengta siekiant gerinti įvykio vietos apžiūros ir tyrimo kokybę.

Ilgą laiką specialistų dalyvavimo įvykio vietų apžiūrose rodikliai buvo palyginti aukšti (svyravo nuo 62 iki 66 procentų) ir tenkino ikiteisminio tyrimo poreikius. 2003 m., įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui (toliau - BPK), situacija pasikeitė: apžiūrima ir tiriama tik apie 38,5 proc.-šalyje užregistruotų nusikaltimų vietų. 2005 m. šis rodiklis buvo 31,7 proc., Vilniaus apskrities policijos komisariatuose - 26,1 proc., Vilniaus mieste - 19,5 proc. Pasitaiko, kad net nužudymų ir iššaginimų vietos apžiūrimos ir tiriamos be specialistų. Suprantama, kad tokia situacija netenkina, todėl nutarta:

1. sukurti efektyvią teritorinių policijos įstaigų kriminalistinio aptarnavimo sistemą, kuri užtikrintų specialistų dalyvavimą tiriant sunkių ir labai sunkių nusikaltimų padarymo vietas bei atliekant kvalifikuotas apysunkių nusikaltimų padarymo vietų apžiūras;

2. užtikrinti racionalų ir tikslų rastų nusikalstamų veikų pėdsakų, kitų žymių ir objektų aprašymą įvykio vietų apžiūros protokoluose, specialisto išvadose ir kituose ikiteisminio tyrimo veiksmų procesiniuose dokumentuose;

3. efektyviai panaudoti šiuolaikinius mokslo ir technikos laimėjimus, atlikti laboratorinius objektų tyrimus.

[96] Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 „Dėl Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“.

4. aktyviai panaudoti Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro registrus, teritorinių policijos įstaigų kriminalistines įskaitas nusikaltimams atskleisti.[97]

Iš esmės šiuo metu yra įtvirtintas toks veikimo įvykio vietoje modelis.

Pirmasis į įvykio vietą atvykęs policijos pareigūnas sprendžia, ar jis pats vienas sugebės apžiūrėti įvykio vietą ir teisiškai įforminti pagal BPK ir kriminalistikos mokslo reikalavimus, ir apie tai praneša teritorinės policijos įstaigos operatyvaus valdymo padalinio budėtojui.

Jeigu policijos pareigūnas sugeba pats apžiūrėti ir įforminti įvykį, jis apie tai praneša teritorinės policijos įstaigos operatyvaus valdymo padalinio budėtojui ir atlieka įvykio vietos apžiūrą, suranda ir paima objektus su nusikalstamos veikos pėdsakais ir kitomis žymėmis, panaudodamas kriminalisto lagaminą, ieško ir ryškina nematomus nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitas žymes, kopijuoja juos ir surašo įvykio vietos apžiūros protokolą. Suprantama, kad šiuo atveju kalbama apie elementarią įvykio vietos apžiūrą.

Tais atvejais, kai pirmasis į įvykio vietą atvykęs policijos pareigūnas stokoja techninių priemonių ar neturi reikiamų praktinių įgūdžių išryškinti ir paimti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitas žymes, jis apie tai praneša teritorinės policijos įstaigos operatyvaus valdymo padalinio budėtojui ir organizuoja įvykio vietos apsaugą, o teritorinės policijos įstaigos operatyvaus valdymo padalinio budėtojas, gavęs informaciją apie nusikalstamos veikos rūšį, padarinius ir vietos adresą, organizuoja teritorinės policijos įstaigos kriminalistinio tyrimo padalinio *specialisto* arba *operatyvinės grupės* išvykimą į įvykio vietą atlikti tyrimo.

Kaip matome, vėl gi, priklausomai nuo įvykio sudėtingumo, į įvykio vietą papildomai gali būti siunčiamas specialistas arba sudaroma operatyvinė grupė.

Teritorinės policijos įstaigos kriminalistinio tyrimo padalinio specialistas sudaro įvykio vietos schemas, ištiria nusikalstamos veikos pėdsakus ir žymes, surašo specialisto išvadą įvykio vietos apžiūros protokole ir pasirašo jame. Paimamus nusikalstamos veikos pėdsakus ir žymes specialistas įvykio vietoje supakuoja, ant pakuotės padaro reikiamus įrašus, surašo užduotis atlikti tyrimus ir išsiunčia

[97] Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 „Dėl Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“.

aukštesnės pakopos policijos komisariato kriminalistinių tyrimų padaliniui tyrimams atlikti arba į kitas ekspertines įstaigas.[98]

Tačiau pastebėtina, kad šis įsakymas negali išspręsti visų problemų. Jau pastebėjome, kad iš teisinės pusės turime ne mažai nesklandumų, bet jų yra ir iš kriminalistinės, organizacinės pusės. Klausimas, ar atitinka šios nuostatos BPK nuostatas, kad specialistas formuluoja klausimus ir paskiria užduotis kitų įstaigų specialistams. Manytume, kad šioje vietoje galiojančioms BPK nuostatoms yra prieštaravimų.

Operatyvinių grupių kiekį ir jų sudėtį teritorinės policijos įstaigos vadovas sudaro atsižvelgdamas į kriminogeninę padėtį prižiūrimoje teritorijoje.

Operatyvinę grupę pranešimams apie įvykį ištirti turėtų sudaryti teritorinės policijos įstaigos tyrėjas, kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas arba teismo ekspertas, kai kuriais atvejais - kinologas, teismo medicinos specialistas. Atsižvelgiant į nusikaltimo rūšį, gali būti pakviesti aukštesnės pakopos policijos komisariato kriminalistinių tyrimų padalinto specialistai, Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro specialistai, teismo medicinos, gelbėjimo ir kitų specialiųjų tarnybų darbuotojai.

Policijos įstaigos tyrėjas arba prokuroras ir teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas, atvykę į nusikalstamos veikos padarymo vietą, susipažįsta su įvykio vieta ir ją supančia aplinka, nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėmis, įvertina jas ir priima sprendimą dėl įvykio vietos apžiūros ar tyrimo atlikimo.[99]

Jeigu teritorinės policijos įstaigos tyrėjas arba prokuroras įvykio vietos apžiūrai ar tyrimui vadovauja pats (kai tyrimo objektas - įvykio vieta yra didelės apimties, padarytas sunkus ar labai sunkus nusikaltimas), kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas tampa pirmuoju jo pagalbininku, vykdančiu visus teritorinės policijos įstaigos tyrėjo arba prokuroro nurodymus, ir yra jam pavaldus. Šiuo atvejų kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas padeda teritorinės policijos įstaigos tyrėjui arba prokurorui atlikti kvalifikuotą įvykio vietos apžiūrą ar tyrimą, o atlikęs nusikalstamos veikos pėdsakų ir kitų žymių, objektų tyrimus, specialisto išvadą įrašo į įvykio vietos apžiūros protokolą ir toliau vykdo teritorinės policijos įstaigos tyrėjo arba prokuroro nurodymus. Kriminalistinių tyrimų padalinio

[98] Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 „Dėl Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“.
[99] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius, 2003 m. P. 187.

specialistas gali rekomenduoti teritorinės policijos įstaigos tyrėjui arba prokurorui išsikviesti atitinkamos srities (specializacijos) specialistą.[100]

Ne visai norėtume sutikti su įtvirtinama įsakyme nuostata, kad įvykio vietos tyrimui gali vadovauti prokuroras arba tyrėjas. Juk kalbame apie visai kito lygio procesinį veiksmą, ką jau ne kartą darbe pabrėžėme – tyrimą. Kaip specialistas gali neturinčiam specialių žinių subjektui (prokurorui, tyrėjui) padėti atlikti *įvykio vietos (kaip situacijos ar lokalinės zonos) tyrimą arba objektų tyrimą*. Tai mūsų nuomone yra tik specialisto atsakingas darbas. Suprantama, kad tokios nuostatos instrukcijose atsiranda dėl to, kad nėra tikslaus reglamentavimo įstatyme (BPK).

Minėtame įsakyme taip pat rašoma, kad „kai teritorinės policijos įstaigos tyrėjas arba prokuroras duoda kriminalistinių tyrimų padalinio specialistui pavedimą atlikti (objekto) įvykio vietos apžiūrą ar tyrimą (BPK 89 str. l d.), teritorinės policijos įstaigos specialistas, vadovaudamasis BPK ir kriminalistikos mokslo nuostatomis, atlieka teritorinės policijos įstaigos tyrėjo ar prokuroro pavedimą. Šiuo atveju specialistas gali pasikviesti į pagalbą aukštesnės pakopos policijos komisariato kriminalistinių tyrimų padalinio specialistus, taip pat ir Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro ar kitų įstaigų specialistus. Teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas surašo įvykio vietos (objekto) apžiūros protokolą ar įvykio vietos tyrimo specialisto išvadą, kuriuos su visais priedais (schemomis, grafikais, planais, nuotraukomis ir kitokia vaizdine informacija) pateikia teritorinės policijos įstaigos tyrėjui. Jeigu įvykio vietos tyrimui vadovauja prokuroras, specialisto išvada pateikiama prokurorui (BPK 89 str. l dalis).“

Kaip matome, įsakyme vėl prieštaraujama progresyviai kriminalistikos minčiai, kad tyrimus atlieka tik specialistai, kurie yra labiausiai pasirengę tokius tyrimus atlikti. Vystant mintį, galime net gi teigti, kad tokiems specialistams turi būti atitinkami reikalavimai – pvz. būti pradirbus 5-10 metų ekspertinį darbą, turėti leidimus daryti bent kelių objektų tyrimus. Tai bendrosios praktikos specialistai, kurie gali kviesti ir kitus specialistus. Tačiau šiuo atveju tyrimui nevadovauja joks prokuroras. Specialistas turi turėti savarankiškumą bei pilną teisę pasirinkti ir tyrimo metodus ir būdus, kaip jis atliks tyrimą. Tuo įvykio vietos tyrimas skiriasi nuo įvykio vietos apžiūros – tai yra skirtingų lygių baudžiamojo proceso veiksmai. Kaip matome, vis dar gali nuomonė, kad viskam turi vadovauti prokuroras, tyrėjas, tik

[100] Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 „Dėl Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“.

klausimas, ar jie tai gali atlikti kokybiškai. Juk kalbame ne apie eilinę apžiūrą. Kalbame apie įvykio vietos tyrimą rezonansiniuose, ypač sunkiuose nusikaltimuose.

Pakviesti kiti specialistai (trasologai, balistai, biologai, chemikai ir kiti) teikia visokeriopą mokslinę ir techninę pagalbą teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistui, kad būtų išryškinti, surasti, užfiksuoti ir paimti nusikalstamos veikos pėdsakai. Šiuo atveju teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas tampa pagrindiniu įvykio vietos apžiūros ar tyrimo organizatoriumi, atsakingu už jos visapusišką, išsamų ir kokybišką ištyrimą.

Visus rastus ir paimtus nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas supakuoja, ant pakuočių padaro reikiamus įrašus ir paima iš įvykio vietos. Atlieka laboratorinį tyrimą tų nusikalstamos veikos pėdsakų, kuriuos jis yra kompetentingas ištirti, tyrimo rezultatus įformina specialisto išvada kaip atskirą dokumentą. Išvada su supakuotais ištirtais objektais pateikiama teritorinės policijos įstaigos tyrėjui arba prokurorui.

Kitus objektus su nusikalstamos veikos pėdsakais ir užduotimis teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas išsiunčia tirti į kitas šalies laboratorijas.

Teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas tvarko kriminalistines įskaitas (kartotekas, kolekcijas), organizuoja tinkamų nusikalstamos veikos pėdsakų ir kitų žymių patikrinimą Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro registruose. Gautus tyrimo rezultatus ir tyrimo objektus teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas perduoda teritorinės policijos įstaigos tyrėjui.

Gaisro vietas tiria Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ar jo teritorinių padalinių specialistai. Prireikus teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas gali būti pakviestas atlikti gaisravietės tyrimo ir surasti, užfiksuoti ir ištirti susijusių su.įvykiu pėdsakų ir kitų žymių (avalynės, transporto priemonių, įsilaužimo įrankių, rankų ir kitų). Tokiu atveju specialistas specialisto išvadą gali įrašyti į įvykio vietos apžiūros protokolą arba surašyti ją kaip atskirą dokumentą.

Kriminalinių sprogimų vietas visais atvejais apžiūri, ištiria ir surašo reikiamus dokumentus tik Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro specialistai, derindami veiksmus su Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktine „Aras“. Atliktų tyrimų medžiaga su visais priedais ir ištirtais objektais perduodama (siunčiama) teritorinės policijos įstaigos tyrėjui arba prokurorui.

Eismo įvykių vietas, tiria Lietuvos policijos eismo priežiūros tarnybos arba teritorinės policijos įstaigos pareigūnai. Ištirti eismo įvykius, sukėlusius sunkias pasekmes, gali būti pakviestas teritorinės policijos įstaigos kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas: surasti, užfiksuoti ir ištirti susijusių su įvykiu pėdsakų (avalynės, transporto priemonių, rankų, kitų kūno dalių, mikrodalelių ir kitų). Tokiu atveju kriminalistinių tyrimų padalinio specialistas specialisto išvadą gali įrašyti į įvykio vietos apžiūros protokolą arba surašyti ją kaip atskirą dokumentą. Jis gali atlikti kriminalistinį įvykio vietos vaizdo fiksavimą, asmens ar neatpažinto lavono atpažįstamąjį fotografavimą, daktiloskopavimą ar kitą užduotį. Prireikus gali būti pakviesti ir kitų sričių specialistai.[101]

Suprantama, kad įgyvendinant šį modelį, įvykio vietų apžiūroms ar tyrimams atlikti, kriminalistinių tyrimų padalinių specialistų skaičius teritorinėse policijos įstaigose turėtų būti skaičiuojamas nuo registruojamų nusikaltimų skaičiaus.

Trūkstant specialistų ikiteisminio tyrimo veiksmams atlikti, teritorinių policijos įstaigų vadovai turi svarstyti esamų pareigybių perskirstymo galimybę arba siūlyti Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos vadovybei tam tikrus pareigybių pakeitimus suderinę su Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Kriminalinės policijos valdyba ir Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centru.

Realizuojant tyrimo koncepciją Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas parengė rekomendacinį raštą Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Pirmojo-Septintojo, Transporto policijos komisariatų vadovams „dėl specialistų ruošimo teritoriniuose policijos komisariatuose.“[102]

Jame atkreipiamas dėmesys, kad žemesnės pakopos policijos komisariatuose, kuriuose dirba tik po vieną, du ar tris kriminalistinių tyrimų padalinių specialistus (toliau - specialistai), tenka neadekvačiai didelis darbo krūvis. Tai daro neigiamą įtaką specialistams ir jų darbo kokybei.

Siekiant užtikrinti, kad specialistai dalyvautų tiriant sunkius ir labai sunkius nusikaltimus bei nusikaltimus, kuriuos tiriant specialisto dalyvavimas neišvengiamas, Lietuvos policijos mokymo centras (toliau - LPMC) paruošė programą, kuri patvirtinta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. 5-V-496. Pagal ją LPMC bus planuojami teritorinių policijos komisariatų

[101] Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 „Dėl Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“.
[102] Vilniaus miesto Vyriausiojo policijos komisariato 2006-10-11 raštas „Dėl specialistų ruošimo teritoriniuose policijos komisariatuose.“

kriminalinės ir viešosios policijos tyrėjų mokymai, kuriuose pareigūnai bus mokomi dirbti įvykio vietose su kriminalistiniais lagaminėliais.

Esant poreikiui, rekomenduojama vadovaujantis Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymu Nr. 5-V-454 patvirtinto Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano 4 punktu, įvykio vietos apžiūros funkcijas įtraukti į dalies viešosios policijos pareigūnų ir kriminalinės policijos padalinių tyrėjų pareigybių aprašymus (suteikiant galimybę policijos tyrėjui įvykio vietoje naudoti kriminalistinius lagaminus). Taip pat rengiamasi spręsti klausimą dėl mokymo kursą išklausiusių policijos tyrėjų įrašymo į bendrą specialistų budėjimo grafiką.

Apžvelgus šias problemas, galima pasakyti, kad paprasta įvykio vietos apžiūra atliekama tiriant akivaizdžius ir nesunkius nusikaltimus, kurios metu užfiksuojama įvykio situacija, užfiksuojami ir paimami aptikti pėdsakai ir kiti objektai. Šiai apžiūrai užtenka minimalių specialių žinių, todėl ją atlieka prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas. Kvalifikuota įvykio vietos apžiūra atliekama dalyvaujant specialistui. Šiam veiksmui vadovauja tyrėjas, prokuroras.

Pastebėtina, kad trūksta aiškesnio įvykio vietos tyrimo įstatyminio reglamentavimo. Esant tokiai situacijai, ji dar labiau supainiojama žinybiniuose teisės aktuose (instrukcijose, programose ir kt.), kurie prieštaraujama progresyviai kriminalistikos minčiai, kad tyrimus atlieka tik specialistai, kurie yra labiausiai pasirengę tokius tyrimus atlikti. Pabrėžtume, kad specialistas turi turėti savarankiškumą bei pilną teisę pasirinkti ir tyrimo metodus ir būdus, kaip jis atliks tyrimą. Tuo įvykio vietos tyrimas skiriasi nuo įvykio vietos apžiūros – tai yra skirtingų lygių baudžiamojo proceso veiksmai. Tyrimui negali vadovauti prokuroras ar tyrėjas. Aišku, kad šie asmenys negali tokio lygio veiksmo atlikti kokybiškai. Juk kalbame ne apie eilinę apžiūrą. Kalbame apie įvykio vietos tyrimą rezonansiniuose, ypač sunkiuose nusikaltimuose. Manytume, kad ir ne kiekvienam specialistui gali būti suteikta tokia galimybė – vadovauti įvykio vietos tyrimui. Tokiems specialistams turi būti atitinkami reikalavimai – pvz. būti pradirbus 5-10 metų ekspertinį darbą, turėti leidimus daryti bent kelių objektų tyrimus ir kt.

3. ĮVYKIO VIETOS APŽIŪROS IR ĮVYKIO VIETOS TYRIMO PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI SUNKIŲ NUSIKALTIMŲ TYRIME

Nusikaltimų tyrimas, kaip ir bet kokia kita veikla, yra organizacinio pobūdžio. Tai įtvirtinta ir baudžiamojo proceso kodekse, griežtai reglamentuojančiame teisinius įrodinėjimo pagrindus, tyrimo terminus, tyrimo veiksmų atlikimo tvarką. Veiklos organizavimu siekiama racionaliai sutelkti turimas pajėgas, kad būtų įgyvendinti nusikaltimų tyrimo uždaviniai.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK) 2 straipsnis (pareiga atskleisti nusikalstamas veikas) sako „Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika.“[103]

Minėjome, kad naujas Lietuvos baudžiamojo proceso kodeksas, kuris įsigaliojo nuo 2003 m. gegužės 1 dienos jau kalba ne tik apie apžiūrą (BPK 207 str.), bet ir apie įvairių objektų, tame tarpe ir įvykio vietos, tyrimą (BPK 205 str.), todėl įvykio vietos apžiūrą galime diferencijuoti į tris lygius: paprastą apžiūrą, kvalifikuotą apžiūrą, įvykio vietos tyrimą.

Prof. H.Malevski pateiktoje koncepcijoje apie įvykio vietos tyrimą yra pabrėžiama, kad įvykio vietoje gali būti atliekami trijų lygių tyrimai:

- atskiro įvykio vietos elemento tyrimas;
- lokalinės įvykio vietos struktūros tyrimas;
- įvykio vietos situacijos tyrimas.[104]

Atskiro įvykio vietos elemento arba lokalinės įvykio vietos struktūros tyrimas gali būti atliekamas kaip savarankiškas veiksmas arba kaip įvykio vietos apžiūros autonominis (tiriamasis) elementas. Bet jau įvykio vietos situacijos tyrimas gali būti realizuojamas tik kaip savarankiškas procesinis veiksmas, kurį nuo pradžios iki galo atlieka specialistas.

Nagrinėjant įvairių autorių nuomones istoriniame kontekste matome, kad ir anksčiau ir dabar mes susiduriame su laisvu interpretavimu ir traktavimu sąvokų „apžiūra“ ir „tyrimas“.

---

[103] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir gyvendinimo įstatymas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. Vilnius.// Valstybės žinios,2002, Nr. 37-1341, 46.

[104] Pateikiame priedą Nr. 1 – tipinę įvykio vietos tyrimo schemą.

Apžiūra - tai pažinimo metodas. Jo esmę sudaro betarpiškas, kryptingas, organoleptiškas arba instrumentinis, materialių objektų stebėjimas. Iš procesinio įstatymo pozicijų apžiūra - tai procesinis veiksmas, kurio metu yra surandami, įtvirtinami ir paimami pėdsakai ir kiti objektai.

Tyrimas - tai pažinimo metodas, kuris dažniausiai transformuoja informaciją iš vienos būsenos į kitą. Kriminalistikoje tyrimas beveik tapatinamas su ekspertizes atlikimu, ypač įvedus į Lietuvos BPK naują sąvoką „objektų tyrimas“. Turime pabrėžti, kad tyrimas, kaip pažinimo metodas yra tik vienas iš struktūrinių „teismo ekspertizės“ ir „objektų tyrimo“ elementų.[105]

Prof. H.Malevski nuomone, nesigilinant į šių sąvokų plonybes, nevienareikšmiškas ir netgi skirtingas šių sąvokų traktavimas sukelia rimtų problemų.[106]

Mes turime akivaizdžiai matyti skirtumus tarp apžiūros kaip procesinio veiksmo, kuris yra reglamentuotas BPK 207 str. ir vieno iš realaus pasaulio pažinimo empirinių metodų. Mes galime kalbėti apie tiesiogiai, betarpiškai realizuojamą apžiūrą ir apžiūrą, kuriai yra naudojami instrumentai, aparatūra ir pan. Tai faktiškai du apžiūros (kaip pažinimo metodo) lygiai - paprasta, kuriai mes naudojame tik savo regėjimo galimybes ir sudėtinga instrumentinė, kurioje stebėjimas vyksta arba sustiprinant mūsų regėjimo natūralias galimybes arba pereinant į naują kokybę, kur be mūsų natūralių sugebėjimų matyti įsijungia dar ir mūsų mąstymas. Apžiūra - kaip pažinimo metodas - tai ne paprastas žiūrėjimas ir tam tikrų objektų, vaizdų matymas. Tai - kryptingas, planingas, nuoseklus ir sistemingas tam tikro objekto stebėjimo procesas, kurį galime įvardinti kaip observaciją.

Observacija, kuri yra realizuojama BPK normų rėmuose kaip apžiūra tampa vienu iš svarbiausių procesinių veiksmų, užtikrinančių betarpišką informacijos laikmenų stebėjimą ir užtikrina bazinės informacijos kaupimą tiriant revalentinius įvykius.

Būtina pažymėti, kad egzistavusi įvykio vietos apžiūros koncepcija turėjo labai stipriai išreikštą įtvirtinamąjį pobūdį. Apžiūros metu reikėjo surasti, užfiksuoti įvairius pėdsakus bei objektus. Tai akcentavo ir baudžiamojo proceso teoretikai ir kriminalistikos mokslininkai. Buvo suformuluoti darbo su pėdsakais ir kitais objektais įvykio vietoje principai, tarp kurių buvo draudimas atlikti bet kokius veiksmus su pėdsakais ir kitais objektais, kurie galėjo juos pakeisti, pažeisti arba sunaikinti.

---

[105] H.Malevski. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija.-Vilnius, 1997. P 97-98.
[106] Ten pat. P 97-98.

Minėti draudimai galbūt ir turėjo pagrindą, ypač turint omenyje periodą, kada formavosi ši koncepcija (1930-1950 m.), nes policijos, žandarmerijos ir kitų institucijų pareigūnų išsilavinimas ir patirtis šioje srityje nebuvo pakankama. Bet laikui bėgant keitėsi ir pareigūnų bendras ir specialusis išsilavinimas. kuris ne tik leido suvokti savo uždavinius, bet ir profesionaliai juos realizuoti. Tai mes matysime iš pareigūnų apklausos rezultatų.

Senoji įvykio vietos apžiūros koncepcija mokslinės techninės pažangos kontekste ilgainiui pradėjo neatitikti gyvenimo poreikių ir tapo pažangos stabdžiu tobulinant ypatingai svarbų procesinį veiksmą. Buvo bandoma egzistuojančių normų rėmuose realizuoti padidėjusias galimybes (ir kriminalistikos, ir teismo ekspertizės) sprendžiant ne tik įtvirtinamuosius uždavinius, bet ir žiūrint plačiau, ir tiriamuosius. Nusikaltimų išaiškinamumas labai stipriai priklauso nuo aktyvaus darbo pirmomis dienomis ir ypač nuo kokybiško ir kruopštaus darbo įvykio vietoje. Efektyvus darbas įvykio vietoje siejamas su patikimos, nors gal ir orientacinio pobūdžio informacijos suteikimo tyrėjui. Tą pasiekti naudojant tik pasyvius fiksavimo ir įtirtinimo metodus neįmanoma. Tam yra reikalingi aktyvūs veiksmai tiriant įvairius objektus pasitelkiant instrumentinius metodus ir ekspertinių tyrimų metodikas.

Įvykio vietos tyrimas - tai savarankiškas procesinis veiksmas, daromas įvykio vietoje, siekiant operatyviai ištirti aktyviais ekspertiniais metodais atskirus pėdsakus, jų visumas ar įvykio situaciją, turint tikslą nustatyti įvykio mechanizmą ar kitas reikšmingas įvykio aplinkybes bei pateikti patikimą informaciją neatidėliotinam įvykio aiškinimui ir įtariamojo nustatymui.[107] Atlikti moksliniai tyrimai, kryptingas naujos įvykio vietos tyrimo koncepcijos propagavimas mokslinėje ir metodinėje literatūroje turėjo įtakos rengiant naują baudžiamojo proceso kodeksą.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentare rašoma „Objektų tyrimas atliekamas tais atvejais, kada reikšmingų tyrimui aplinkybių nustatymas susijęs su specialios kriminalistinės ar kitokios technikos panaudojimu ir specialių metodikų taikymu. Kai reikšmingas tyrimui aplinkybes galima nustatyti paprastu objektų buvimo vietos, jų padėties ar būklės konstatavimu ir tam nereikia naudoti specialios technikos ar specialių tyrimų metodikų, atliekama apžiūra, numatyta BPK 207 str., o ne objektų tyrimas.“[108]

[107] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacijos santrauka. -Vilnius, 1997. P. 17-18.
[108] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius, 2003 m. P. 52.

Naujos koncepcijos įgyvendinimui yra sudarytos teorinės ir teisinės prielaidos, bet įvykio vietos tyrimas taps reikšmingu reiškiniu aiškinant ir tiriant nusikaltimus tik tada, kai bus eliminuoti ir kiti neigiamai įtakojantys įvykio vietų apžiūrų ir tyrimų praktiką veiksniai.

Pirmoji (kelių metų) praktika rodo, kad įvedus naują procesinį veiksmą atsirado nemažai teisinio, metodinio, ir organizacinio ir kitokio pobūdžio klausimų. Kaip ir kiekviena naujovė, įvykio vietos tyrimas pradžioje nebuvo suprastas bei buvo daugiau ar mažiau pagrįstai kritikuojamas. Neretai ši kritika buvo teisinga, nes atitinkamos institucijos neatliko būtinų metodinių, organizacinių ir aiškinamųjų veiksmų, nebuvo apmokyti darbuotojai, nebuvo parengtos atitinkamo lygio metodinės rekomendacijos. Dėl šių priežasčių ir neturint aiškios teisinės reglamentacijos įvykio vietos tyrimas, kaip savarankiškas procesinis veiksmas nebuvo atliekamas. Bet įvykio vietos tyrimo normos nerealizavimas negalėjo tęstis ilgai. Raginimai ir kitokio pobūdžio priemonės paskatino ir tyrėjus ir specialistus kriminalistus „lanksčiau“ taikyti BPK 205 str. nuostatas. Tam tikrais atvejais vietoje tradicinės apžiūros buvo atliekamas „įvykio vietos tyrimas“, nors tikrąja žodžio prasme, jame tiriamųjų elementų praktiškai nebūdavo. 2004 metais kriminalistinių tyrimų tarnybos specialistai ataskaitose rašė apie daugiau kaip 3000 tyrimų, kuriuos jie atliko įvykio vietose. Bet tai dažniausiai buvo nesudėtingi objektų tyrimai, kurių rezultatus įrašydavo į įvykio vietos apžiūros protokolą. Tokiu būdu tai buvo tie patys atskirų objektų tyrimai, kuriuos galėjo atlikti specialistai ir pagal senąjį BPK. Dalis šitų tyrimų galėjo būti fiksuojama kaip kvalifikuota apžiūra. Mūsų manymu, čia vėl suveikė švytuoklės principas. Faktiškai, įvykio vietos tyrimų, kaip aukščiausios įvykio vietos apžiūros formos ir aktyvių ekspertinių tyrimo metodų panaudojime nusikaltimo vietoje turėtų būti nedaug.[109]

Skiriant įvykio vietos tyrimą nuo kvalifikuotos įvykio vietos apžiūros, manome, kad svarbu pabrėžti kriminalistinės informacijos atsiradimo ir surinkimo momentus. Kiekvienas įvykio vietos elementas, turintis kriminalistinės informacijos, gali pateikti informaciją apie nusikaltimo padarymo būdus, rengimąsi nusikaltimui, jo padarymą ir slėpimą, apie nusikaltimo įvykio dalyvių veiksmus ir suteikia principinę galimybę kiekvienu atveju kompetentingiems pareigūnams įtvirtinti šią informaciją

[109] Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos bei tobulėjimo perspektyvos - MRU mokslo darbai „Jurisprudencija“, 2006 m. Vilnius.

procesinėse formose, gali tapti įrodymu baudžiamojoje byloje. Tokia galimybė atsiranda dėl griežtų objektyvių dėsningumų.[110]

Tarkime seksualinio pobūdžio nužudymų bylose pėdsakai, randami įvykio vietos pasiskirsto taip: pirma vieta priklauso biologinės kilmės pėdsakams, antrojoje vietoje – plaukai, toliau – audinio dalelytės. Rečiausiai paimami rankų, kojų dantų (kandimo) pėdsakai. Tais atvejais, kai nusikaltėlis naudodavosi transporto priemone, aptinkami šios priemonės pėdsakai.[111]

Taigi, tokiu atveju ypatingą specifiką turi tai įvykio vietos apžiūros dalyvių parinkimas. Tyrėjas, spręsdamas, kokius asmenis, turinčius specialių žinių pakviesti į apžiūrą, turi nuspręsti, kokiose ribose prireiks jų dalyvavimo ar pagalbos.

Suprantama, kad galvodamas apie pėdsakų atsiradimo mechanizmus įvykio vietoje, tyrėjas turi sukurti sau įsivaizduojamą veiksmų modelį, kurio eigoje įvyko objektyvios tikrovės pakitimai ir galėjo atsirasti vienokio ar kitokio pobūdžio pėdsakai. Be to, tyrėjas, žinodamas kokie tipiniai veiksmai gali būti padaromi atitinkamom sąlygom bei kokie pėdsakai tų veiksmų pasakoje gali atsirasti, organizuoja jų paiešką jų galimos lokalizacijos vietose.

Gavęs informaciją apie lavono radimo faktą bei turėdamas galvoje kriminalinį įvykio pobūdį, tyrėjas mintyse modeliuoja nusikalstamą įvykį numato įvykio vietoje atitinkamam kėsinimuisi būdingus pėdsakų kompleksus.

Šis faktorius turi esminę reikšmę pasirenkant vienus ar kitus specialistus, kurių pagalba būtina tyrėjui siekiant rezultatyviai ir kvalifikuotai atlikti įvykio vietos apžiūrą.

Atsižvelgiant į tai, tiriant sunkius nusikaltimus prieš asmenį pasitelkiamas biologinių pėdsakų specialistas (ekspertas – biologas), kuriam pavedama numatomų kraujo pėdsakų arba kitų biologinės kilmės pėdsakų (nuplautų, nuvalytų, kitu būdu sunaikintų) paieška. Tokia situacija kyla atliekant pakartotines įvykio vietos apžiūras arba tais atvejais, kai nuo nusikaltimo padarymo yra praėję daug laiko.[112]

Atskleidžiant kvalifikuotos įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo sampratą bei reikšmę nusikaltimų sunkių nusikaltimų tyrimui, mes atlikome keletą empirinių tyrimų, kurių metu pabandėme

[110] Кустов А.М. История становления и развития Российской криминалистики. Москва, 2005 г. С. 117.
[111] Усанов И.В. Проблемы раскрытия и расследования серийных убийств на сексуальной почве. Москва, 2003. С. 81.
[112] Усанов И.В. Проблемы раскрытия и расследования серийных убийств на сексуальной почве. Москва, 2003. С.88-89.

išsiaiškinti situaciją praktikoje. Tuo tikslu parengėme apklausą (priedas Nr. 2) ir anketą (priedas Nr. 3). Apklausiami buvo Vilniaus miesto teritorinių policijos komisariatų kriminalinės ir viešosios policijos tyrėjai, Kriminalistinių tyrimų centro darbuotojai, Smurtinių nusikaltimų tyrimo skyriaus pareigūnų grupė, kadangi būtent šie pareigūnai susiduria su sunkiausių nusikaltimų tyrimu (nužudymai, iššaginimai, sunkūs kūno sužalojimai ir kt.).

Kito empirinio tyrimo – anketavimo metu, buvo pasirinktos analizuoti bylos, kuriose buvo atliekamas tyrimas dėl asmens mirties (dažniausiai smurtinės).

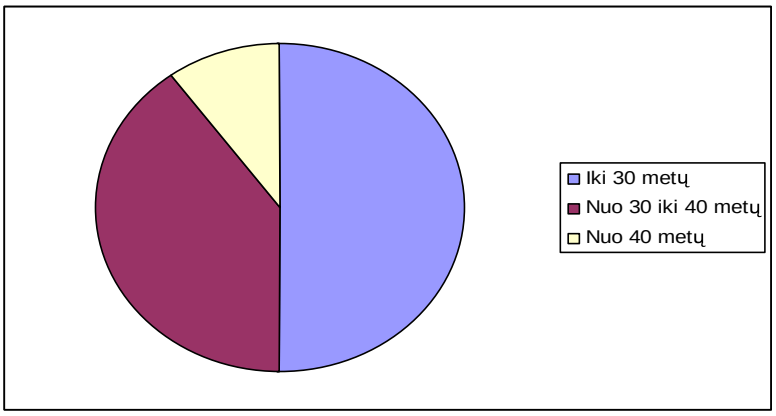
Norėtume paanalizuoti mūsų empirinio tyrimo rezultatus bei iš to padaryti atitinkamas išvadas. Pirmasis tyrimas buvo atliktas tokia tvarka: buvo paruoštos ir išdalintos pareigūnams anketos (100 vienetų). Tyrimu buvo siekiama nustatyti, kaip dažnai atskirų tarnybų pareigūnai savo tiesioginiame darbe naudojasi kriminalistikos taktikos žiniomis, ar tyrėjai skiria įvykio vietos tyrimą nuo įvykio vietos apžiūros, kaip jie įsivaizduoja įvykio vietos tyrimą, ar pareigūnų nuomone, praktikoje užtikrinamas įvykio vietos tyrimas bei kokias problemas jie mato.

Pirmoji klausimų grupė – buvo nustatinėjamas respondentų amžius, išsimokslinimas, darbo stažas, darbo pobūdis. Pagal šį tyrimą paaiškėjo, kad dauguma darbuotojų yra:

- amžius iki 30 metų – 50 proc. respondentų;
- amžiaus nuo 30 iki 40 metų – 40 proc. respondentų;
- amžius nuo 40 metų –10 proc. respondentų. (Žr. graf. Nr. 1)

1 grafikas

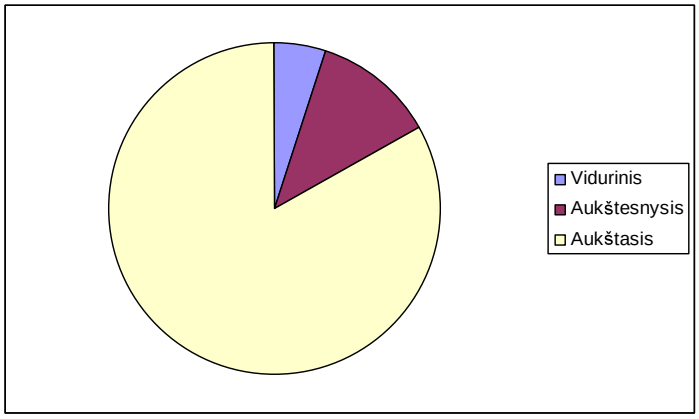
Darbuotojų amžius

Džiugina tai, kad dauguma respondentų atsakė, turintys aukštąjį teisinį išsilavinimą. Kad turi aukštąjį ne teisinį išsilavinimą, užpildė 8 respondentai. Tai rodo tam tikrą pareigūnų profesionalumą. Ne aukštąjį išsilavinimą pažymėjo pareigūnai, kurie dirba mažesnės kvalifikacijos reikalaujantį darbą – policijos darbuotojai. Nors atliekant apklausą tokių anketų jiems išdalinta buvo nedaug (2 graf.).

2 grafikas

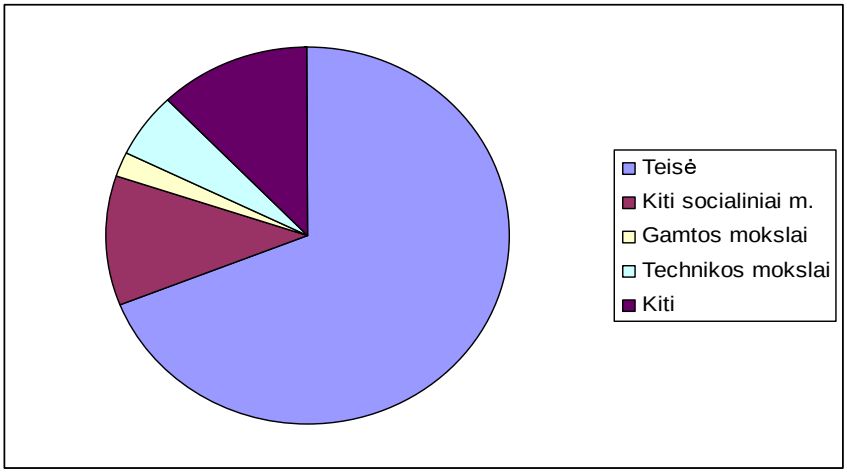
Darbuotojų išsilavinimas

Tai, kad dauguma apklaustųjų yra su aukštuoju teisiniu išsilavinimu, yra aiškus kokybinis rodiklis. Atsižvelgiant į jį rodiklį bei žinant praktikos problemas, galima gana aiškiai spręsti apie tas žinių spragas, kurias studijuojant būtina „užtaisyti“ (3 graf.).

3 grafikas

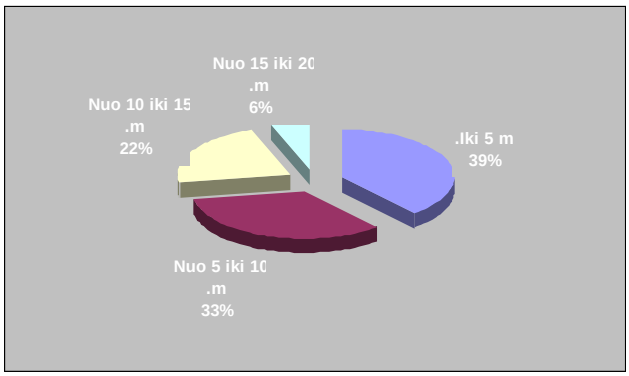
Studijų kryptis.

Pareigūnų profesionalumą gali rodyti ir kitas rodiklis. 22 procentai pareigūnų darbo stažo teisėsaugos institucijose turi nuo 10 iki 15 metų, 33 procentai – darbo stažas nuo 5 iki 10 metų (4 graf.). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad didžioji dauguma pareigūnų yra pradirbę iki 5 metų arba nuo 5 iki 10 metų. Tam tikra prasme tai gali rodyti organizacijos (Vidaus reikalų sistemos, policijos) polinkį jaunėti.

4 grafikas.

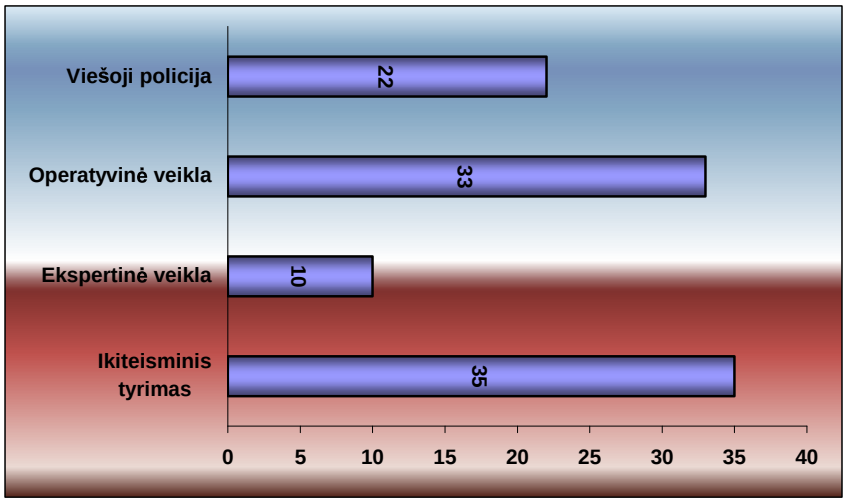
Darbo stažas.

Kiek kokios srities darbuotojų buvo apklausta parodo 5 grafikas. Tai taip pat atspindi apklausos rezultatus.

5 grafikas

Su kuria sritimi susijęs darbas.

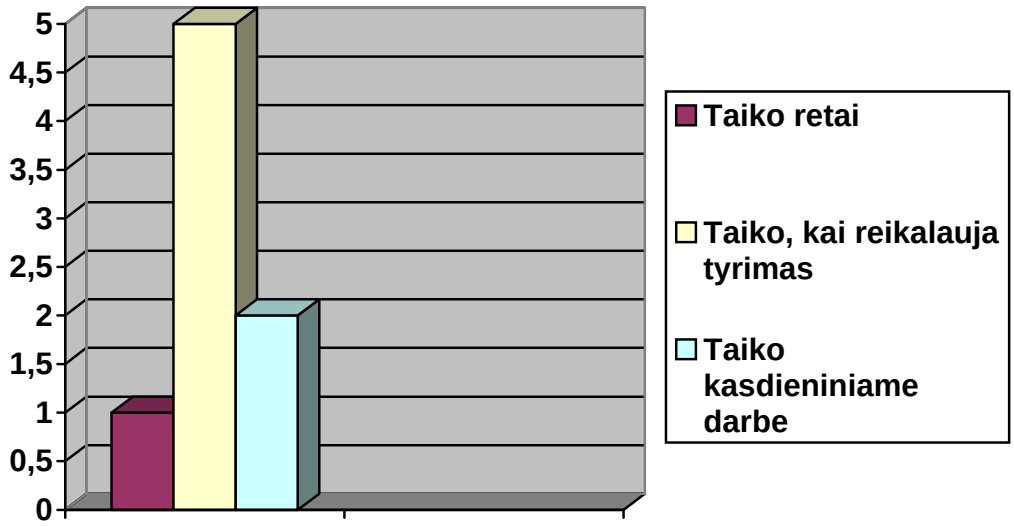

Be abejo, naudingiausia šiame darbe yra ikiteisminio tyrimo darbuotojų, specialistų bei ekspertų nuomonė, kadangi jie dažniausiai susiduria su įvykio vietos apžiūra sunkių nusikaltimų tyrime, arba jiems tenka dalyvauti ir įvykio vietos tyrimuose. Tačiau šis tyrimas vis tiek atspindės tam tikra prasme visos požiūrį apie įvykio vietos tyrimo bei įvykio vietos apžiūros suvokimą.

Kiek minėti pareigūnai yra susiję su įvykio vietos apžiūros problemomis galima taip pat pasakyti žvelgiant į kitą paveikslėlį. Taigi, kaip anketuojami pareigūnai taiko kriminalistinės taktikos žinias savo darbe (6graf.).

6 grafikas

Kriminalistinių žinių pasitelkimas tiesioginiame darbe.

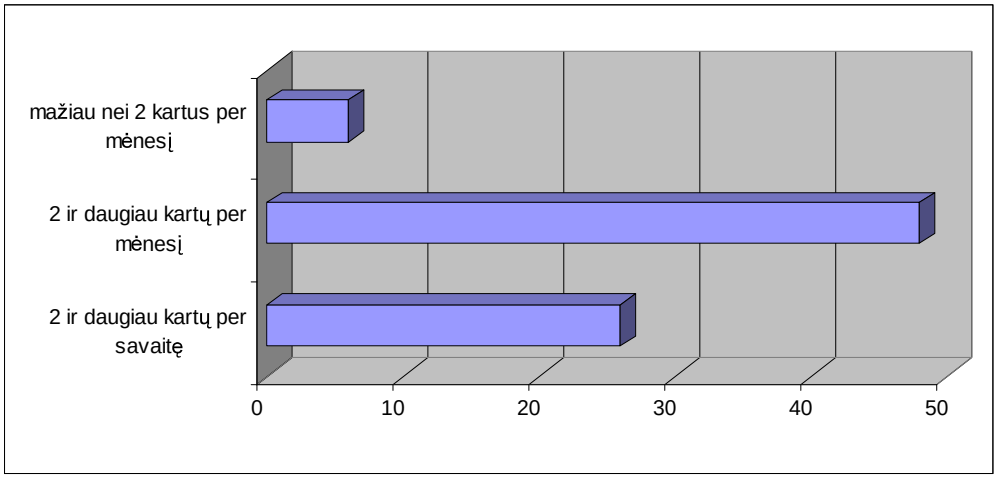
Pagrinde atsakiusiųjų yra – kai to reikalauja tyrimas. Manytume, kad pareigūnai nesureikšmina kriminalistinių žinių taikymo reikšmės, kaip, mūsų nuomone, turėtų būti. Pažiūrėjus teisėsaugos instituciją, kurioje dirba atsakiusysis, yra aišku, kas pakliūna į atitinkamas atsakymų grupes. Į grupę „taiko retai“ daugumoje pakliūna viešosios policijos pareigūnai. Į atsakymų grupę „kai to reikalauja tyrimas“, pakliūna pareigūnai, kurių darbas susijęs su operatyvine veikla bei ikiteisminiu tyrimu. Į atsakymų grupę „kasdieniniame darbe“ – specialistai, ekspertai bei dalis ikiteisminio tyrimo pareigūnų. Dažniausiai šie pareigūnai apžiūri įvykio vietą ir tiria baudžiamąsias bylas, iškeltas dėl vagysčių, turto sužalojimo, plėšimo, įvairaus sunkumo kūno sužalojimų. Apklausoje dalyvavo taip pat grupė

Smurtinių nusikaltimų tyrimo skyriaus pareigūnų, kurie susiduria su sunkiausių nusikaltimų tyrimu (nužudymai, iššaginimai, sunkūs kūno sužalojimai ir kt.).

Į klausimą, ar tenka dalyvauti įvykio vietos apžiūrose, dauguma pareigūnų atsakė „taip“. Dauguma jų apžiūrose dalyvauja maždaug 2 kartus į mėnesį ir daugiau (7graf.).

7 grafikas

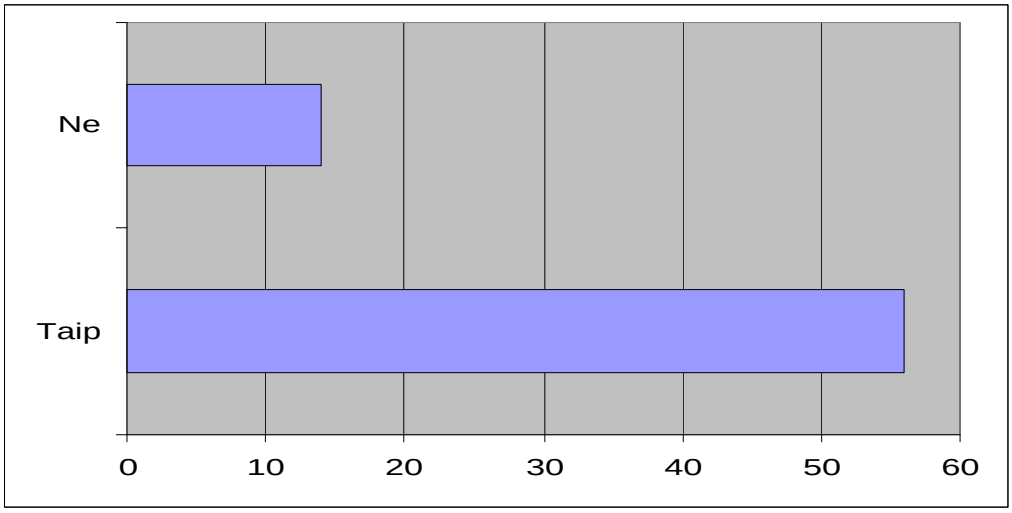
Kaip dažnai pareigūnai dalyvauja įvykio vietos apžiūrose.

Į klausimą, ar tenka dalyvauti įvykio vietos tyrime, taip pat atsakė dauguma apklaustųjų 8 graf.

8 grafikas

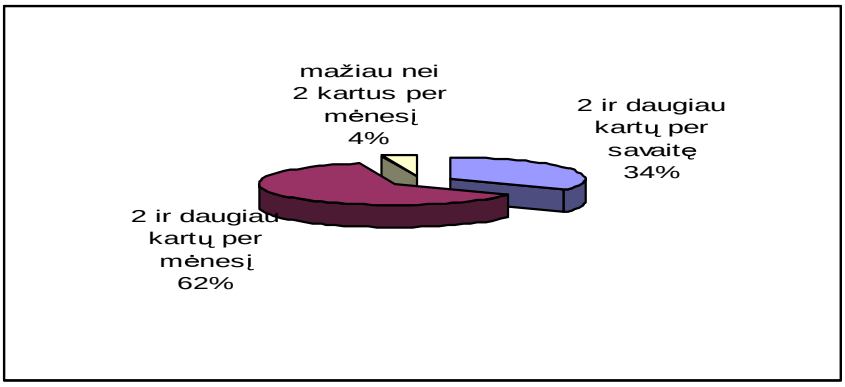
Pareigūnų skaičius, dalyvavusių įvykio vietos tyrime.

Į klausimą, kaip dažnai tenka dalyvauti įvykio vietos tyrime, buvo gauti labai įdomūs rezultatai. Pasirodo, didžioji dauguma pareigūnų dažnai dalyvauja įvykio vietos tyrimuose (9 graf.). Manome, kad šis rodiklis aiškiai rodo, jog pareigūnai painioja įvykio vietos tyrimą su įvykio vietos apžiūra, nesuteikdami tam reikšmės. Savaime suprantama, kad nesant gilesnio šių tyrimo veiksmų supratimo, tai atsiliepia ir praktikoje. Ar taip yra iš tikrųjų – parodys tolesnė apklausos rezultatų analizė.

9 grafikas

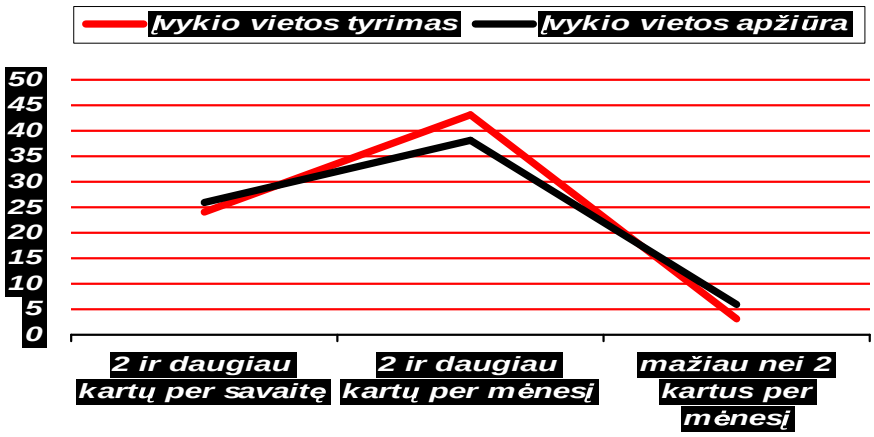
Pareigūnų dalyvavimas įvykio vietos tyrimuose.

Sulyginus 7 ir 9 grafikus, matome, kad jų duomenys gana panašūs (žr. 10 graf.). Iš to galime daryti prielaidą, kad pareigūnai tapatina įvykio vietos tyrimą su įvykio vietos apžiūra. Tęsiant tyrimą, paaiškės, ar taip yra iš tikrųjų.

10 grafikas

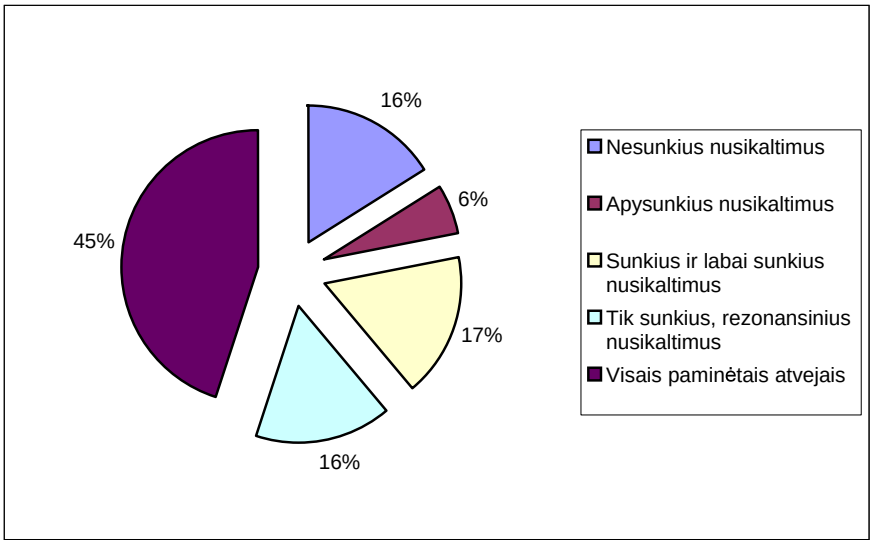
Tyrimo metu gautų rezultatų sulyginimas (dalyvavimas įvykio vietos tyrime ir įvykio vietos apžiūroje).

Sudarant apklausos klausimus buvo įtraukti tam tikri klausimai, į kuriuos atsakant galima būtų patikrinti, ar pareigūnai skiria įvykio vietos apžiūrą nuo įvykio vietos tyrimo. Tai tam tikra prasme paaiškintų ir gautus rezultatus, vaizduojamus 10 paveikslėlyje. Taigi, paklausus, kada turi būti atliekamas įvykio vietos tyrimas, net 45 procentai apklaustųjų atsakė, kad įvykio vietos tyrimas turėtų būti atliekamas tiriant visus nusikaltimus, o 16 procentų – tiriant nesunkius nusikaltimus (11 graf.).

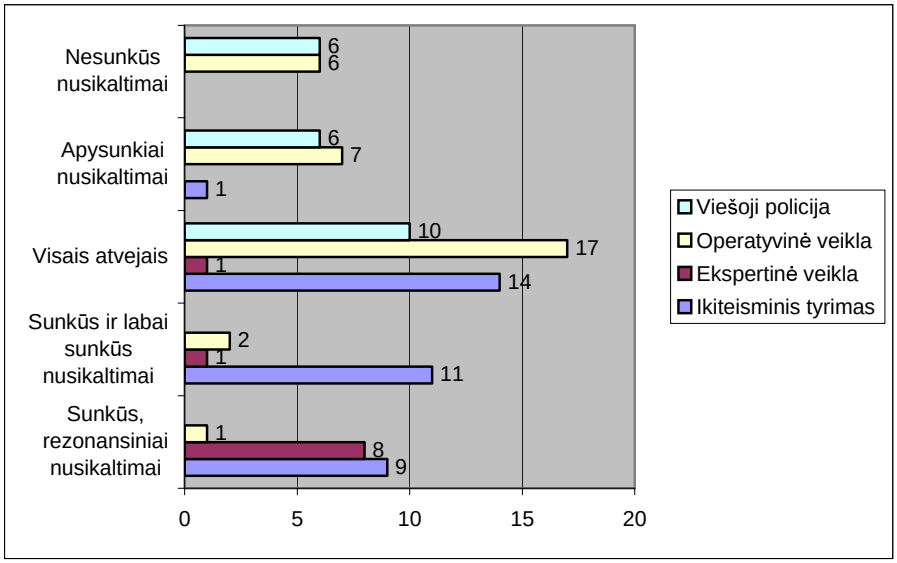
11 grafikas

Pareigūnų nuomonė, kada turi būti atliekamas įvykio vietos *tyrimas*.

Baigiamajame darbe atliktos pareigūnų apklausos bei anketos preliminari specialistų kriminalistų nuomonės įvykio vietos tyrimo klausimais analizė rodo, kad dauguma pareigūnų dažniausiai įvykio vietos tyrimą tapatina su apžiūra. Šiuo atveju įdomu pažiūrėti, kurios srities (teisėsaugos institucijos) pareigūnai kokius atsakymus pasirinko. Tai pavaizduosime 12 grafike

12 grafikas

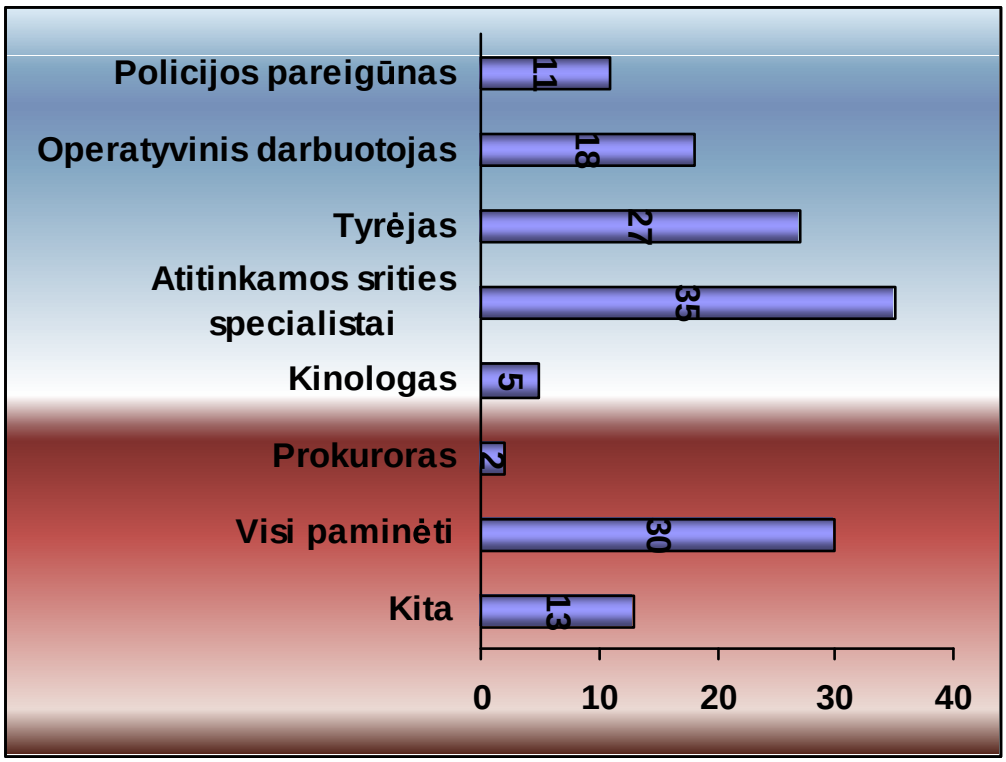

Kaip matome iš apklausos rezultatų, įvykio vietos tyrimo reikalingumą sunkių ir rezonansinių nusikaltimų atveju mini ekspertinių įstaigų pareigūnai bei ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Savaime aišku, kad paminėti skaičiai netenkina ir rodo, kad pareigūnai blogai susipažinę su įvykio vietos tyrimo koncepcija bei kriminalistikos naujovėmis. Dauguma pareigūnų pasisako už įvykio vietos tyrimą visais atvejais. Kaip minėjome, taip greičiausiai suprantama kokybiška įvykio vietos apžiūra, kuriai atlikti reikia daugiau pastangų.

Į klausimą, kas turi dalyvauti įvykio vietos tyrime dauguma apklaustųjų atsakė, kad turi dalyvauti atitinkamos srities specialistai arba visi paminėtieji asmenys. Tačiau ir vienu ir kitu atveju šie subjektai gali dalyvauti ir kvalifikuotos įvykio vietos apžiūros metu. Palikus atsakymo variantą „kita (įrašyti)“, tik 13 apklaustųjų įrašė, kad turi dalyvauti tyrimo grupė bei pasitelkta kriminalistinė laboratorija (13 graf.). Tačiau džiugu nors tai, kad pareigūnai į įvykio vietos tyrimą (o šiuo atveju – į kvalifikuotą įvykio vietos apžiūrą, nes pagal rezultatus, šie veiksmai pareigūnų dažniausiai yra tapatinami) yra pasirengę kviesti atitinkamos srities specialistus ar kitus darbuotojus, jei mano, kad to reikia. Todėl galima būtų sakyti, kad įvykio vietos apžiūros bus atliktos kvalifikuotai.

13 grafikas

Įvykio vietos tyrimo dalyviai.

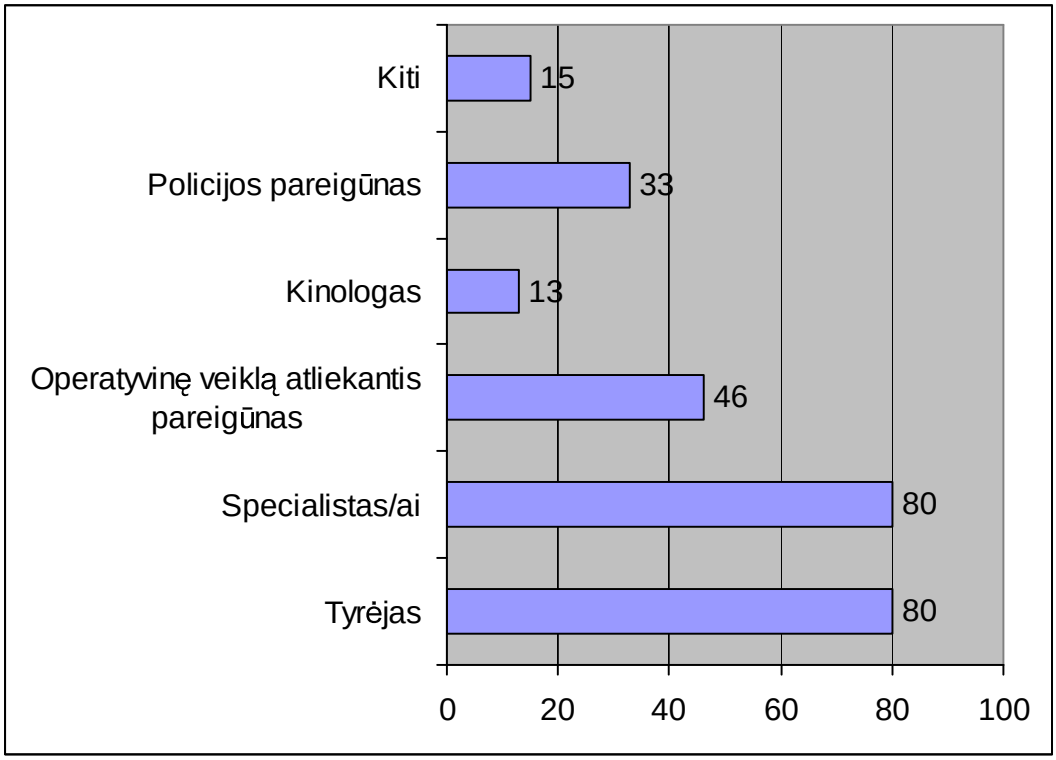
Kito darbe atlikto tyrimo (anketavimo) metu, paaiškėjo, kad pasirinktose anketuoti baudžiamosiose bylose (buvo tiriama 80 baudžiamųjų bylų medžiaga padarant nužudymų, sunkių kūno sužalojimų bei iššaginimų nusikaltimus) veiksmai įvykio vietoje fiksuojami kaip įvykio vietos apžiūra. Tačiau paanalizavus tyrimo veiksmo protokolus, iš jų sudėtingumo, atsižvelgiant į tyrimo veiksmo metu naudotus kriminalistinius metodus bei dalyvavusių asmenų specializaciją, tampa aišku, kad daugumoje buvo atliekamos kvalifikuotos įvykio vietos apžiūros. Todėl anketos 8 klausimas, ar buvo atliekama paprasta įvykio vietos apžiūra, kvalifikuota įvykio vietos apžiūra, įvykio vietos tyrimas, atsakant būtų netikslus.

Anketuojant sunkių nusikaltimų baudžiamąsias bylas, nustatėme, kad įvykio vietos apžiūroje pagrinde dalyvauja apie 4 asmenis. Tai paprastai yra tyrėjas, vienas arba keletas specialistų, asmuo užsiimantis operatyvine veikla, o taip pat policininkas. Pastebėtina taip pat tai, kad visose anketuotose bylose įvykio vietos apžiūros metu dalyvavo specialistas (ekspertas) ir tyrėjas. Todėl manytume, kad

šių subjektų bendradarbiavimas turi duoti gerų rezultatų. Dažniausiai dalyvaujančius įvykio vietos apžiūrose nurodėme grafike Nr. 14.

14 grafikas

Asmenys, dalyvaujantys apžiūrose, pagal anketuotas bylas.

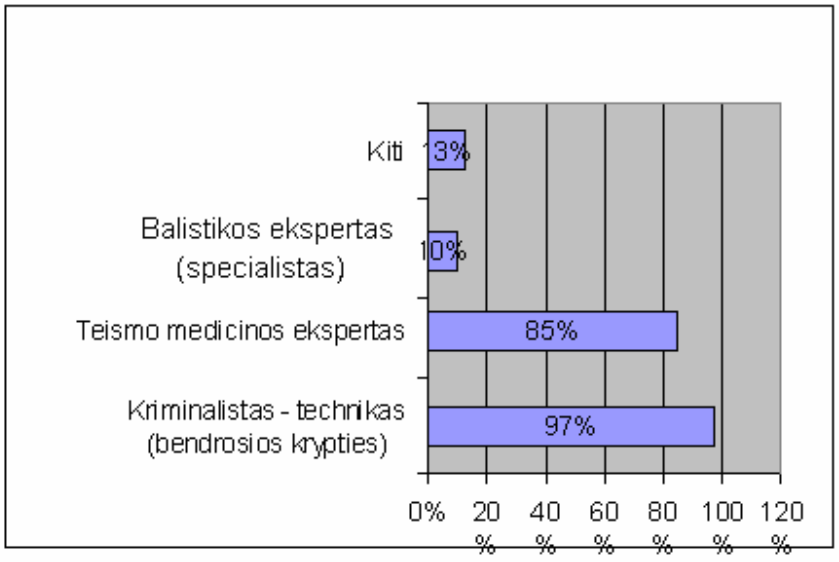

Operatyvinio darbuotojo dalyvavimas įvykio vietos apžiūrose nulemtas įvykio aplinkybių, kaip, ko gero ir kinologo ar kai kurių kitų dalyvių. Priklausomai nuo to, ar įvykio vieta apžiūrima „šviežiai“, po nusikaltimo padarymo, ar yra galimybė bendrauti su potencialiais liudytojais ir kt.

Kitas įdomus klausimas anketuojant buvo tiriamas – kokios būtent srities specialistai dažniausiai dalyvaudavo kvalifikuotoje įvykio vietos apžiūroje. Taigi, „paklausiausiais“ galima aiškiai įvardinti bendrosios krypties specialistus (kriminalistus – technikus) bei teismo medicinos ekspertus. Pastarieji įvykio vietos apžiūrose dalyvauja, aišku atsižvelgiant į įvykio pobūdį – nusikaltimai prieš asmenį (nužudymai, iššaginimai), bei į įvykio vietoje numatomus galimo tyrimo objektus – žmogaus kūnas, jo dalys, biologinės kilmės pėdsakai ir t.t. Suprantama, kad kitų specialistų (ekspertų) dalyvavimas įvykio vietos apžiūroje yra nulemtas nusikaltimo padarymo būdo ir galimai aptiktinų pėdsakų (pvz. šūvio ir kt.). Visa tai pavaizdavome gafike Nr. 15.

15 grafikas

Ekspertų (specialistų) dalyvavusių įvykio vietos apžiūrose specializacija

Baigiant šią darbo dalį norėtųsi pabrėžti, kad įvykio vietos tyrimas - tai veiksmas, kuris neturi pakeisti apžiūros. Jis turi būti atliekamas tik išimtinais atvejais ir tiriant sunkius rezonansinius nusikaltimus. Įvykio vietos tyrimas atliekamas tik tada, kada būtina ekspertiniais (tiriamaisiais) metodais ir priemonėmis operatyviai ištirti tam tikrus objektus kartu su juos supančia aplinka, siekiant nedelsiant gauti reikšmingos informacijos nusikaltėlio paieškai bei nusikaltimo aplinkybių nustatymui.

Praktikoje pareigūnai ne labai skiria įvykio vietos tyrimo ir įvykio vietos apžiūros skirtumus ar panašumus. Dažnai įvykio vietos tyrimas įsivaizduojamas kaip ta pati apžiūra, tik atliekama kokybiškiau, dalyvaujant daugiau procesinių asmenų (specialistų ir kt.), kruopščiau. Gal būt turi įtakos ir ta aplinkybė, kad šie trijų lygių veiksmai jų fiksavimui turi iš esmės vieną procesinį dokumentą (t.y. - patvirtintą dokumento formą) – apžiūros protokolą. Ir tiek paprasta apžiūra, tiek kvalifikuota, o taip pat, neabejojame, kad ir įvykio vietos tyrimas yra surašomas ant apžiūros protokolo. Manytume, kad Generalinė prokuratūra, ruošianti tyrimo rekomendacijas ir blankus šiuo atveju galėtų taip pat atsakingiau pasižiūrėti į šį momentą ir parengti atskirus blankus, bent jau išskiriant įvykio vietos apžiūrą ir įvykio vietos tyrimą.

4. ĮVYKIO VIETOS TYRIMO KONCEPCIJOS REALIZAVIMO PAGAL SUNKIUS NUSIKALTIMUS TOBULINIMO TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS

Analizuojant įvykio vietos tyrimo koncepciją, aptariant jos vietą ir reikšmę šiuolaikinėje kriminalistikos sistemoje, siekiant numatyti tobulinimo tendencijas ir perspektyvas, būtina žinoti nusikaltimų tyrimo praktikoje susiklosčiusią realią situaciją. Juk, kaip rašo P.Kuconis, nusikaltimų tyrimo praktika - tai kriminalistinių metodinių rekomendacijų šaltinis ir kartu jų efektyvumo kriterijus.[113]

Praktika tai visuomet tyrimo objektas. Būtent tiriant susiklosčiusią praktiką gaunama aiškios informacijos, kokia kryptimi turi būti atliekami tyrimai ir rengiamos mokslinės taktinės – kriminalistinės rekomendacijos. Būtent iš nusikaltimų tyrimo praktikos galime sužinoti kriminalistinės taktikos vystymosi tendencijas.

Analizuojant nusikaltimų tyrimo praktiką galima:

1. išsiaiškinti kovos su nusikalstamumu praktikos vystymosi tendencijas, nustatyti kriminalistikos teorijos įtakos galimybes praktinei nusikaltimų tyrimo veiklai;
2. nustatyti nusikaltimų tyrimo praktikos poreikius ir atitinkamai nustatyti kriminalistikos teorijos vystymosi kryptis;
3. išaiškinti taktiniu aspektu įrodymų atsiradimo, suradimo, tyrimo, vertinimo ir panaudojimo objektyvius dėsningumus, tokiu atveju surenkant būtiną taktikos vystymui empirinę medžiagą;
4. sužinoti kriminalistinių – taktinių rekomendacijų efektyvumą;
5. nustatyti praktikoje daromas kriminalistinės nusikaltimų tyrimo taktikos klaidas, jų priežastis bei rengti būdus, rekomendacijas joms išvengti.[114]

Kaip rašo R.S.Belkinas, vienas iš pagrindinių kriminalistikos principų yra veiklos organizavimas: veiklos renkant ir tiriant įrodymus, veiklos planuojant ir įgyvendinant tyrimą, tiriant nusikaltimus ir kt. Organizavimas yra neatsiejama kriminalistinių rekomendacijų taikymo sąlyga.[115]

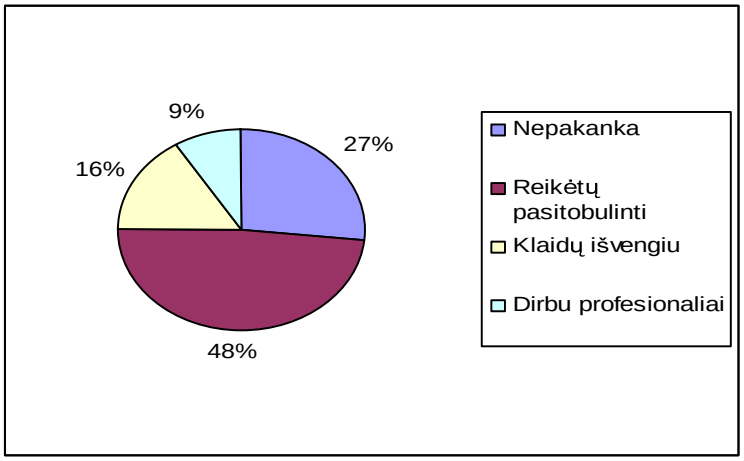
[113] Kuconis P. Nusikaltimų metodikos raidos perspektyvos. // Teisė, 1993 m. Nr. 27. P. 31.
[114] Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Под ред. Белкина Р.С.. Москва, 1999 г. С. 463-464.
[115] Белкин Р.С. Криминалистика проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. Москва, 2001 г. С. 74.

Taigi, atliktų darbe tyrimų metu stengėmės išsiaiškinti įvykio vietos apžiūrų kokybinius klausimus. Manome, kad svarbu yra nustatyti, kokiom sąlygom įvykio vietų apžiūras atlieka pareigūnai, bei nustatyti trūkumus pareigūnų darbe.

Pradėsime nuo to, kaip pareigūnai vertina savo kriminalistinių žinių kokybę, kadangi tai atsiliepia dirbant tiesiogiai įvykio vietose.

16 grafikas

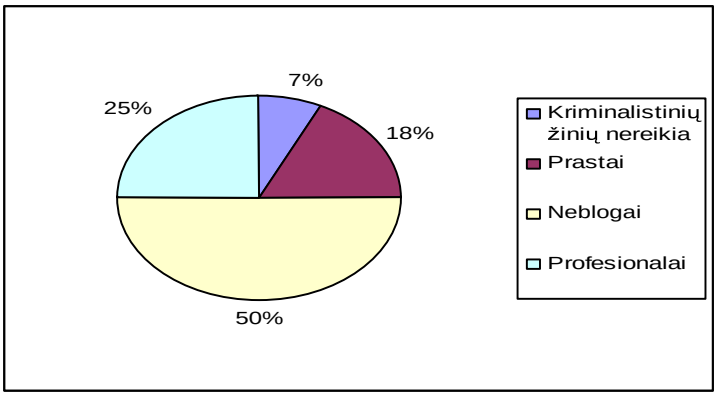
Kriminalistinių žinių pakankamumas.

Kaip matome, beveik pusė pareigūnų į savo atliekamo darbo kokybę žvelgia gana kritiškai ir mano, kad jų kriminalistinės žinios turėtų būti patobulintos. Tie patys pareigūnai savo kolegų žinias vertina neblogai (vadinasi – su smulkiais trūkumais). Pagal procentinį dydį tai atitinka aukštesnės lentelės „reikėtų pasitobulinti“ grafą (17 grafikas).

17 grafikas

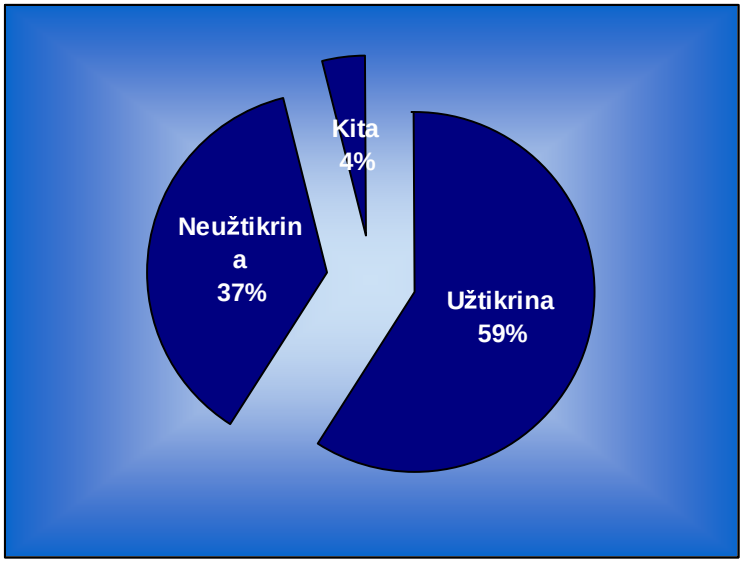
Kolegų kriminalistinių žinių įvertinimas.

Uždavus klausimą, ar institucija, kurioje dirba pareigūnas, tinkamai užtikrina įvykio vietų apžiūras bei tyrimą, paaiškėjo, kad daugumoje įvykio vietų apžiūra bei tyrimas užtikrinamas, negu neužtikrinamas (18 grafikas).

18 grafikas

Įvykio vietos apžiūros bei tyrimo užtikrinimas (organizacinis, materialinis ir kt.).

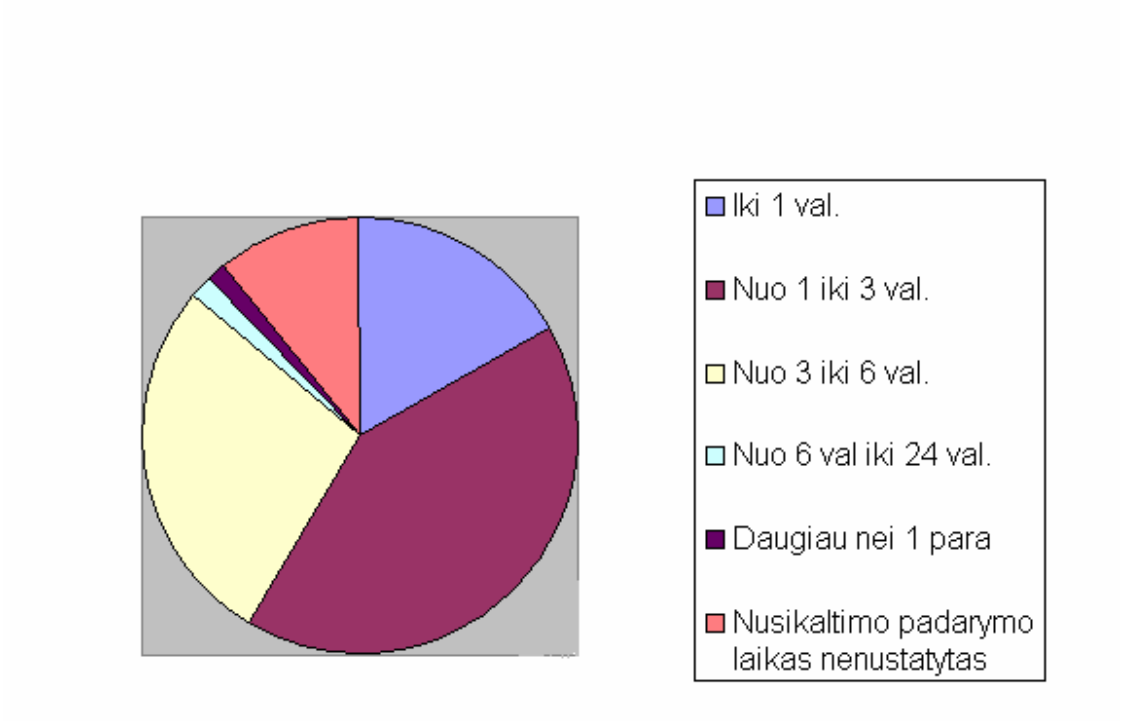

Tačiau tarp pastabų – „kita“ buvo 5 nuomonės, kad įvykio vietos apžiūros neužtikrinamos dėl nepalankių materialinio aprūpinimo sąlygų bei didelių organizacinių problemų.

Žvelgiant į anketuotas baudžiamąsias bylas, paaiškėjo, kad į daugumos jų apžiūrą buvo atvykta tarp 1 ir 3 valandų (41 %). Antroje vietoje fiksuojamas laikas nuo 3 iki 6 valandų (27 %), trečioje iki 1 valandos (18 %). Šiuose nusikaltimuose didelę dalį užima atvejai, kai nusikaltimo padarymo laikas apžiūrint įvykio vietą yra nežinomas. Taip pat pastebėtina tai, kad įprastų nusikaltimų atveju pirmaujanti pozicija atvykstant į įvykio vietą laiku nuo 1 iki 3 valandų, o antroje – nuo 3 iki 6 val. tikrai netenkintų. Tačiau šiuo atveju kalbame apie sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimą. Prieš išvykstant į tokio nusikaltimo įvykio vietą pareigūnai turi tinkamai pasiruošti, turi būti surinkti reikiami specialistai. O tai užtrunka. Nors tai nėra tam pateisinama priežastis, bet greičiausiai tik taip galime paaiškinti šiuos anketos duomenis. (19 grafikas).

19 grafikas

Laikas, per kurį buvo atvykta į įvykio vietą.

Pagrindinius trūkumus pareigūnai atliekant įvykio vietos apžiūrą nurodo šiuos:

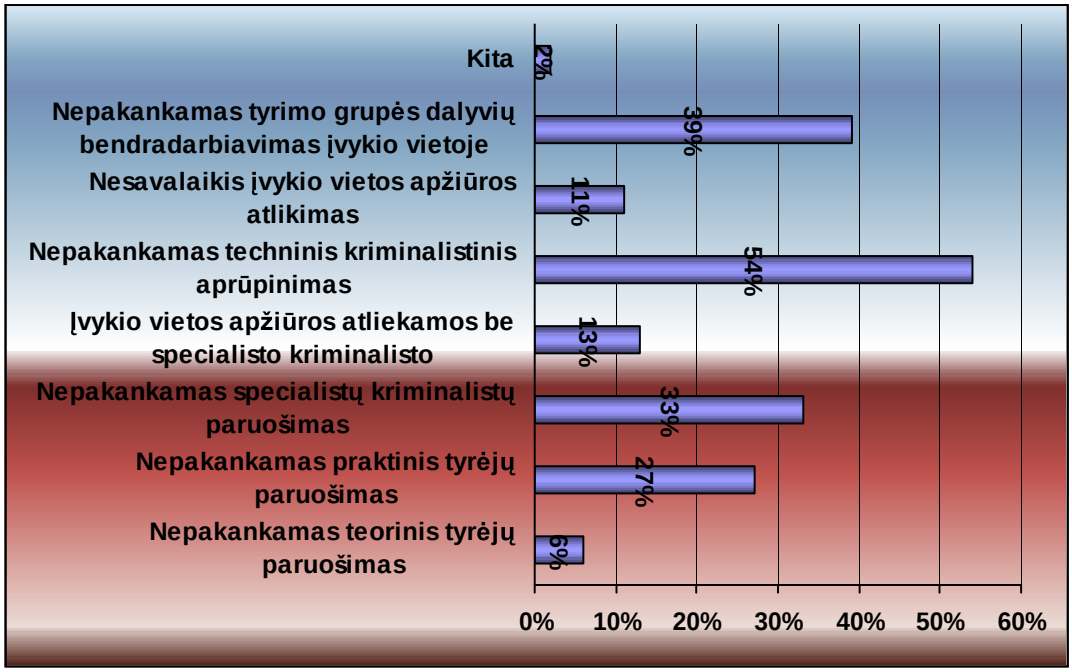
1. Nepakankamas teorinis tyrėjų paruošimas. Šią priežastį nurodė 6 proc. apklaustųjų.
2. Nepakankamas praktinis tyrėjų paruošimas. Šią priežastį nurodė 27 proc. respondentų.
3. Nepakankamas specialistų kriminalistų paruošimas. Šią priežastį nurodė 33 proc.
4. Įvykio vietos apžiūros atliekamos be specialisto kriminalisto - 13 proc.
5. Nepakankamas techninis kriminalistinis aprūpinimas – 54 proc.
6. Nesavalaikis įvykio vietos apžiūros atlikimas – 11 proc.
7. Nepakankamas tyrimo grupės dalyvių bendradarbiavimas įvykio vietoje – 39 proc.
8. Kitos priežastys 2 proc.

Iš pateiktų atsakymų matyti, kad nemaža dalis pareigūnų mano, jog įvykio vietos apžiūrų lygis yra nepakankamai aukštas, nes trūksta kriminalistinių techninių priemonių. Tokia tendencija buvo ir

1997 metais[116]. Taigi matome, kad pareigūnų požiūris į tam tikrus dalykus nepasikeitė. Mūsų manymu, čia galima įžvelgti neprofesionalumą, teisinį neraštingumą, kadangi savo neprofesionalumą bandoma pateisinti nepakankamu techniniu aprūpinimu. Galbūt čia slypi ir nenoras gilintis į esamas problemas.

20 grafikas.

Pareigūnų įvardinti įvykio vietų apžiūrų trūkumai

Anketuojant baudžiamąsias bylas, į klausimą, kas buvo apžiūrima, buvo gauti tokie rezultatai (21 grafikas):

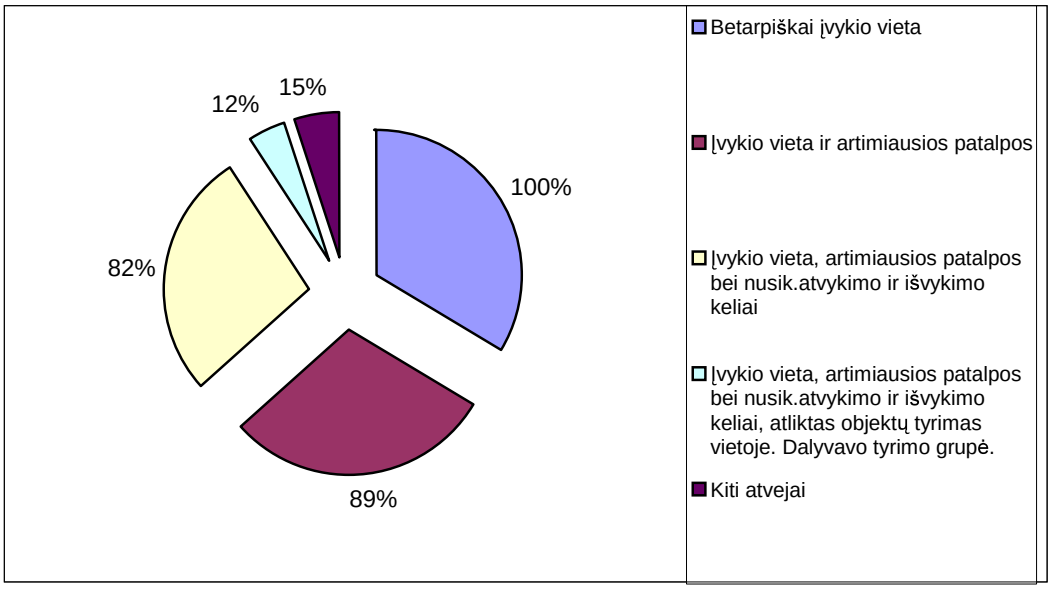
Betarpiškai įvykio vieta apžiūrėta 100 procentų anketuotų bylų. Tai savaime suprantama ir tai galime imti kaip atskaitos tašką. Mažesnį procentą (89 proc.) užima įvykio vietos ir artimos patalpos bei teritorijos apžiūrėjimas. Dar mažesnį procentą – 82, užima įvykio vietos, artimų patalpų bei teritorijos o taip pat galimų nusikaltėlių atvykimo ir išvykimo kelių apžiūrėjimas. Tai, ką mes prilygintume kvalifikuotai įvykio vietos apžiūrai, arba, atskirais atvejais – įvykio vietos tyrimui, užima 12 procentų. Tai yra apžiūrėta įvykio vieta ir artimos patalpos bei teritorija bei galimi nusikaltėlių atvykimo ir išvykimo keliai arba atliktas objektų tyrimas vietoje. Galimai dalyvavo visa operatyvinė – tyrimo grupė kartu su ekspertine laboratorija, pasitelkiant papildomas tarnybas (kinologai, ekspertų

[116] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacijos santrauka. -Vilnius, 1997.

išvykimas į įvykio vietą, "Aro" pareigūnai, kitų padalinių pareigūnai). Kiti atvejai (miško "šukavimas", narų pasitelkimas ir kt.) užima taip pat ne mažą vietą – 15 procentų (21 grafikas).

21 grafikas.

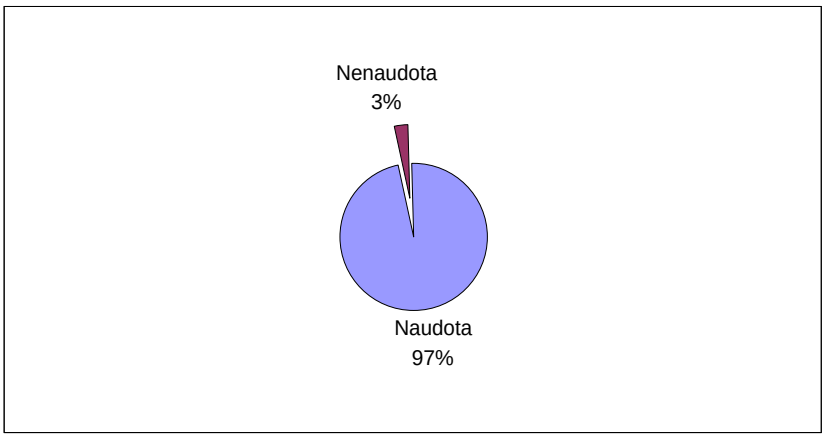
Apžiūros mastas (lygis) anketuotose bylose.

Praktiškai visose anketuotose bylose buvo naudojamos mokslinės – techninės priemonės. Tai suprantama, kadangi tiriami nusikaltimai yra sunkūs arba labai sunkūs ir teisėsauginiu požiūriu yra "padidinto jautrumo" (22 grafikas).

22 grafikas.

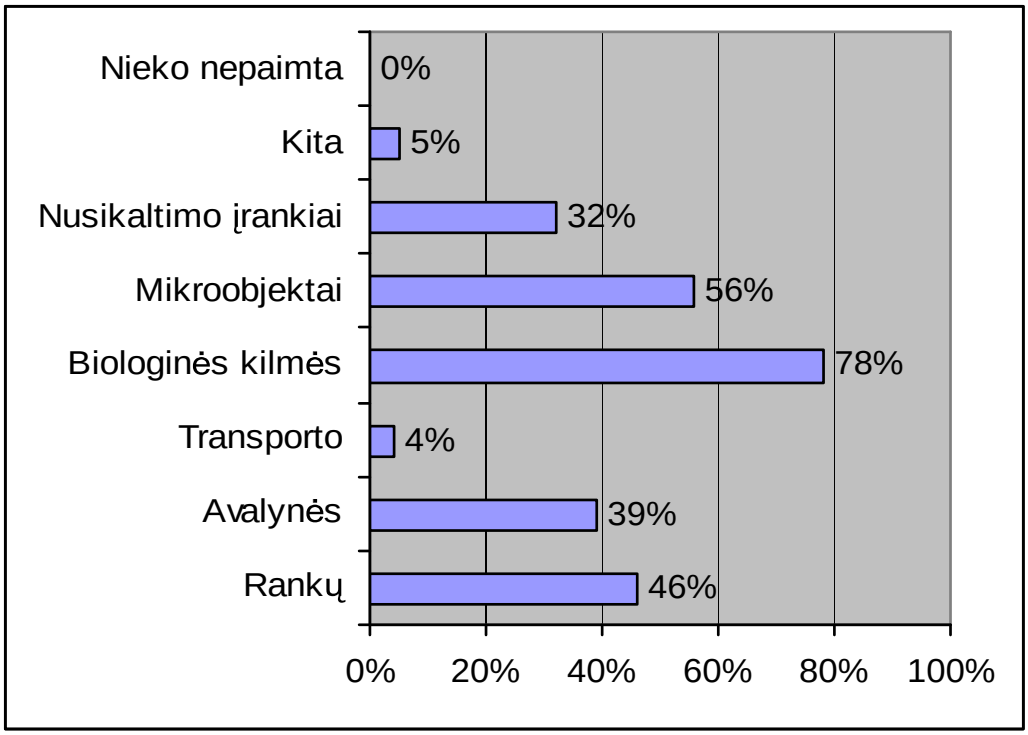
Techninių priemonių panaudojimas.

Jei naudotos mokslinės – techninės priemonės, be abejo rūpi, kokios rūšies pėdsakai išimti anketuotose baudžiamosiose bylose. Tai pavaizduojama 23 grafike.

23 grafikas.

Pėdsakai išimti bylose.

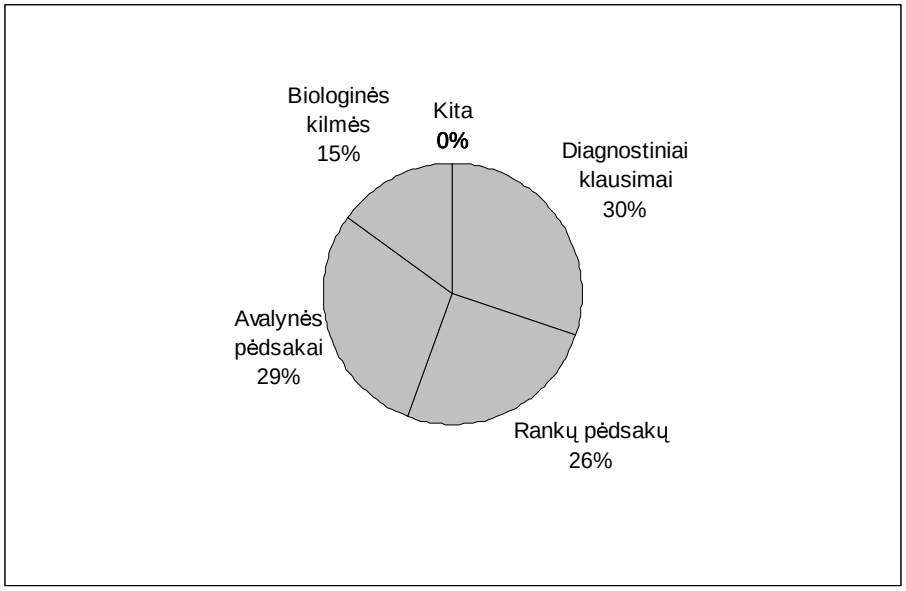
Šio pobūdžio nusikaltimuose neabejotinai pirmauja biologinės kilmės pėdsakai. Taip pat didelę reikšmę turi mikroobjektai, rankų bei avalynės pėdsakai. Svarbu pažymėti tai, kad išvykus į sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo vietą specialistai visada ras bent kažkokius pėdsakus. Grafoje – „nieko nepaimta“ – 0 procentų.

Suprantama, kad atsižvelgiant į paimtus pėdsakus, paskiriama atitinkamos ekspertizės ir objektų tyrimai.

Kitas momentas – kokios specialisto išvados yra duodamos įvykio vietoje? Tai parodyta 24 grafike.

24 grafikas.

Klausimai, dėl kurių buvo gauta specialisto išvada.

Atlikti baudžiamųjų bylų tyrimai parodė, kad iš įvykio vietos paimta informacija dažniausiai buvo pradedama tirti laikotarpyje nuo 3 iki 10 parų. Rečiau informacija pradedama tirti iki 3 parų. Šiuo atveju kalbama apie daiktinių įrodymų bei pėdsakų tyrimą laboratorijose. Gautą informacijos, paimtos iš įvykio vietos, tyrimo laikotarpį, galima paaiškinti procesiniais terminais.

Informacija gauta įvykio vietos apžiūros metu dažniausiai pradedama naudoti nusikaltimo aiškinimui paros laikotarpyje, rečiau nuo 1 iki 3 parų. Mūsų manymu čia galima kalbėti apie įvairios informacijos rinkimą apklausiant asmenis apie jiems žinomas nusikaltimo padarymo aplinkybes.

Taigi gauti rezultatai yra susiję su procesiniais terminais.

Iš anketos rezultatų matyti, kad pareigūnai dažniausiai duoda užduotis specialistams daktiloskopiniais, teismo medicinos ir trasologijos, teismo biologinės, mikrodalelių, DNR tyrimo klausimais.

Įvykio vietos apžiūros trūkumus sąlyginai galima suskirstyti į keletą grupių:

1. ,,Trūkumai užtikrinant įvykio vietos apsaugą;
2. Trūkumai pasirengiant įvykio vietos apžiūrai;
3. Trūkumai atliekant įvykio vietos apžiūrą;

4. Trūkumai fiksuojant įvykio vietą”[117];

Išskyrus trūkumus į grupes, reikia juos aptarti.

Vertinant įvykio vietos apsaugos trūkumus, galima kalbėti apie visuomenę, apie paprastus žmones: tiek nieko bendro neturinčius su įvykiu, tiek apie nukentėjusiuosius, liudytojus ir panašiai. Šie žmonės dažnai nežino, kaip reikia elgtis įvykio vietoje, to pasekoje dažnai būna sunaikinami pėdsakai ir kiti objektai.

Tačiau labiau akcentuotina yra įvykio vietos apsauga, kurią vykdo policijos pareigūnai, tuo labiau , kad atliekant tyrimą tokia apsauga buvo turima omenyje.

Kita grupė - tai trūkumai, susiję su pasirengimu įvykio vietos apžiūrai.

Laiko tarpo nuo pranešimo apie nusikaltimą iki įvykio vietos apžiūros vidurkis yra nuo 1 iki 6 val. Šį vidurkį galima nustatyti analizuojant baudžiamąją bylą, asmens pareiškimą. Tokį laiko tarpą nulemia ne vien tik organizacinės policijos komisariatų problemos kaip transportas, turimos pajėgos, darbo krūvis, grupės sukomplektavimas, bet ir paties įvykio laikas, vietovė. Taigi viena iš problemų yra laiko tarpas nuo pranešimo apie nusikaltimą iki įvykio vietos apžiūros.

Prie šios grupės trūkumų galima priskirti ir tą aspektą, kai į įvykio vietą vyksta nepilnos sudėties grupė. Čia kalbama apie tuos atvejus, kai apžiūroje nedalyvauja specialistas kriminalistas, nors tokių atvejų yra nedaug.

Ne mažai apklaustų pareigūnų mano, kad žemas įvykio vietos apžiūrų rezultatyvumas yra dėl nepakankamo tyrimo grupės dalyvių bendradarbiavimo. Dažnai įvykio vietoje dirba ne vieninga pareigūnų grupė. Kiekvienas pareigūnas dirba savo darbą ir nesikiša į kitų reikalus. Tokiu atveju apie jokį bendradarbiavimą kalbėti neįmanoma.

Atliekant įvykio vietos apžiūrą išskiriamos tokios trūkumų grupės: taktinio, organizacinio, techninio pobūdžio trūkumai.

Nors specialistas kriminalistas pagal anketos rezultatus dalyvauja beveik 100 procentų visose įvykio vietų apžiūrose, tačiau kitos specializacijos specialistai apžiūrose dalyvauja gan retai. Tą patį galima pasakyti ir apie kinologą, nors jis kaip specialistas gali būti panaudotas daugelyje įvykio vietos apžiūrų, tačiau jis dalyvauja gan retai. Kalbant apie kinologus, pasakytina, kad dažnai jie tiesiog

[117] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija. -Vilnius, 1997. P. 76.

nekviečiami į įvykio vietos apžiūrą. Tokiu atveju, ypač jei nusikaltimas yra "šviežias", prarandama galimybė persekioti "karštom pėdom" ir galima kalbėti tik apie formalią apžiūrą.

Trūkumai fiksuojant įvykio vietos apžiūrą sudaro bene didžiausią dalį. Šiuos fiksavimo trūkumus galima suskirstyti į procesinius ir techninius kriminalistinius.

Prie procesinių fiksavimo trūkumų priskiriamas įvykio vietos apžiūros protokolo paviršutiniškas surašymas. Baudžiamųjų bylų tyrimo rezultatai parodė, jog dažname protokole yra trūkumų, kurie yra esminiai: paviršutiniškai nurodomos vietos, kur buvo aptikti pėdsakai ar kiti objektai, paviršutiniškai aprašyti paimti objektai.

Kiti dažnai pasitaikantys trūkumai:

- neaprašomos foto ir videoaparatūros charakteristikos;
- nepažymėta, kas fotografavo ar filmavo;
- tik pažymėta, kad pėdsakai ir kiti objektai įpakuoti, tačiau įpakavimas neaprašomas;

Dažniausiai naudojamu kriminalistiniu techniniu įvykio vietos fiksavimo metodu yra laikomas fotografavimas. Taip pat išskiriamas planų-schemų braižymas, videofilmavimas, kuris naudojamas nedažnai. Mano manymu videoaparatūra turi būti naudojama dažniau, nes jos pagalba galima užfiksuoti aplinkos dinamiką, kurią sunku pavaizduoti, aprašyti protokole. Videoaparatūros pagalba galima kur kas pilniau, nei protokole, pavaizduoti įvykio vietą. Tačiau tai nereiškia, kad protokolas nebūtinas. Tai yra procesinis dokumentas, kuris yra privalomas atliekant įvykio vietos apžiūrą.

Taigi, anot H.Malevski, įvykio vietos problemų nagrinėjimas parodė, kad jos atlikimo praktikai didelės įtakos turi daugelis veiksnių, kurie sudaro tam tikrą sistemą. Ši problema turi būti nagrinėjama ir įgyvendinama kompleksiškai, nes pašalinus atskirą neigiamą veiksnį, įvykio vietos apžiūros praktika iš esmės nepasikeis. Iš neigiamai veikiančių įvykio vietos apžiūros praktiką veiksnių galima paminėti teisinius, techninius, organizacinius taktinius, psichologinius ir kitus.[118]

Mūsų manymu įvykio vietos tyrimui turi būti rengiami labiausiai patyrę specialistai kriminalistai, turintys ne mažesnį kaip penkerių metų darbo stažą ir turintys teisę atlikti bent dviejų rūšių objektų tyrimą. Kaip taisyklė tai turėtų būti leidimai daryti daktiloskopinius ir trasologinius tyrimus. Atsiradus būtinumui, įvykio vietos tyrime gali dalyvauti ir kiti specialistai, bet tokio tyrimo organizatoriumi turi būti „bendros praktikos" specialistas kriminalistas.

[118] Malevski H. Įvykio vietos apžiūros praktinės problemos ir jų sprendimo tendencijos (pagal jaunųjų VRM pareigūnų apklausos rezultatus) // LPA mokslo darbai. Kriminalinė justicija.-T. 4.-Vilnius, 1995. P. 163.

Lietuvoje sudarytas bendras specialistų kriminalistų sąrašas (analogiškas Lietuvos teismo ekspertų sąrašui), kurie gali savarankiškai tirti arba organizuoti įvykio vietų tyrimą. Šie specialistai turi išklausyti specialius kursus ir išlaikyti atitinkamus egzaminus. Kaip taisyklė, tai yra aukščiausios kvalifikacijos specialistai.

Taip pat būtina parengti metodinę bazę įvykio vietos tyrimo praktikai užtikrinti. Tai turėtų būti bendrojo pobūdžio metodiniai leidiniai, kuriuose būtų nagrinėjami ir teoriniai įvykio vietos tyrimo pagrindai ir praktinės įvykio vietos tyrimo rekomendacijos atskiroms nusikaltimų rūšims.

Įvykio vietos tyrimas savo struktūroje turi visus įvykio vietos apžiūros etapus ir stadijas. Todėl atliekantys įvykio vietos tyrimą specialistai turi turėti ne tik būdingų technikui kriminalistui žinių ir įgūdžių, bet ir turėti žinių, būtinų tyrėjui kvalifikuotai procesiškai užfiksuoti įvykio vietą (baudžiamojo proceso ir baudžiamosios teisės žinios).

Įvykio vietos tyrimą atlieka „bendros praktikos“ specialistas kriminalistas, turintis teisę atlikti atitinkamų rūšių objektų laboratorinius tyrimus (tai kaip taisyklė daktiloskopiniai ir trasologiniai tyrimai ir turintys leidimą tirti įvykio vietas). Jeigu bendros praktikos specialistas kriminalistas neturi leidimo tirti tam tikrų objektų - tai yra kviečiamas atitinkamos srities kitas specialistas, o „bendros praktikos“ specialistas kriminalistas tampa kompleksinio įvykio vietos tyrimo organizatoriumi.

Manome, kad įvykio vietos tyrimų negali daryti neturintys leidimų laboratoriniams, tyrimams atlikti, specialistai. Manome, kad suskirstyti specialistus kriminalistus į atliekančius laboratorinius tyrimus ir tik darančius įvykio vietų apžiūras, yra netikslinga. Asmenys, kurie sugeba tik apžiūrėti įvykio vietą, vargu ar galima vadinti specialistais, ypač turint omenyje jų paruošimą. Leidimą, daryti įvykio vietos tyrimą turėtų gauti tik specialistas, kuris turi bent vieną - du leidimus objektams tirti ir jau anksčiau turėjęs leidimą įvykio vietoms apžiūrėti. Todėl, mūsų manymu, netikslinga leisti savarankiškai tirti įvykio vietos situacijas nors ir aukštos, bet siauros srities specialistams, neturintiems įvykio vietos tyrimo leidimo. Tokie specialistai, turintys atskirų objektų tyrimo leidimus, gali būti kviečiami ir sėkmingai realizuoti savo srities uždavinius kompleksinio pobūdžio įvykio vietos tyrime, kuriam vadovauja „bendros praktikos“ specialistas kriminalistas.

Nusikaltimų tyrimo praktikos analizė parodė, kad profesionaliai, kvalifikuotai ir kompetentingai atliktas įvykio vietoje darbas(ar tai įvykio vietos apžiūros, ar įvykio vietos tyrimo metu) sudaro tvirtas materialias prielaidas ne tik nusikalstamos veikos mechanizmo pažinimui, pėdsakų ir kitą objektų suradimui, užfiksavimui bei paėmimui, bet ir patikimos pirminės informacijos gavimui pagrįstoms versijoms kelti ir neatidėliotinų veiksmų nusikaltėlio paieškai organizuoti. Paimti įvykio vietoje ir ištirti pėdsakai dažnai būna nepakeičiamais ir lemtingais įrodymais teisminio bylos nagrinėjimo metu.

Tačiau nereikia pamiršti, kad mes visą laiką kalbame apie sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimą. Šių nusikaltimų tyrime, ypač tiriant rezonansinius, ypatingai pavojingus visuomenei nusikaltimus, įvykio vietos tyrimas dažniau turėtų būti naudojamas siekiant BPK numatytų tikslų. Tai yra išskirtinis veiksmas, kuris padėtų surinkti visumą reikalingų duomenų apie įvykį bei gali parodyti pirmines tolesnio nusikaltimo tyrimo gaires. To mes nepasiektume naudodami įprastą įvykio vietos apžiūros veiksmą. Tinkamos teisinės, metodinės, materialinės, organizacinės bazės parengimas įvykio vietos tyrimo panaudojimui sunkių nusikaltimų tyrime labai palengvintų praktikams darbą. Deja patys praktikai neteisingai įvertina šio veiksmo svarbą, todėl ne tik nukenčia sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimo kokybė, bet ir apskritai, sumažėja teisingumo nustatymo galimybės. Iš esmės tai yra efektyvus ginklas kovojant su nusikalstamumu. Tinkamam įvykio vietos tyrimo veiksmo įsisąmoninimui galima būtų organizuoti praktikų kvalifikacijos kėlimo kursus, parengti bei platinti ikiteisminio tyrimo institucijose metodines šio veiksmo atlikimo rekomendacijas.

Šitos ir kai kurios kitos priemonės, susietos su įvykio vietos apžiūros ir tyrimo problemomis galėtų būti siūlomos įtrauki į Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo priemonių planą.

Galime konstatuoti, kad nors turime naujos įvykio vietos tyrimo koncepcijos bendrus metodologinius ir teisinius procesinius pagrindus, bet reali praktika nėra ženkliai pažengusi į priekį. Būtina atlikti rimtą įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo praktikos analizę, įvertinti susiklosčiusią praktiką, išaiškinti šios veiklos realias problemas ir silpnas vietas, numatyti įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo tobulinimo tendencijas ir perspektyvas.

Tikslinga sudaryti pastoviai veikiančią kompetentingų mokslininkų ir praktikų grupę įvykio vietos tyrimo praktikos monitoringui, problemų analizei bei kvalifikacijos tobulinimui. Darbo grupė turėtų numatyti strateginius tikslus bei jų realizavimo ilgalaikius, vidutinės trukmės ir

einamuosius uždavinius. Tarp strateginio pobūdžio uždavinių būtina numatyti BPK normų ir kitų poįstatyminių aktų tobulinimą bei atitinkamų mokslinių ir metodinių tyrimų atlikimą bei metodinės atskirų įvykio vietos tyrimo rūšių bazės rengimą. Tikslinga numatyti specialistų kriminalistų rengimą Mykolo Riomerio universiteto pirmos pakopos studijose (turint Policijos departamento užsakymą Kriminalistikos katedra pajėgi parengti ir realizuoti studijų programą „Teisė ir kriminalistiniai tyrimai“), išnaudojant Teismo ekspertizės ir Kriminalistinių tyrimų centrų bei Teismo medicinos instituto bazę ir specialistus.[119]

Pagal Policijos departamento užsakymus MRU kriminalistikos katedroje galėtų būti kryptingai rengiami minėtos problematikos magistro baigiamieji darbai, tuo labiau, kad nemažai tokių policijos pareigūnų tiesiogiai tiria nusikaltimus, apžiūri įvykio vietas etc. Turint užsakymus, MRU katedros mokslininkai savarankiškai arba kartu su praktikais galėtų rengti metodinius leidinius įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo klausimais.

Pirminiai praktikos tyrimai rodo, kad įvykio vietos tyrimas nėra veiksmingai naudojamas sunkių ir ypač sunkių nusikaltimų tyrime. Iš dalies tai suprantama dėl jo brangumo, sudėtingumo. Tačiau tiriant sunkius ir labai sunkius nusikaltimus galėtų būti naudojamas dažniau. Sėkmingai jį panaudoti taip pat trukdo ne mažai kliūčių, tarp jų ir organizacinių, metodinio pobūdžio. Praktikai nėra įsisąmoninę šio tyrimo veiksmo, dauguma jį painioja su įvykio vietos apžiūra, o tai tiesiogiai atsiliepia sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimui.

[119] Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. // Jurisprudencija, T. 1, 2006 m. (79). P. 68-70.

PABAIGA

Įvykio vietos tyrimo koncepcija formavosi gana ilgą laiką. Dažnai jai vystytis trukdė sustabarėjusios baudžiamojo proceso normos arba šio mokslo nuostatai. Įvykio vietos apžiūros koncepcija buvo pasenusi ir neatitiko šiuolaikinių nusikaltimų tyrimo poreikių. Joje ypač buvo akcentuojamas įtvirtinamasis aspektas, nebuvo atsižvelgiama į informacinius-pažintinius įvykio vietos apžiūros aspektus. Nebuvo skiriamas dėmesys baudžiamojo proceso subjektui – specialistui. Kriminalistikos mokslas taip pat ne visada pateisino praktikos lūkesčius, nesugebėdamas įveikti atotrūkio, esančio tarp šių labai svarbių viena kitai dimensijų.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas įtvirtino trijų lygių veiksmus įvykio vietoje: paprastą įvykio vietos apžiūrą, kvalifikuotą įvykio vietos apžiūrą, ir įvykio vietos tyrimą. Įvykio vietos tyrimą būtina skirti nuo įvykio vietos apžiūros ir suprasti semantiniu, kriminalistiniu bei procesiniu aspektais.

Atlikti baudžiamųjų bylų tyrimai ir apklausos rezultatai atskleidė įvairias įvykio vietos tyrimo problemas, kurios magistro baigiamajame darbe yra nagrinėjamos plačiau.

Esminė aplinkybė yra ta, kad praktikai labai dažnai iš esmės nemato įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo skirtumų, o tai tiesiogiai atsiliepia sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimui, apribojama galimybė pasiekti įstatyme keliamus baudžiamojo proceso tikslus.

Įvykio vietos tyrimas - tai veiksmas, kuris neturi pakeisti apžiūros. Jis turi būti atliekamas tik išimtinais atvejais ir tiriant sunkius rezonansinius nusikaltimus. Įvykio vietos tyrimas atliekamas tik tada, kada būtina ekspertiniais (tiriamaisiais) metodais ir priemonėmis operatyviai ištirti tam tikrus objektus kartu su juos supančia aplinka, siekiant nedelsiant gauti reikšmingos informacijos nusikaltėlio paieškai bei nusikaltimo aplinkybių nustatymui.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Pirminiai praktikos tyrimai rodo, kad įvykio vietos tyrimas nėra veiksmingai naudojamas sunkių ir ypač sunkių nusikaltimų tyrime. Iš dalies tai suprantama dėl jo brangumo, sudėtingumo. Tačiau tiriant sunkius ir labai sunkius nusikaltimus šis veiksmas galėtų būti naudojamas dažniau.

Atlikta analizė parodė, kad praktikoje iš esmės susiduriame su kvalifikuota įvykio vietos apžiūra, su tam tikrais objektų tyrimais, o ne su įvykio vietos tyrimu.

Galima apibendrinti grupes veiksnių, turinčių neigiamą įtaką įvykio vietos tyrimui - tai teorinio, teisinio, materialinio-techninio, organizacinio, taktinio kriminalistinio, psichologinio pobūdžio veiksniai.

Manytume, kad susiklosčiusi praktika rodo, kad įstatyme (baudžiamojo proceso kodekse) įvykio vietos tyrimo koncepcija reglamentuojama nepakankamai, todėl galima eiti šios koncepcijos įstatyminio detalizavimo keliu. Esant tokiai situacijai, ji dar labiau supainiojama, iškreipiama žinybiniuose teisės aktuose, kurie prieštaraujama progresyviai kriminalistikos minčiai, kad tyrimus atlieka tik specialistai, kurie yra labiausiai pasirengę tokius tyrimus atlikti.

Pabrėžtume, kad specialistas įvykio vietos tyrimo metu turi turėti savarankiškumą bei pilną teisę pasirinkti ir tyrimo metodus ir būdus, kaip jis atliks tyrimą. Tuo įvykio vietos tyrimas skiriasi nuo įvykio vietos apžiūros – tai yra skirtingų lygių baudžiamojo proceso veiksmai. Tyrimui negali vadovauti prokuroras ar tyrėjas. Šie asmenys negali tokio lygio veiksmo atlikti kokybiškai. Pastebėtina, kad ir ne kiekvienam specialistui gali būti suteikta tokia galimybė – vadovauti įvykio vietos tyrimui. Tokiems specialistams turi būti atitinkami reikalavimai (pvz. būti pradirbus 5-10 metų ekspertinį darbą, turėti leidimus daryti bent kelių objektų tyrimus ir kt.).

Manytume, kad Generalinė prokuratūra turėtų analizuoti, apibendrinti praktiką ir teikti pasiūlymus keisti įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus.

Siūlome sudaryti pastoviai veikiančią kompetentingų mokslininkų ir praktikų grupę įvykio vietos tyrimo praktikos monitoringui, problemų analizei bei kvalifikacijos tobulinimui. Darbo grupė turėtų numatyti strateginius tikslus bei jų realizavimo ilgalaikius, vidutinės trukmės ir einamuosius uždavinius. Tarp strateginio pobūdžio uždavinių būtina numatyti Baudžiamojo proceso kodekso normų ir kitų poįstatyminių aktų tobulinimą bei atitinkamų mokslinių ir metodinių tyrimų atlikimą bei metodinės atskirų įvykio vietos tyrimo rūšių bazės rengimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI:

1. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 2003 balandžio mėn. 30 d. // www.lrs.lt
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir gyvendinimo įstatymas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. Vilnius.// Valstybės žinios,2002, Nr. 37-1341, 46.
3. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl objektų tyrimų ir ekspertizių atlikimo Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre bei teritorinių policijos įstaigų kriminalistinių tyrimų padaliniuose nuostatų patvirtinimo.“ 2004 m. liepos 7 d. Nr.V-326 Vilnius.
4. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro nuostatų ir struktūros schemos patvirtinimo**.“** 2005 m. spalio 25 d. Nr. 5-V-690, Vilnius.
5. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 „Dėl Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“.
6. Vilniaus miesto Vyriausiojo policijos komisariato 2006-10-11 raštas „Dėl specialistų ruošimo teritoriniuose policijos komisariatuose.“

SPECIALIOJI LITERATŪRA:

7. Acerman R. Mobile oder rollende Tatore. // Kriminalistik. Unabhangige Zeitschrift fur die kriminalistische Wissenchaft und Praxis. – 2001. Nr. 6.
8. Alfa. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas. // Policija, 1931 m. Nr. 6.
9. Averjanova T.V. Actual problems of criminalistics.// Jurisprudencija. LTU mokslo darbai, tomas Nr. 43. Vilnius, 2003 m.
10. Baudžiamojo proceso vadovėlis.// Vadovėlis policijai. Kaunas, 1926 m.

11. Budrevičius K. Apžiūrėjimas // Policija.- Nr. 11.-1927.
12. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993 m.
13. Danisevičius P., Pošiūnas P., Kriminalistikos istorijos Lietuvoje pagrindiniai bruožai ir raidos perspektyvos.// Teisė, Nr. 26, 1992 m.
14. Edmund'as Locard'as. Nusikalstamieji darbai ir nusikaltėliai. //Policija, Kaunas, 1930 m.
15. Federalinis tyrimų biuras. Nusikaltimo vieta, kurioje buvo panaudoti sprogmenys. Nusikaltimo vietos, kurioje buvo panaudoti sprogmenys, tyrimo mokykla, Quantico,- Virginia.
16. Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius, 2005 m.
17. Juškevičiūtė J. Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos.- Daktaro disertacija-. V., 1998.
18. Kazlauskas M., Kuconis P. Nauja įrodymų samprata Baudžiamojo proceso kodekso projekte // Justitia.-T. 5.-Vilnius,1998.
19. Klemas A. Įrodomieji daiktai. 1936 m. Nr. 24.
20. Klemas A. Įvykio vietos aprašymas. // Policija, 1937 m. Nr. 1.
21. Krikščiukaitis A. Baudžiamojo proceso įstatymas. Kaunas, 1926 m.
22. Kube, Storzer, Timm. Kriminalistik (Hrsg.): Handbuch fur Praxis und Wissenschaft. – Booberg, 1994. Bd. 1.
23. Kuconis P. Nusikaltimų metodikos raidos perspektyvos. // Teisė, 1993 m. Nr. 27.
24. Kurapka E., Malevski H., Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. – Vilnius, 1998.
25. Kurapka E., Malevski H. Kriminalistikos mokslas vykdant teisės reformą Lietuvoje.// Jurisprudencija. LTA mokslo darbai, tomas Nr. 18.
26. Kurapka E. Kriminalistikos raidos Lietuvoje tendencijos: mokslas ir praktika.// Jurisprudencija, LTU mokslo darbai, tomas Nr. 15. Vilnius, 2000 m.
27. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius, 2003 m.
28. Malevski H. Aktualios prioritetinės įvykio vietos apžiūros problemos // Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė. – T.26.- V., 1993.

29. Malevski H. Įvykio vietos apžiūros praktinės problemos ir jų sprendimo tendencijos (pagal jaunųjų VRM pareigūnų apklausos rezultatus) // LPA mokslo darbai. Kriminalinė justicija.-T. 4.-Vilnius, 1995.
30. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacija. -Vilnius, 1997.
31. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: Naujas kriminalistinės koncepcijos modelis. - Daktaro disertacijos santrauka. -Vilnius, 1997.
32. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra. Vilnius, 1999 m.
33. Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. // Jurisprudencija, T. 1, 2006 m. (79).
34. Nusikaltimams kelti ir tirti vadovėlis. Kaunas, 1925 m.
35. Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Socialistinė teisė- Nr. 3. Vilnius, 1968 m.
36. Palskys E. Nusikaltimų tyrimo metodikos plėtojimas prieškario Lietuvoje. // LPA mokslo darbai, tomas Nr. 2, 1994 m. Vilnius.
37. Palskys E. Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos 1918-1940 m. Vilnius, 1995 m.
38. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika.-Vilnius, 1985.
39. Palskys E. Apžiūra Tarpukario Lietuvos Baudžiamajame procese ir kriminalistikoje// Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai.-T.6.-Vilnius, 1997.
40. Paragys V. Pastabumas ir orijentacija-tikras kelias nusikaltimui išaiškinti // Kriminalistikos žinynas.-Nr.29-30.- 1939.
41. S. Kai kurie nusikaltimui aiškinti darbai. // Policija, 1929 m. Nr. 22.
42. Survila A. Nusikaltimų tyrimas. // Policija, Nr. 4, 1930 m.
43. Šebedevas V. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas. // Mokslinė policija, 1926 m.
44. Torvaldas J., Kriminalistikos keliai ir klystkeliai. Vilnius, 1981 m.
45. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Под ред. Белкина Р.С., Москва, 1999 г.
46. Белкин Р.С. Не переступи черту! Очерки о криминалистике. Москва. 1979 г.
47. Белкин Р.С. Криминалистика. Краткая энциклопедия. Москва. 1993 г.

48. Белкин Р.С. Курс криминалистики. Москва, 2001 г.
49. Белкин Р.С. Криминалистика проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. Москва, 2001 г.
50. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики.-Москва. 2002.
51. Ивашков В. А. Из опыта взаимодействия специалиста со следователем и оперативным работником при осмотре места происшествия. // Вопросы уголовного процесса и криминалистики. Москва, 1988 г. МВД СССР ВНИИ.
52. Исаева Л. Осмотр места взрыва и его роль в дальнейшем расследовании. // Следователь. Федеральное издание.–Nr.8.-Москва. 2000.
53. Криминалистика. Под ред. Белкина Р.С. Москва, 2000 г.
54. Криминалистика: учебник /под ред. Герасимова И.Ф., Дапкина Л.Я. - Москва. 2001 г.
55. Криминалистика: учебник /под ред. Проф. Крылова И. и Бастрыкина А.- Москва. 2001.
56. Крылов И.Ф., Криминалистическое учение о следах. Ленинград, 1976 г.
57. Кустов А.М. История становления и развития Российской криминалистики. Москва, 2005 г.
58. Порошин Г.Н. Исследование места происшествия следователем и экспертом-криминалистом органов внутренних дел. Волгоград, 1979 г.
59. Пушчин С. Участие специалиста – криминалиста в выявлении даных, относяшчихся к способу совершения преступления, при производстве отделъных следственных деиствий // Следователь. Федеральное издание.- Nr. 7.- Москва. 1999.
60. Фирсов О. Процессуальные аспекты следственого осмотра и предварительного исследования фотоматериалов // Следователь. Федеральное издание.-Nr.-7. Москва, 2000.
61. Усанов И.В. Проблемы раскрытия и расследования серийных убийств на сексуальной почве. Москва, 2003.

SANTRAUKA

Temos pavadinimas:

ĮVYKIO VIETOS TYRIMO KONCEPCIJOS REALIZAVIMAS TIRIANT SUNKIUS NUSIKALTIMUS

Raktiniai žodžiai: ikiteisminis tyrimas, kriminalistikos taktika, apžiūra, tyrimas, įvykio vietos apžiūra, kvalifikuota įvykio vietos apžiūra, įvykio vietos tyrimas, sunkių nusikaltimų tyrimo metodika.

Nusikaltimų tyrimo metu dažniausiai pirmas ir vienas svarbiausių veiksmų yra įvykio vietos apžiūra. Įsigaliojus naujam Baudžiamojo proceso kodeksui, šis tyrimo veiksmas reglamentuojamas naujai ir daug plačiau. Atsirado galimybė apžiūros metu atlikti objektų tyrimus. Naujos Baudžiamojo proceso kodekso normos iš esmės keičia iki tol buvusią įstatymiškai įtvirtintą įvykio vietos apžiūros koncepciją. Šiam momentui mes galime kalbėti apie trijų lygių veiksmus įvykio vietoje: įvykio vietos apžiūrą, kvalifikuotą įvykio vietos apžiūrą ir įvykio vietos tyrimą.

Per tam tikra laiką turėjo susiformuoti tam tikra teigiama patirtis atliekant įvykio vietos tyrimą sunkių nusikaltimų bylose. Būtina nustatyti atsirandančius trūkumus bei numatyti kelius juos pašalinti. Tuo tikslu buvo apklausti vidaus reikalų sistemos pareigūnai bei anketuotos baudžiamosios bylos, iškeltos dėl sunkių nusikaltimų (nužudymai, iššaginimai, sunkūs kūno sužalojimai).

Atliktas tyrimas parodė, kad praktiniai darbuotojai labai dažnai iš esmės nemato įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo skirtumų, o tai tiesiogiai atsiliepia sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimui, apribojama galimybė pasiekti įstatyme keliamus baudžiamojo proceso tikslus.

Pirminiai praktikos tyrimai rodo, kad įvykio vietos tyrimas nėra veiksmingai naudojamas sunkių ir ypač sunkių nusikaltimu tyrime. Įvykio vietoje dažniausiai yra atliekama kvalifikuota įvykio vietos apžiūra, kurios metu specialistas kriminalistas atlieka įstatymo numatytus veiksmus panaudojant šiuolaikinius metodus ir priemones.

Įvykio vietos tyrimas-tai veiksmas, kuris neturi pakeisti apžiūros. Jis turi būti atliekamas tik išimtiniais atvejais ir tiriant sunkius rezonansinius nusikaltimus. Įvykio vietos tyrimas atliekamas tada, kai būtina ekspertiniais (tiriamaisiais) metodais ir priemonėmis operatyviai ištirti tam tikrus objektus kartu su juos supančia aplinka, siekiant nedelsiant gauti reikšmingos informacijos nusikaltėlio paieškai bei nusikaltimo aplinkybių nustatymui.

SUMMARY

Title of the paper:

IMPLEMENTATION OF THE CONCEPTION OF THE INVESTIGATION OF THE PLACE OF INCIDENT IN THE COURSE OF MAJOR CRIME INVESTIGATION

Key words: pre-trial investigation, criminology tactics, examination, investigation, examination of the place of incident, investigation of the place of incident, methodology of the investigation of major crimes.

In the course of crime investigation, as a rule, the first and one of the most essential actions is the survey of the place of incident. Upon the enactment of the new Code of Criminal Procedure, this investigative action is regulated in the newly and broader way. As a result of this, the possibility to conduct the investigation of objects in the event of the examination is guaranteed. The new regulations of the Code of Criminal Procedure substantially replace the former conception of the examination of the place of incident, which has been established by law. Currently it is possible to single out the actions of three levels, which are carried out at the place of incident: the survey of the place of incident, qualified survey of the place of incident and the investigation of the place of incident.

Some specific positive experience in conducting the investigation of the place of incident in serious crime cases should have been formed over the particular period of time. It is obligatory to determine the emerging shortcomings and envisage the ways for their elimination. In pursuance of this, officials of the interior system have been interviewed and the information on criminal cases, initiated with reference to major crimes (murders, rapes, serious bodily injuries), has been collected with the help of questionnaires.

The conducted research demonstrates that practical officials most frequently substantially ignore the differences occurring between the examination of the place of incident and the investigation of it. This, in turn, predetermines direct impact on the investigation of the major and grave crimes; moreover, it restricts the possibility to achieve the aims for the criminal procedure, set by law.

Preliminary practical researches demonstrate that investigation of the place of incident is not effectively used to conduct the investigation of serious and in particular grave crimes. At the place of incident a qualified survey of it is most commonly carried out, during which a criminalist conducts the actions, provided by law, by using the modern methods and means.

The investigation of the place of incident is an action that shall not replace the examination of the place of incident. It shall be carried out only in exceptional cases and in the course of serious resonant crime investigation. Investigation of the place of incident is pursued when particular objects, together with the environment around it, need to be operatively analysed by employing the expert (investigative) methods and means, seeking to immediately obtain relevant information for the search of a criminal and for the detection of the circumstances of some crime.

PRIEDAI

This document was created with Win2PDF available at http://www.win2pdf.com.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.